dost

TÜRK SANATINDA YENİNİN GÜZELİN DEĞERLİNİN DOSTU

Sahibi : Salim ŞENGİL

Yazı İşleri Sorumlusu : N. ŞENGİL

Ayda Bir Çıkar

YENİ DİZİ
SAYI: 38
CİLT: 14
MAYIS 1964
1 LİRA

1 Durmamış, oturmamış bir dünya içindeyiz. Gelişmiş toplumlara göre geriyiz sancılıyız. Bu sancılar, dünyanın ortak dertlerine bağlanıyor bir bakıma.

2 Kendi sancısıyla acı çeken Türk toplumuna, iyi dileklerle bağlandığı dünyadan gördüğü ilgisizlik, daha ağır bir sancının acısını da eklemiştir.

3 Ancak, bu sancılar yeni bir toplumun, yeni bir dünyada sözü olacak bir toplumun doğmasına yarayacaktır.

SANCILI TOPLUM

Bu ay 27 Mayıs devriminin dördüncü yılını kutlayacağız.

27 Mayıs 1960 sabahı yeni bir umutla uyandığımızda, kısa zamanda her şeyin yoluna gireceğini sanmıştık. Bu, ilk saatlerin, ilk günlerin iyimserliği idi. Oysa, yüzyıllardır sancı çeken bir toplumun, küçük bir operasyonla bütün dertlerinden kurtulamıyacağını, devrimin arkasından gelen olaylar bize anlattı. Zaman zaman kötümser olduk; ancak, uzun bir bakıma gereksinmesi olan toplumun, bütün bu denemelerden, ilerisi için bir şeyler kazandığını da yadsımamak gerektiğini öğrendik.

Aslında, durmamış oturmamış bir dünya içindeyiz. Gelişmiş toplumlara göre geriyiz, sancılıyız; ancak, bu sancılar, dünyanın ortak dertlerine de bağlanıyor bir bakıma... Örneğin; şu günlerde; Kore'de savaşmış gazilerimizin, Kıbrıs'taki kanlı olaylar karşısında çok ağır davranan bir dünyayı protesto etmek için madalyalarını Birleşmiş Milletler'e geri vermeleri, küçümsenmiyecek bir davranıştır. Aydın kentlisinden yarı karanlıktaki köylüsüne değin, bütün bir ulus, yıllarca önce Birleşmiş Milletler ülküsü uğruna, dünyaya özgürsüzlük tohumları saçan ortak bir düşmana karşı savaşmanın bilincine ermişti. Şimdi, aynı tehlike kendi kardeşlerini sardığı anda, aynı Birleşmiş Milletler'in suskun bir Buda heykeli örneği duruk kalması, yüreklerde büyük bir kırgınlık yaratmış, şeref madalyaları değersiz birer maden parçası gibi Birleşmiş Milletler'in yüzüne fırlatılmıştır. Eğer, uğruna binlerce insan feda edilerek bir dünya yaratılacaksa bu dünyanın bir yalan olmaması gerekirdi. Türk köylüsü, Kore'de bıraktığı arkadaşlarının, oraya gömdüğü kolunun, bacağının, Kore topraklarına akıttığı kanının boşa gittiğini görmekle acılıdır. Bu acıya eklenen bilinçli bir davranış, yavaş yavaş gelişecek, yarınki dünyayı uyaran bir yeni felsefe doğacaktır.

Kendi sancıları içinde acı çeken Türk toplumuna, iyi dileklerle bağlandığı dünyadan gördüğü ilgilizlik, daha ağır bir sancının acısını da eklemiştir. Türk toplumu, bu acıya da yiğitçe katlanmasını bilecektir. Dış dünyanın, hâlâ bir ehl-i salip anlayışı içinde olması, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Türkiye'nin dünyayı uyarma ödevini yüklenmesini gerektiriyor. Dinlerin, sadece bir basit inanç ve ibadet konusu olarak kalması gereken bir yüzyılda, Türklerden «bâtıl bir dinin barbarları» diye söz edilen bir dünya, özlenen bir dünya değildir. Unutmamalıdır ki, bu saçma ve yabanca ifadeler, yalnız Rum ortodoksları arasında değil, Amerika'nın kıravatlı protestan papazları, uygar sandığımız halkı arasında da yankısını bulacaktır. Yoksa, çeteciden başka bir şey olmıyan ortodoks papazları, böyle bir propagandaya boş yere girişmezlerdi.

Türk köylüsünün, Türk işçisinin, Türk subayının, Kore'de kazandıkları madalyaları, bir Kıbrıs olayının çökerttiği Birleşmiş Milletler'in yüzüne fırlatıp atmaları, Türk toplumu için yeni bir sancıdır demiştik. Ancak bu sancılar yeni bir toplumun, yeni bir dünyada sözü olacak bir toplumun doğmasına yarıyacaktır.

Eski bir dizeyi hatırlıyalım:

«Ne karanlık geceler pembe şafaklarla biter..»

LEYLEĞİN ÖMRÜ

ANKARA GECELERİ

Mayıs ayı içinde, Türk Kütüphaneciliği üzerine bir konferans vermek üzere Hollanda'ya gidecek olan Sabahattin Batur, gerekli işlerini izlemek için Nisan ortalarında Ankara'ya geldi Bir iki gece kaldı, gitti. Gitmeden önce Ankara'da yaşayan sanatçılar hakkında görüşlerini şöyle açıkladı: «Baylar, görüyorum ki, sizler -sesinde siz zavallılar diyen bir ezgi vardı- Ankara'da yeniden evcilik oynamaya başlamışsınız.» -Son 'Z' acıyla titredi burada- «İstanbul'da yok böyle şey.»

Sabahattin Batur'a anlatıldığına göre geceler şöyle geçiyordu, örneğin: Naim Tirali'nin evinde bir toplantı.Özel Giresun tel kadayıfı bir hârika. Salâh Birsel'in evinde bir toplantı. Jale Birsel'in sofrası anlatılmaz güzellikte. Hele o içli köfteler... Fahir Aksoy'un evinde sık sık Balık partileri. Salim Şengil'in evinde bir toplantı. Nezihe Meriç'in yeni öğrendiği bulgur salatası (Kısır) çok nefis. (Şimdi Ankara'da herkes Hataylı, Güneyli ahbap arıyor, ince bulgur edinip Nezihe Meriç'e armağan etsinler diye.) Sevgi Sanlı'nın evinde bir toplantı. Fahir Aksoy tarafından mürekkep balığı yapılacak iken yapılamamış, fırında makarnanın tadıyla yetinilmiştir. Turgut Uyar'ın evinde bir toplantı. Yezdan'ın çerkez tavuğu, ıhım, ıhım...

Örnekler çoğaltılabilir. Sabahattin Batur bunları acıklı acıklı dinledikten sonra, kaşını kaldırarak sordu : «Peki ya sanat. Siz yiyip içmeye dalmışsınız birader.» Aldığı karşılık şu oldu: «Sanat mı? Aa!» (Gügülüşmeler tabii..)

ARİF OLANLAR İÇİN

Ankara ilinde bir şair, bir hikâyeci iki arkadaş rastlaştılar. Hikâyeci dedi ki: «Yahu, deli mi bu adamlar. Ne terbiyesizliktir bu yaptıkları. Çok ayıp. Kızmıyorum ama, rahatsız oluyoruz. Sulu, kirli, pis, bulaşık.. ayıp bir halleri var işte.» Şair, «öyle, dedi. Zavallılar işte, ne yapacaksın!» Birinci diklendi: «Ne yapacaksın olur mu canım, bunların kaşığını kırmalı. Pilâv yemeği öğrensinler önce. O kadar uzun boylu değil bu iş.» İkinci «Bak,» dedi, «sen Bektaşı fıkrasını bilir misin? Bektaşinin biri bir ahbabı ile yolda giderken, herifin biri ana avrat sövüp geçmiş. Bektaşi hiç oralı değil. Ahbabı bozulmuş. 'Yahu' demiş, «sana sövdü herif be.» «Öyle.» demiş bektaşi. «Ee,» demiş ahbabı, «Sen niye susuyorsun?» Bektaşi gülümsemiş: «Nasıl susmam,» demiş. «Yolda giderken bir köpek senin ayağını ısırsa, sen de döner onun ayağını ısırır mısın?» Ahbap diyecek lâf bulamamış. Ama, şöyle bir soru geliyor akla, köpek bir daha, bir daha ısırsa, bu işi sürdürse, Bektaşi efendi hep susacak mı? Hoştt! der herhalde. Hani hoşt demenin de pek can yakıcıları olurmuş, şu biçare köpeklere bunu haber vermeli. Akılları yok ama, ne olsa içgüdüleri var.

CAN YÜCEL VE BİR FIKRA

Can Yücel, Güler Yücel ve üç küçük Yücel, Hasan, Güzel, Su, Marmaris'e yerleştiler. Can Yücel bir ara Ankara'ya geldi iki üç gün için, pırıl pırıl olmuştu. Yeşil, deniz, balık, Marmaris halkı, efsane, dağ bayır, ağaç, kuş, gökyüzü deniz, gene deniz gibi bir hali vardı. Kocaman bir soluk alan insanın rahatlığı her halinden belli oluyordu. Yolda bir arkadaşına rastladı. Uzun zamandır Can'ı görmeyen arkadaşı, «Yahu,» dedi, «Dost'da okudum, Nezihe yazmış galiba, sen pek güzelleşmişsin. Bakayım sana, oh oh, saç sakal, sahiden iyi ha?» Can Yücel, kaşlarını düşürüp, bıyık altından kıs kıs güldü: «N'apsın kız,» dedi, «Ömründe saçlı sakallı adam mı gördü?» Ankara'da bu fıkraya gülmeyen tek vatandaş Salim Şengil. Espriyi anlayamıyormuş.

SANAT DEYİNCE

Turgut Uyar'ın 'Türkiyem' ikinci baskısını yaptı. Kitapçılarda ararsanız bulamazsınız. Sebebini bir Turgut Uyar, Bir Editör, bir de Salâh Birsel bilir. Aynı sebeplerden Nezihe Meriç'in 'Menekşeli Bilinç' Sonbahara kaldı. Sebepler olumlu bir yolda ortadan kalkarsa Turgut Uyar'ın oyunu kitap halinde basılacak. Fikret Otyam'ın Alman Kütüphanesinde açtığı fotoğrafla Anadolu sergisi son günlerin en heyecan yaratan sanat olayı oldu. Röportajları bir yana ama, Otyam'ın fotoğraflarına söz yok. Bu işi biliyor. Nevzat Çıdamlı ve Hilmi Girginkoç Ankara müzikseverleri ve dostları için yılın yeniden kazanılmış tenoru ve Bas'ı oldular. Sevim Burak da yılın kadın hikâyecisi. Dost'da yayınlanan hikâyeleri ilgiyle izleniyor. Leylâ Erbil'in oyun çalıştığı söyleniyor. Önümüzdeki yıl, oyun konusunda sürpriz'lerle dolu olacağa benzer. Oktay Akbal, Bursa'da Otel odalarında. Çünkü Oktay Akbal, Bursa'da, yani Bursa'da öğretmen de onun için. Dost Dergisi yer değiştirdi. Yeni adres şöyle: **Mithatpaşa cad. No. 21/A, Yenişehir - Ankara.** Orhan Suda, çeviriciler içinde üç kişi sayarsa, birinin Can Yücel olduğunu söylüyor.

ADRESİMİZ DEĞİŞMİŞTİR.
YENİSİ ŞÖYLEDİR :

Mithatpaşa Cad. 21/A
Yenişehir - Ankara

SÂTI ERİŞENLER

H. Rahmi'yi Okurken III

1 — Hüseyin Rahmi'nin eserlerinde aşkın yeri

Hüseyin Rahmi Gürpınar, -bütün bir «içtepileriyle ahlâk ve dinsel- toplumsal baskılar arasında ezilen insanoğlunun dramı» olduğuna göre- eserlerinde töre ve görenekler kadar açlık ve aşkı da vermiştir. Onun eserlerinin çatısı işte budur.

Gerçi o, bir yerli renkler (couleur locale) yazarı, bir güldürü yazarı olarak gösterilegelmiştir. Ancak, bunlar, Hüseyin Rahmi'de bir aksesuvardır, bir dekordur, bir üslûptur; ama ana tema değildir.

Hüseyin Rahmi'de aşk teması, ise, önde gelir. Çünkü, **«İnsanlar ve hayvanlar için meyl-i cinsinin icbarı herşeyden kuvvetli, her ihtiyaçtan bîamandır.»** (1). O; genç, yaşlı, kadın, erkek, güzel, çirkin, ak, kara, okumuş, okumamış, terbiyeli, terbiyesiz ne olursa olsun bütün insanların aşklarını baştan sona adım adım izlemiş, onların bocalamalariyle, karşı koymalariyle, sonunda yenilgileriyle türlü tinsel durumlarını büyük bir ustalıkla bize göstermiş ve acılarını duyurmuştur. Hüseyin Rahmi Gürpınar, başarılı bir aşk tinsel durumu sanatçısıdır.

Gerçi, Hüseyin Rahmi, -bir sınır çizmek gerekiyorsa Hakka Sığındık'tan sonra, olayların da etkisiyle- bir toplumsal bunalım yazarı, toplumsal gerçekçi olmak ister. **«Son zamanlarda ve hemen her memlekette evlenme, serbest münasebetler, doğurma, çocuk düşürme, maişet, geçimsizlik mes'eleleri fevkalâde bir ehemmiyet almaktadır.»** (2) der, «aşk»ın yanında «açlık»ı ele alır. Billûr Kalb'de, Tutuşmuş Gönüller'de ve özellikle Utanmaz Adam'da aç kalan insanların başlarından geçenler vardır, namusla açlık meselesi ön plândadır. Ama; artık görürüz ki bu büyük romancı, bir hikâyeci olmuştur. Dikkat edilirse, bu alanda, artık, roman değil hikâye yayımlar. Çıkan romanları ise, aslında, birkaç hikâyenin birleşmesinden, yan yana dizilmesinden başka bir şey değildir. Hakka Sığındık, Utanmaz Adam ve ötekiler bu arada sayılabilir. Onun bu son romanlarında gene sevenler, sevilenler, yaşlı âşıklar, genç sevgililer vardır. Gelgelelim, bunların herbiri bize eski romanlardan bir tipi, bir sahneyi andırır. Bu romanlarda yazar, aşk konusunda kendi kendini tekrarlar, özetler ve açıklar gibidir.

Gerçi, Hüseyin Rahmi, gene de çağının bir iki belli başlı toplumsal bunalım, açlık yazarının başında gelir. O, geleceğe bir toplumsal gerçekçi olarak da kalacaktır. Ama, biz sanıyoruz ki, onun eserlerin de en büyük yeri «açlık» değil, «aşk» tutar. O, büyük romanlarında daha çok insanoğlunun neden, niçin, nasıl âşık olduğunu, aşkının önüne dikilen engelleri ve özellikle aşk yüzünden çektiği acıları, uğradığı felâketleri anlatır. **«Sinirli kadınlar, toy gençler... yutmak için zoka arıyarak dolaşan avare serler... İki cinsin gençleri de kendilerine ideallerine göre birer eş aramak veya elde ettiklerini sıkı tutmak endişeleri içinde yanıp tutuşanlar veyahut ki uğradıkları vefasızlıkların hicraniyle ölüp bayılanlar...»** (3) -hele yaşlı âşıkları da eklersek- Hüseyin Rahmi'nin ana temasıdır.

Bizce, Hüseyin Rahmi Gürpınar, güçlü, derin, insanca; ölümsüz, büyük sanatçı, büyük romancı. Hüseyin Rahmi büyükromanlarında, aşkın tinsel durumunu büyük bir başarıyla verir; aşkı bütün evre ve sınırlariyle işleyip inceler. Onun bütün bir aşk felsefesi vardır.

2 — Hüseyin Rahmi'nin aşk görüşü

Hüseyin Rahmi'nin başarısını sağlıyan aşk'ı anlayışı, onun edebiyat ve hayat görüşüne tıpatıp uygundur. O, aşkı bir doğa olayı olarak ele alır. Mademki insan bir yaratıktır ve doğa kanunlarına uymaktadır, öyleyse onda bir «kendini ve türünü yaşatma sürdürme güdüsü» vardır. Aşk, varolmayı, dolayısiyle döl edinmeyi amaç tutan bir «birleşme» isteğidir.

İşte, böyle bir aşk anlayışı, tam tamına Schopenhauer'in aşk anlayışıdır. Bilindiği gibi, Hüseyin Rahmi, Schopenhauer'ci bir yazardır. Aşk anlayışı bakımından da Hüseyin Rahmi ile Schopenhauer arasında birçok yakın paraleller çizilebilir.

Nitekim, Schopenhauer de Aşkın Metafiziği'ni «Bütün aşk maceralarının son amacı (nın) gelecek kuşağın ortaya çıkarılmasından başka bir şey» olmadığı (4) temeline dayamıştır. O, aşkı «Belli bir çocuğun dünyaya getirilmesinin asıl amacı» (5) olarak tanımlar. «Birbirine âşık olan erkekle kadının gittikçe şiddetlenen yakınlıkları, ortaya çıkarabilecekleri ve çıkarmak istedikleri yeni bir bireyin yaşama iradesinden başka bir şey değildir.» (6); «Gerçek amaç, ancak onların (evlenenlerin) aracılığı ile gerçekleşebilecek bir bireyin dünyaya getirilmesidir.» (7) düşüncesini savunur.

Hüseyin Rahmi de aynı düşüncededir. O da, **«tabiatın maksadı, zürriyyettir.»** (8) der; **«İnsanın, hele gençlerin en zayıf damarları sevdadır... Çünkü yavrum, tabiat zürriyyetin temelini, yani hayatın esasını onun üzerine kurmuştur.»** (9) der. Tutuşmuş Gönüller'deki bir cümle ise düşüncesini büsbütün açığa vurur. Orada çocuk şöyle söyler: **«Senin aşk**

---

(1) Hakka Sığındık, 1950, 121. s.

(2) Utanmaz Adam, 1947, 339. s.

(3) Utanma zAdam, 1947, 174. s.

(4) Aşkın Metafiziği, (Çev: S. Hilâv) Oluş Yayınları, 1963, 11. s.

5, 6) Aşkın Metafiziği, (Çev: S. Hilâv) Oluş Yayınları, 1963, 13. s.

(7) Aşkın Metafiziği, (Çev: S: Hilâv) Oluş Yayınları, 1963, 45. s.

(8) Kokot Mektebi, 1929, 68. s.

(9) Ben Deli miyim?, 1341, 314. s.

sandığın şeyin hafi sırrı benim.» (10). Ve «Asıl felsefe tabiattadır. Erkek kadın iki genç kalb birbirini çeker. İzdivaç vuku bulur.» (11); «Her zîruhun maye-i tevellüdü aşktır.» (12). Mademki insanlar da «ziruh»turlar, onların «maye-i tevellüd»leri de aşktır ve aşk, bir «maye-i tevellüd» dür.

Doğa, insanları aşka zorlar: «Maşukun sevmesi, icbar-ı tabiatladır ki...» (13); «İnsanlar ve hayvanlar için meyl-i cinsinin icbarı herşeyden kuvvetlidir, her ihtiyaçtan biamandır.» (14); «O nihayetsiz sevdası, 'tazyik-i zürriyyet' kanun-u biamanının neticesi değil miydi?» (15) İffet bile, «... sırr-ı kudretin bana da fevz-i hayatı Lâtif'ten (sevgilisi) alacağımı o masumiyet içinde ihsas eylemesine elbette istiğrab olunamaz.» (16) ve babası için,, «O, tabiatın ricali sevk eylediği bir vazifeye tab'an peder oldu», annesi içinde «Valdem de bu kanun icabından olarak beni doğurdu.» der, «kavanın-i tabiiyyenin teselsül-ü umumiyesine merbut olan husus at muaheze olunamaz» diye düşünür. (17).

Görülüyor ki, çocuğun doğması «kavanin-i tabiiyye»dendir. Onun «hafi sırrı» ise aşktır. Öyleyse; aşk, bir doğa kanunudur ve amacı döl almakla onun şartlarıdır. Son Arzu'nun kahramanı Nuriyezdan şöyle haykırır: «Aşk! Hilkat mayesinin hamurkârısın. Diriltmek için öldürürsün.» (18).

Aşk doğal bir olay olduğu içindir ki geneldir ve zorunludur.

Hüseyin Rahmi şunları söyler: «Bütün dünya bir muhabbet mihveri üzerinde durmuyor mu?» (19); «Tabiatın aşka icbar ettiği bir çağa gelmiş genç erkeklerin, kızların bu hislerini...» (20); «Tabiatın bu icaplarına (âşık olmak)...» (21); «Bu dünya budalalar, meczuplarla dolu koca bir tekke, mabud-u umumi de aşk değil mi?» (22); «Artık her yaştaki, her terbiyedeki bütün kadınlara emniyeti kalmadı.» (23); «Aşk, aristokrat, demokrat bilmez. Yakaladığının gönlüne ateş doldurur. Hep insanları bir sınıfa kalbeder.» (24); «Erkeğin cemiyet içindeki sınıf farklarına bakma. Bir tulumbacıyla bir edibin tineten hiçbir farkları yoktur.» (25); «Hırsızından, yankesicisinden, katilinden cemiyetin en uslu görünen ferdine kadar, hemen herşeyden evvel şehvani idealini tatmin için kazanır.» (26); «Bu meczup bile şu halinde kadınlara meclup. Aman yarabbi... İnsanların akıllısı, budalası hep bu sevdada... Kadına iptilâ hastalığı bir dahiye, bir hımbıla aynı şiddetle musallat.» (27).

Hüseyin Rahmi Gürpınar, aşkın genelliğini kesinlikle kabul etmekle birlikte şu çok önemli noktayı da işaretten kendini alamaz: «Aşk hastalığı bünyelere göre çeşit çeşittir. Herkesin gönlünde, mizacına nazaran başka türlü tezahür eder.» (28).

Bütün bunlardan şu sonuçları çıkarabiliriz: Aşk, 1. bir çağdan sonra her yaş için, 2. her cins için, 3. her karakter için, 4. her sınıf için; kısacası her yaratılış ve yetişişte bütün insanlar için ortaktır.

Bununla birlikte; insan büsbütün de kendini doğaya bırakmış değildir. Doğayla savaşır, ondan kurtulmaya, tanrılaşmaya uğraşır. Din kurumları, onu, Allah korkusiyle, toplum kurumları kanun korkusiyle, ölüme varan ceza korkusiyle ve kendi öz vicdanı, iradesi güciyle bir ahlâka, başka bir deyimle tanrılaşmaya zorlar.

Aşkın karşısına da bütün kurumlariyle din, kanun ve vicdan çıkmaktadır. Hüseyin Rahmi Gürpınar, bunları açıkça söylemez. Ama, iradenin ve güçlüklerin aşka engel olmak değil; onu, tersine, güclendirdiği, hızlandırdığı ve bu arada mutsuz kıldığı kanısını sık sık açıklar: «Bizim gibi, hayatları bir sevda azminden ibaret bulunanların emellerine hail olmak kabil midir?» (29); «Allah dünyayı böyle yaratmış. Onu düzeltmek bahanesiyle etrafındakileri niçin iğfal ediyorsunuz? Hâlıkın eserini hiç mahlûk tashih edebilir mi?» (30); «Karı koca arasındaki yirmi otuz yaş fark, işte bu günaha yol açıyor. Terakki-i sin ile erkeğin kuvve-i cinsiyesi kuruyunca bilnisbe genç kalan kadını mahrumiyete mahkûm bırakmayı hangi felsefe-i adalet kabul eder. Bunu felsefe kabul etse, tabiatın icaplarına hangi kuvvet karşı gelebilir.» (31); «Fakat aşkın alâka-i kimyevisinden kurtulamadı.» (32); «Gönül dünyada cebre gelmiyen, en nazik ve garip hevesli bir sırr-ı hilkattir. Ne zorla kimseye sevda teklif olunabilir; ne de sevene sevmiyeceksin denilebilir. Bu hayatta işitilen aşk faci-

(10) Tutuşmuş Gönüller, 1926, 412. s.
(11) Cehennemlik, 1340, 260. s.
(12) Tebessüm-ü Elem, 1339, 327. s.
(13) Şık, 1336, 95. s.
(14) Hakkı Sığındık, 1950, 121. s.
(15) Tebessüm-ü Elem, 1339, 542. s.
(16) İffet, 1927, 177 - 178. s.
(17) İffet, 1927, 170. s.
(18) Son Arzu, 1948, 38. s.
(19) Tutuşmuş Gönüller, 1926, 121. s.
(20) Son Arzu, 1948, 124. s.
(21) Cehennemlik, 1340, 288. s.
(22) Tebessüm-ü Elem, 1339, 459. s.
(23) Muhabbet Tılısımı, 1928, 98. s.
(24) Ben Deli miyim?, 1341, 94. s.
(25) Kokotlar Mektebi, 1929, 360. s.
(26) Kokotlar Mektebi, 1929, 75., 76. s.
(27) Hakka Sığındık, 1950, 17. s.
(28) Utanmaz Adam, 1947, 177. s.
(29) Sevda Peşinde, 1948, 213. s.
(30) Ben Deli miyim?, 1341, 10. s.
(31) Cehennemlik, 1340, 270. s.
(32) Cehennemlik, 1340, 365. s.

ne şarap ne kan nehri

Bir şarap nehridir akıp geçen yüreğimden
Sürükler geceyi bütün pislikleriyle
Eskimiş korkuları belki kirli gökleri
Sürükler o azgın sesle birden

Sonra evrenin bir başka yerinde
Ne şarap ne kan nehridir yürüyen
Didikler cesetleri o leş kargaları
Aç kurtlar semirir ölü yüzlerinde

Cevdet ATMACA

alarının çoğu hilâf-ı tabiat ve cahilane bu iki nevi israr yüzünden, yani sevene 'Sevme.', sevmiyene 'Sev.' demekten çıkar.» (33); «Haremde sürü ile güzel kızlar, selâmlıkta genç erkekler dolu olan böyle bir konakta baş altında çifte rövelverle yatmak, olacak fenalıklara karşı, müessir bir tedbir sayılmaz.» (34); «Sevişmek hesapla, ölçü ile, ihtiyar ile olmaz. Bu bir uçuruma kayar gibi bir nevi kazaya benzer. Bir tesadüfün sevkiyle birbirimize cezb'olunduk. Görüştük. AŞK DAİMA İRADEYE GALİP GELİR. Binaenaleyh sevişmemiz, o kadar tabii, o kadar zaruri, o kadar gayr-ı iradi oldu ki... AŞK OYUNU VİCDANİYETTEN HARİÇTİR. BİR HİS Kİ, VİCDAN ONDA HÂKİM DEĞİL, MAKÛMDUR. Bir ateş ki, yavrum, iki ruhtan sızdırdığı zulalden başka bir ilâçla sönmez. Bir şehinşah ki bütün kâinat tabi...» (35); «İki gönlün ittihadında bir kocanın mâni olabildiği ancak ahlâk kitaplarına derc'olunmak için uydurulmuş hikâyelerde görülebilir.» (36); «Hakiki aşk ile yanan iki pervane ruhu, hiçbir kocanın tehditkâr gözleri savletinden alakoymaz. Onları birbirinden ayırdıkları kadar birbirine yaklaştırmış olurlar.» (37); «Demek ekseriyet bu fenalıklarla lekeli... Demek, NE KANUN, NE ŞERİAT, NE İZDİVAÇ BUNUN ÖNÜNE GEÇEMİYOR... Böyle şeyler oluyor. Daima oluyor ve çoğu gizli kalıyor.» (38); «Mademki bir kere sevmiş... Bu maraza uğramış, sevdasının devasını artık hiç bir Lokmanın hazakatinde bulamaz.» (39); «Muhabbet denilen şeyin kalbte onun husul veya zevali arzu edilmekle peyda veya zail olan muti bir his olmadığını biliyordu.» (40); «Aşk ne emrederse âşık onu yapıyor.» (41); «Aşk ne müdhiş bir marazdır! İstilâ ettiği gönüllerde ne irade-i cüziyye bırakır, ne ihtiyâr, ne de kudret-i muhakeme... İnsan... onun şehid sarsıntılarına boyun eğmekte muztar kalır.» (42); «İstiğnaya, naza müsadif oldukça Mail'in muhabbetinin ziyadeleştiği... bir muaşaka hikmeti olduğundan...» (43); «Bu müşkilât ateş-i muhabbetimizi bütün bütün yelpazeledi.» (44); «Erkeklerin gönülleri acaiptir. Hemen ekseriyetle sahip olmadıkları kadınlarda sevda zevki ararlar.» (45); «Akşam ettikleri kavga, o gece geçirdiği ıstırap saatleri, Şöhret'e olan iptilâsını, şiddetli sevdasını eskiye nispetle birkaç defa büyüttü.» (46).

Bu konuda Hüseyin Rahmi'nin bunlara benzer düşüncelerini sıralayıp gitmeye ne olanak var, ne de gerek. Gene kendisi bu konudaki düşüncelerini matematik bir kesinlikle dile getirmiştir: «Tabiat öyle şedit bir müessirdir ki kanununun icabatına cümleyi münkad eder. Şimdi burada içen, söyliyen, çağıran, bağıran, sevişen, öpüşen Zerafet'le Saban değil, işte bu tabiî kuvvettir. Şopanhaver'in dediği gibi, bu muaşıkların vücutlarında, damarlarında, kanlarında beşer nesillerinin tohumları var. İşte onlar vücut âlemine ermek için meclis kurmağa uğraşıyorlar. Husullerini bâdi olacak iki vücudu yekdiğerine takribe çalışıyorlar. Âlemin, hovardalık, zenperestlik, çapkınlık, muaşaka, sevda, -edibane, âmiyane- daha türlü nam ile yâd ettikleri hakikat işte bundan ibarettir... 'âdem zürriyeti iki bücudun içtimaından çıkar.' denmiş olsaydı mübalağasız, mecazsız, istiaresiz bir hakikat söylenmiş olurdu... Alhâkıyun, hükema ne derse desin Şaban'la Zerafet'i birbirine dildade ve böylece cinnetlere sevkeden bu kuvvet, bütün nasayih-i ukalaya rağmen ferman fermay-ı âlem olmaktadır. Bu iki kaba cahil, sinnen geçkin mahlûku bu feveranlara düşüren bu amansız kuvvet, gençleri, damarlarında tabiî mansabına dökülmek için hayat tohumları yeni kaynaşan tazeleri ne hale koymaz! Harem dairelerinde sürü ile güzel, körpe kızlar, selâmlıklarında genç tuvana uşaklar besliyen efendiler, paşalar iki daire arasındaki mabeyin kapılarını geceleri çifte kilitlerle ne kadar tahkim etseler boştur. Tabiatın yekdiğerine mülâki olmakla vazifedar ettiği müspet menfi bu iki kuvvet, akılları hayrete düşürecek surette manialları kaldırarak elbette birbirini bulacaktır. Tabiat kanunlarına karşı gelmeğe uğraşan beyhude yorulur. İnsanların bütün naşad olanları, bedbahtları, kendi yürüyüşünü tabiat kanunlarına uydurmağı bilemediklerindendir.» (47).

Hüseyin Rahmi, gene Schopenhauer'ci ve karamsardır. Yıllardan sonra da aşkın insanları mutsuz kıldığını savunur: «Bazı filozoflar, bilhassa Şopenhaver, aşkı gençler için bir şevk ve saadet değil; en büyük elem, felâket sayarlar. Alman filozofu, hastalıkların en müdhişi olarak tavsif ettiği bu muhlik marazın seyirlerinden mahma imkân kurtulmadıkça bir insan için hayatta huzur ve sükûn kabil olmıya-

seni beklerken

Seni bir fundalık gibi bekliyorum
Dokunsan parlıyacağım
Sabah oluyor dikenlerime
Gelmiyorsun
Parlamıyorum.

Alyuvarlarımla kurdum bu konağı
Sen gel de yıkalım diye
Tahta boşumda bir boşnak horoz
Soldaki kavağı seyrediyor
Ve yeşil olmaz ki horozlar
Ne kadar seyretse kavağı

Ve sonra bir kale kurmak oluyor uzun
bekleyince herşeyi
Develerle de bitebilirdi bu şiir
Sözün bitip - çöküp oturması da var.
Ama ben kamburlarımla bekliyorum seni.

Can YÜCEL

---

(33) Tutuşmuş Gönüller, 1926, 57. s.
(34) Muhabbet Tılısımı, 1928, 281. s.
(35) Tutuşmuş Gönüller, 1926, 124. s.
(36, 37) Ben Deli miyim?, 1341, 232. s.
(38) Tutuşmuş Gönüller, 1926, 470. s.
(39) Metres, 1945, 267. s.
(40) Tesadüf, 1945, 131. s.
(41) Toraman, 1948, 119. s.
(42) Bir Muadele-i Sevda, 1946, 131. s.
(43) Tesadüf, 1945, 241. s.
(44) Hazan Bülbülü, 1332, 26. s.
(45) Tebessüm-ü Elem, 1339, 393. s.
(46) Tesadüf, 1945, 235. s.
(47) Şıpsevdi, 1946, 199. s.

cağını ve bu mesut istirahat devresine vusulün de ancak ihtiyarlıkta mümkün olabileceğini söylüyor.

Bu hüküm doğru mu yanlış mı? Aşkın beliğ ifadesini dinlemek istersek dünyada bu yüzden mesut kalanlarla muhabbetin amansız idamiyle mezarlarda yatanları karşı karşıya söyletmeliyiz...

Aşkın ebedî mesutları ses veriniz. Kopan feryatları duyuyor musunuz? Canhıraş sesler hep ikincilerden geliyor. Hicran avazeleri o kadar çok ki ara yerde mesutların şadımanlıkları işitilmez oluyor...» (48).

Âşıklar mutsuzdur; çünkü: «İki gönül birbirini cezbedince hâkimiyet insanlara değil tabiata aittir. Bir gönül, bir kalb hiçbir vakit nizamname-i beşeriyetin madde-i mahsusuna tevfikan veya hâkimin reyine tab'an sevemez. Bu incizap yahut istikrahı tabiat tayin eder. Kimseye 'Sen filânı sev.' yada 'Sevme.' denilmez... Sevdazede, o da mahiyetini pek tahlil edemediği bir hiss-i şeddin zebunudur. Bir manyatizmacıdan aldığı emirleri ifa eden gözleri bağlı bir zavallı gibi o da aşkın esiridir. BİÇARE ÂŞIK; BAZEN NİZAMLA MUHABBETİN ŞEDAİDİ ARASINDA KALIYOR... İŞTE BUNDAN BİN TÜRLÜ FELÂKET, FECAYI ZUHUR EDİYOR. Aşk kendinden başka kimsenin münkaad-ı fermanberi değildir. Bu elîm mesele önünde yüreği sızlamamış, kanamamış pek az kimse bulunduğu halde bilmem neden daima yine bu hakikatın zıttı iltizam olunmuş ve olunuyor?» (49).

Hüseyin Rahmi Gürpınar, bir doğa olayı olan aşkın gelişimini şöyle özetler: «Ahd-i sevda, sevk-i tabiatla mün'akid olur. Kıvam-ı lâzımına erişince yine bittabi inhilâl eder.» (50); «Bu (geçmiş sevdalar)... bir hakikattir. Çünkü bir kız kadınlığını, bir erkek erkekliğini anlamaya başladığı zamandan itibaren hep bunu araştırır, hep bunu düşünür. Bazı gözden göze itiraf-ı arzu ile bir simada kısa veya uzun bir müddet tevakkuf vuku bulur. Bu tevakkuftan yorgunluk gelince eski muhabbet söner yenisi başlar.» (51).

Görülüyor ki, Hüseyin Rahmi, gene Schopenhauer gibi (52), aşkın ölümsüzlüğüne değil, gelip geçiciliğine inanır ve bunu sık sık söyler: «Sevdaya gelince. Sonu iki taraftan birinin usancına çıkan bir faciadan başka bir şey değildir.» (53); «Lâzeval muhabbetler senin gibi beyinsizlerin kafalarından başka yerlerde yoktur.» (54); «Birbirimizden bıkacağımız bir gün elbette gelecektir.» (55); «Amur dedikleri büyük hissin mayasında sadakat yoktur.» (56); «İnsan kalbi, hiçbir vefaya ebedî mahfaza olmıyan bir hilkat oyuncağıdır. Muhitin her tesiriyle huyu değişen bu et parçasının vad-i sadakatine inanarak yaşamak felâketi...» (57); «Hem bu maraz devir devirdir. Diğer vahim hastalıklar gibi bir seyir takibeder. Başlangıcı, ortası, sonu vardır. Bu, insanın kalbine tatlı bir heyecan hararetiyle doğar, sonra yakmaya başlar. Derece kırk bire fırlar. Cinnetler, teverrümler. Mariz ya ölür, ya kurtulur.» (58).

Şöyle bir konuşma, bizi, ister istemez evlilik sorunlarına götürür:

«— Aşkın kaç devresi vardır?

— Diğer hastalıklar gibi üç.

— Sayınız.

— Başlangıç, had, ölüm devresi.

— Her muhabbet bu üç devreyi geçirmeye mahkûm mudur?

— Bazı nevi istisnalariyle maalesef evet.

— O istisnalar nelerdir?

— Bazı aşklar nevzat iken ölür, bazısı mutavassıt, bazısı uzun ömürlü olur.

— En bariz ve ıstıraplı devresi had devresidir... Aşkın lezzeti ıstırabındadır.

— Aşk barometrosu düşüp yükselmek için hangi kanunlara tabidir? Tehlike ne zaman başlar?

— Tatminden sonra barometre ekseriya düşer. Bazan da müdhiş bir fırlayışla yükselir.

— Demekki aşkın nevi, tatminden sonra biraz taayyün edebiliyor.

— Evet.

— O halde neticesi meşkûk bir izdivaç usulünden kurtulmak için tatminden sonra evlenmelidir.» (59).

Aşk hiçbir engelle karşılaşmadan mutlu sonuca, evlenmeye varsa bile, bu gerçekte bir sona ermedir. Çünkü karı da, koca da bu bıkma kanununa uyarlar ve er yada geç birbirlerinden bıkarlar.

Aşk evlilikleri de eninde sonunda insanı mutsuz kılar; çünkü: «Kısa veya uzun bir müddet sonra, karı koca yekdiğerinden usanıyor.» (60); «İnsanların çoğu hercai meşreptir. Böyle her nevi kayıttan azadelikle sevişirlerse izdivaç ihtimali kalmaz. Zira her erkek ve her kadın, haftada birkaç kişiyle yeniden yeniye nikâhlanmak ister.» (61); «Teehhülden bir bir müddet sonra ya kadın erkekten, ya erkek kadından veyahut ki her ikisi birbirinden bıkıyorlar, teehhül arada meş'um bir bağ gibi kalıyor.» (62). Ve roman kahramanlarından biri, evli bir kadına şöyle haykırıyor: «Kalbi yine beni severek gidecektir. Benden bıktıktan sonra da yine sizi değil başka bir kadını sevecektir. Sizi,... sizi hiç, ebediyyen sevmiyecek, fakat nikâhınızı boynuna takılmış bir gülle gibi, belki bilicap sürükliyecektir... Siz kalb-i beşeri hiç bilmiyorsunuz.» (63).

Öyleyse, burada, artık, karşımızda evlilik sorunu çıkmaktadır.

3 Evlilik Kurumu

Aşkla çatışma durumunda bulunan en önemli kurum, evliliktir. Bütün dinsel ve toplumsal yasalar, evlilik kurumunda birleşerek aşkın karşısına çıkarlar. Bu yasalar, evlilik dışında aşk ilişkilerini reddederler. Aşk doğal bir olay, evlilik ise doğaya karşı bir kurumdur.

Doğaya karşıdır; çünkü:

I — Aşk bıkkınlıkla sona erer, geçici bir duygu-

---

(48) Kokotlar Mektebi, 1929, 123 - 124. s.
(49) Hazan Bülbülü, 1332, 115. s.
(50) Şıpsevdi, 1946, 268. s.
(51) Son Arzu, 1948, 153. s.
(52) Aşkın Metafiziği (Çev: S. Hilâv), Oluş Yayınları, 1963, 44. s.
(53) Son Arzu, 1948, 179. s.
(54) Cehennemlik, 1340, 250. s.
(55) Son Arzu, 1948, 96. s.
(56) Kokotlar Mektebi, 1929, 362. s.
(57) Billûr Kalb, 1926, 588. s.
(58) Utanmaz Adam, 1947, 177. s.
(59) Tutuşmuş Gönüller, 1926, 338 - 340. s.
(60) Şipsevdi, 1946, 291. s.
(61) Tutuşmuş Gönüller, 1926, 287 - 288. s.
(62) Toraman, 1948, 120. s.
(63) Tutuşmuş Gönüller, 1926, 275 - 276. s.

dur. Oysaki evlilik ölünceye kadar sürüp gitmek ister: **«İzdivaç bir âdettir. Aşk ise bir histir. İptidai ateşlerini muhafaza ederek birbiriyle âşık maşuk gibi ahir ömürlerine kadar yaşamış karı kocalar belki masallarda vardır. Tabiatta hemen yoktur. Fakat muhabbeti cinsiyenin zevali rabıta-ı zevciyeti haleldar etmemelidir. Çünkü bu ikisinin başka başka şeyler olduğunu söyledim.» (64).**

2 — Doğa her zaman insanı aşka zorlar. Oysaki evlilik kurulması zor bir kurumdur. İnsanlar istedikleri zaman, ekonomi ve toplum şartları yüzünden evlenemezler. İnsanların istedikleriyle evlenme hürriyetleri yoktur. Töreler ve görenekler gençlerin görüşüp sevişmelerine engel olduktan başka, onları sevdikleriyle değil büyüklerinin beğendikleriyle evlenmeye zorlar. İnsanlar evlenmez, evlendirilirler: **«Mulaka baba ve annelerimizin beğendikleriyle mi evleneceğiz? Onlar intihaplarını bazı içtimai şartlar üzerine ayar ederler. Biz ise bunu kalbimize meylimize tatbik ederiz. Bu tatbik, bu intihap bünyemizden, dimağımızdan, hissemizden, hılkiyetimizden doğar. Bu iki intihap usulünün hangisi daha tabii ve hilkat adaletine daha muvafık? Allah bu meyil hissini verirken kullar niçin intihap hakkını nez'ediyorlar». (65); «Saadet sevişmekten doğar. Aşk ve sevgi ise nikâhın mefruz kutsiyetinden değil, gönüllerin serbest intihabından peyda olur.» (66).**

Hüseyin Rahmi'ye göre insanlar mutlaka sevdikleriyle evlenmelidirler: **«Bütün felâketlerin yekdiğerine meclup iki kalbin birleştirilmesinden patladığı görülür.» (67).**

İnsanlar, yalnız sevdikleriyle evlenmelidirler. Çünkü kalbimiz bizi **«bünyemize, dimağımıza, hissiyatımıza, hılkiyetimize»** uygun **«bünye», «dimağ», «hissiyat»** ve **«hılkiyet»** lere meylettirir. İnsanlar «bünye»lerine uygun bünyelerle evlenmelidirler: **«...levent gibi bir bakirle izdivaç eden bir cüce, mahkûhasının güzelliğinden diğerlerinin de mütelezziz oluşuna... hiddet etmemelidir. Pek çehre züğürdü olanlar, çok güzel kızlarla izdivaca özenmemelidir.» (68); «Güzel kadınlara müptelâ çirkin erkekler, genç zevcelere sahip ihtiyarlar böyle aşı ile («ben onu kıskançlık ve da-i namus zafını, kuduz gibi yavaş yavaş aşı ile tedavi ediyorum.») tevsi-i havsala etmedikçe yaşıyamazlar... bu tehlikeye maruz kalmak istemiyenler vaktiyle düşünerek sinnen, hüsnen, her suretle kendi küfüvleriyle izdivaç etmelidirler,» (69); «İki letafet birleşirse uygun bir çift olur.» (70); «Biz vaktiyle mizacen, ahlâken, terbiyeten kendi hılkiyetimizle tamamen tevafuk edecek koca intihabını ve sonra âlem-i zevciyette o erkeğin hüs-ü idaresini bilseydik...» (71).**

Bu uygunsuz izdivaçlar, insanları mutsuz kılar; karagünler doğurur: **«Dırıltı başladı. Çünkü... Mizaç, terbiye, görgü ve ahlâkça yekdiğerimizin tamamiyle zıddı zuhur etti. Onun hayatı tefsiri ve arzuları başka benimkiler de büsbütün başka idi...» (72); «...Kendimi yekdiğerimize kanunen ve cismen yakın, fakat kalben uzak bir kadınla hemfiraş buldukça ümmetlerin kalb ve vicdanlarının istirahati namına vaz edilen medeni kanunların zıdda mukavemetle ne garip cilveler, mudhikeler, facialar tevlit ettiğini görüyorum.» (73); «Bu ahenksizliğin onlar için felâketler tevlit etmesi tabiidir.» (74).**

Böylece Hüseyin Rahmi'nin, evliliğin insanı mutsuz kılma nedenlerini iki maddede topladığını görüyoruz: 1 — Uygunsuz evlenmeler, 2 — Bıkkınlık.

1 — Eğer toplumsal yasalara uyarak ya da bazı zorunlarla, tarafların istekleri dışında bir evlenme yapılmışsa baştan beri bulunan ya da sonradan ortaya çıkan uygunsuzluklar, 2 — Büsbütün aşka uyularak bir evlenme yapılmışsa, er ya da geç aşkın sonuncu olan bıkkınlık ortaya çıkınca evlilik, tarafları mutsuz kılar, karagünlere sürükler.

Hüseyin Rahmi, bu karagünleri gidermek için hemen boşanmayı salık verir : **«Zevçler zevcelerinin gönüllerinde kendilerine karşı incimat başladığı anı sezerek zamanında çekilmeyi bilseler, bazen aksi cinayetlere varan bu müessif, vahşi hallerin önü alınmış olur.» (75); «Kendim aldatmak ızdırarında kalsam kocamdan ayrılır ve diğer sevdiğime varmak suret-i meşruasiyle tatmin-i hissiyat ederim.» (76); «Senden müteneffir bir kadını cebren, kahren taht-ı nikâhında tutmak hangi moral icabındandır.» (77); «Felâketi kısaltmak için derhal ayrılmak en makul çaredir.» (78); «Müslümanlık en felsefi bir dindir. Almak da hak, boşamak da» (79).**

Görülüyor ki, Hüseyin Rahmi Gürpınar, doğa kanunlariyle toplumsal yasaları bağdaştırmaya çalışmıştır. O, evlenmede hürriyetten yanadır. İnsanlar istedikleri zaman, istedikleri kimselerle evlenebilmelidirler ve istedikleri zaman boşanabilmelidirler.

4 Evlilik Dışı İlişkiler :

Mademki doğa, insanları hemen bir çağa geldikten sonra aşka zorlamaktadır, eğer evlilik türlü toplumsal engeller yüzünden gecikmişse aşkın evlenmeyi beklemeden ortaya çıkması doğaldır.

Evlilikten önce, bir evlilik dışı aşk vardır.

Evlilikten önce başlıyan aşk, şartlar uygun olsa da evlilikle sonuçlansa bile er ya da geç iki taraftan birinin bıkmasiyle ölecek, ama türlü zorluklardan ötürü evlilik süre gidecektir. İnsanları her zaman sevmeye zorlıyan doğa kanunları ise tarafları, aşkı evlilik dışında aramaya zorlıyacaktır:

«— İzdivaç bir kaç yaşına girer girmez nahoş bir acüze halinde ihtiyarlıyor. Erkeğin gözü hemen harice kayıyor....

— Kadının gözü?

— Kadının gözü sadakatle evi bekler demedim. Kim kimden daha evvel bıkarsa... Vay ötekinin haline... Ortada evlenmemeye mahkûm bir sürü erkekle kadın var... Bunlar cinsiyetin şiddetli mıknatisiyle daima bir birini arıyarak ateşe atılan pervanelere benzerler.» (80); «Aldatmak lüzumu baş gösterince şiraze-i imtizaç bozulmuş demektir.» (81); «... Sen

---

(64) Tebessüm-ü Elem, 1339, 350. s.
(65) Son Arzu, 1948, 124. s.
(66) Ben Deli miyim? 1341, 230. s.
(67, 68) Sevda Peşinde, 1948, 101. s.
(69) Cehennemlik, 1340, 356. s.
(70) Sevda Peşinde, 1948, 102. s.
(71) Tebessüm-ü Elem 1339, 368. s.
(72) Cehennemlik, 1340,, 252. s.
(73) Şıp Sevdi, 1946, 287. s.
(74) Cehennemlik, 1340, 357. s.
(75) Ben Deli miyim?, 1341, 279. s.
(76) Tebessüm-ü Elem, 1339, 356. s.
(77) Tebessüm-ü Elem, 1339, 354. s.
(78) Tebessüm-ü Elem, 1339, 355. s.
(79) Tutuşmuş Gönüller, 1926, 356. s.
(80) Kokotlar Mektebi, 1929, 76. s.
(81) Tebessüm- Elem, 1339, 355. s.

ipek

bir hoş yur kalçamsı yerlerini balıkların
koyar beni bir tabağın iğrisine
kor uyutur
ussucacık

acemi bir güzeliğin var
her gün pış-pışladım ufattım onu
silmeledim karanlığı
işlesin toyluğun
aşınsın kanını

iple beni. as
olsun ipgazisi
kopar, mıncıkla yelimi

kancıklasan biraz, sularımı burur gemiler
kancıklasan
ışlayıverir

Nihat ZİYALAN

---

bilmiyorsan ben söyliyeyim. Bir koca, karısından bıkarsa azar.» (82).

Eğer evlilik uygunsuz bir evlilikse aslında taraflar arasında karşılıklı aşk yok demektir ve olamaz da Çünkü aşk zorla ne yaşar, ne doğar, ne ölür: «Allah bazı gönülleri birbiri için yaratmıştır. Tabiî, meşru muhabbet böyle müsbet menfi iki kalbin birleşmesinden husul bulandır. Yoksa sırf nikâhla, dua ile tevhidi farz olunan gönüllerde izdivaç meymeneti aramak abestir.» (83).

Aşk evlilik içinde kalmadığı gibi, olmadığı zaman da taraflar aşkı evlilik dışında arıyacaklar ve mutlaka «ıcbar-ı tabiatla» bulacaklardır da: «Kocanın gözü harice döndü mü geçmiş ola..., idealini her vakit arayıp bulamaz mı? (84); «Ben... ihtiyar bir kocayım. Genç zevcemi memnun edemiyorum. değil mi? İşte bir taraftan mutlaka onun memnun edecek biri zuhur ediyor. Bu icab-ı tabiata niçin kızmalı? Çünkü kabahat bizim ihtiyarlık ve dermansızlığımızda.» (85).

Hüseyin Rahmi'de bütün bu nedenlerden ötürüdür ki evliliğe karşın evlilik dışı aşklar çok önemli bir yer tutar. Onun romanlarında henüz evlenmemiş çiftlerden çok; kendi isteklerine karşın kendi yaratılışlarına, eğitim ve öğretimlerine uymıyan kimselerle evlenmiş yahut karı ya da kocalarının sonradan huyu değiştiği için ya da aşkın doğal sonucu olarak eşlerinden bıktıkları için evlilik kuruluşu dışında ilişkiler kurmuş insanların aşkı vardır.

Evilikte bulamadıkları aşkı, taraflar, ya başka bir ailenin kişisinde ya da -erkekler-, sokak kadınlarında arıyacaklardır. Hüseyin Rahmi Gürpınar nitelik bakımından bu iki şık arasında bir ayrılık görmez:«Ücretli sevişmelere fuhuş, fahrilerine aşk diyoruz. Cemiyetin mazarratı hesabına bunun ikisi de bir yola çıkar sanırım.» (86).

Yazar, fuhuş hakkındaki kuramları özellikle Kokotlar Mektebi'nde derleyip toplamıştır. Ona göre fuhuş bu şartlar içinde, yani evlenme ve boşanma zorlukları karşısında hiç bir zaman ortadan kaldırılamaz: «(Fuhuşta) tabiî ihtiyaçlarla içtimai zaruretler göğüs göğüse boğuşuyorlar.» (87); «Fuhuş ortadan kalkmaz, kalkamaz. Din, kanun, âdet, cebir, şiddet, her şey bunun karşısında acze müncer olur. Çünkü bu, canavarlarla insanlar arasında müşterek bir histir. Bütün diğer hislere galiptir.» (88); «Bu gün fufuş her memlekette bütün felâketleriyle, bütün realiteleriyle cari. Kalemle, kama ile, rovelverle kaldıramıyorsunuz.» (89).

Ve demindenberi söyliye geldiğimiz düşünceleri, şöyle bir konuşma özetleyiverir:

« insaniyete bu yüzden gelen felâketler ancak izdivaçla kabil-i izaledir...

— İzdivaçla. Peki... Fakat her müteehhil erkeğin yalnız zevcesiyle iktifa edeceğine dair bana bir senet veriniz... Haydi daha cerütkâr olayım. Vice-versa kadın hakkında da aynı hüküm ve ithamdan çekinmiyorum.» (90).

Bütün bu düşüncelere dayanarak şu tez ileri sürülebilir: Hüseyin Rahmi'ye göre aşk, -bütün engellere karşın, bünye ve karakter özelliklerine göre türlü görünüş ayrılıkları göstermekle birlikte bütün insanlarda ortak ve kaçınılmaz, ama kısa sürse de, uzun sürse de geçici-, döl edinmeyi amaç tutan doğal bir duygudur.

NOT : Hüseyin Rahmi'nin, burada Schopenhauer'den ayrıldığını görüyoruz. Çünkü; Schopenhauer'in en yerilecek noktası insanı yalnızca bir hayvan olarak ele almasıdır. O, «Eğilim, yatkınlık ve düşünce biçiminin bir birinden farklı oluşundan doğan nefret duyguları ve hattâ düşmanlık bağlantıları içinde bile cinsel aşkın ortaya çıkabileceğini ve sürüp gidebileceğini görüyoruz.» (Aşkın metafiziği - Çev: S. Hilâv-, 1963, 16. s.) der. «Tutkulu cinsel aşk, kimi zaman, yatkınlıkların uyuşmasına dayanan dostluk duygusuyla bir arada bulunabilir» se de «bu çeşit bir gerçek dostluk duygusunun, çoğunlukla, asıl cinsel aşk doygunluğa ererek ortadan kalktıktan sonra doğduğunu» (a. e. 46. s.) savunur. Bu dostluğu, «karşıt mizaç ve ruh nitelikleri» (a. e. 46. s.) olarak tanımlar. Oysa ki; Hüseyin Rahmi'de hele iyi yetişmiş, apayrı yaratılışlarda(Sevda Peşinde'deki Aynınur gibi) «Eğilim, yatkınlık ve düşünce biçimi» uygunluğu (karşıtlığı değil), aşkı doğuran (doygunluktan sonra ortaya çıkan değil) en büyük etmenlerden biridir. Schopenhauer, 'insan'ı ele alıp felsefesini onun üzerine kurarken romancımız, ayrı ayrı «eğilim, yatkınlık ve düşünce biçimindeki 'insanların' aşkını ayrı ayrı ele almış, ortak ve ayrı noktaları göstermiştir. Öyleyse Hüseyin Rahmi, körü görüne bir Schopenhauer'ci değildir.

---

(82) Kokotlar Mektebi 1929, 260. s.
(83) Sıp Sevdi, 1946, 287. s.
(84) Billur Kalb, 1926, 295. s.
(85) Cehennemlik, 1340, 617. s.
(86) Kokotlar Mektebi, 1929, 77 s.
(87) Kokotlar Mektebi 1929, 64. s.
(88) Kokotlar Mektebi, 1929, 75. s.
(89) Kokotlar Mektebi, 1929, 77. s.
(90) Kokotlar Mektebi, 1929, 78. s.

CEMİL EREN

Ankara'ya plâstik sanatlar müzesi ve akademi gerekli

Dost'un Nisan sayısında Nuri İyem Ankara'ya geliş gidişlerinde Ankara'da bir Müze ve Akademi bulunması gereğini ta içinden duyduğunu ve yokluğunun kendisini nasıl üzdüğünü anlatıyor. Nuri İyem İstanbullu bir ressam, Ankara'ya da pek seyrek olarak gelir; buna rağmen bu iki kurumun eksikliğini duyup yazıyor. Biz ise bu kentin içinde yaşıyan kişileriz ve bu iki kurumla birlikte bir sergi salonunun yokluğunu her zaman acısını çekiyoruz. Gelen giden yabancılar ve sanat eleştiricileri müze ve sergi salonunu sorduğunda mahcubiyetten başımızı yerlere eğiyoruz.

Evet, Ankara'da Tiyatrolar vardır, Konservatuar vardır, devletin koruduğu mükemmel bir Orkestra vardır; devlet müzik ve tiyatroya yatırımlar yapmıştır; ama bunun yanında insan yaşamında en azından müzik kadar önemi olan plâstik sanatlar pek garip bir tutumla yabancı dost devletlerin kültürel kurumlarının himayesine bırakılmıştır. Bir ressam Ankara'da sergi açacaksa, Türk - Amerikan Kültür Derneğine, Alman Kitaplığına veya Fransız Kültür Merkezine başvurmak zorundadır. Yalnız iki yıldan beri Devlet sergi etkinliklerine küçücük bir galeri ile katılmaktadır, o da ne güçlüklerle yürütülür kimbilir. Bu galeride açılan birkaç sergi dışında, Ankara'da diğer sergiler yabancı dost devletlerin salonlarında yapılmaktadır.

Özel sergiler dışında Ankara'da yabancı sergiler de yapılmaktadır; Başkentimiz için bu da başka bir utanç kaynağıdır. Yabancı sergiler Türkiye'nin Başkentinde sergi salonu bulamamaktadırlar; bu yüzden bakarsınız büyük bir İtalyan sergisi İmar ve İskân Bakanlığının holünde; bir Bulgar sergisi Dil Tarih Coğrafya Fakültesinin holünde; bir Yunan sergisi Güzel Sanatlar Galerisinin küçücük salonunda; büyük bir Belçika sergisinin bir kısmı Hitit Müzesinde, diğer kısmı da Milâr Galerisinde açılır.

Kısa bir süre önce, Hitit Müzesinin birinci kat (Müdüriyet ve deponun bulunduğu yapıda) koridorlarında, değil sanat severlerin, bir çok ressamın bile göremediği, içinde altı yedi tane tanınmış (Morandi, Buri, Capogrossi, Vedova, Fontana, vb. gibi) ressamın bulunduğu çağdaş bir İtalyan Sergisi açıldı ve kimse görmeden kapandı. Umarızki İtalyanlar Ankaralıların sanata böylesine ilgisiz olduklarını düşünmemişlerdir.

Yer bulunamadığında büyük sergiler Hitit Müzesinde yapılıyor; oraya da gitmek başlıca bir problemdir. Sanırım ki yakın bir tarihte bu olanak da ortadan kalkacaktır; Hitit Müzesinin Salonları müzeye ait yapıtları sergilemeye yetmemektedir.

Gariptir ki Ankara'ya iki kez sergi salonu yapılmıştır; ama sonradan biri hem de iyi bir mimari yapıt olmasına rağmen kısmen yıkılıp değiştirilerek Opera yapısı haline getirilmiş; sonradan yapılan sergi salonu da birkaç yıl çeşitli işlerde kullanıldıktan sonra Cumhurbaşkanlığı Orkestrasına verilip Konser salonu olmuştur.

Şu Devlet Sergisi koskoca bir kurumdur; devlet her yıl hatırı sayılır bir yatırım da yapar bu sergiye; ama yıllarca Halkevinde barınmış, orası tiyatro olduktan sonra Dil Tarih Coğrafya Fakültesi vestiyerinde konukluk etmiş, orası da fakültenin vestiyere ihtiyacı olduğundan artık verilmeyince Hitit Müzesine sığınmak zorunda kalmıştır. Devletin koruduğu bir sergi bile yer bulmakta sıkıntı çekmektedir. Plâstik sanatların böylesine itilip kakıldığı bir başka memleket daha var mı bilmiyorum.

Yıllarca sözü edildi. Brüksel'den geri getirilen démontable pavyon Zafer meydanındaki parka kurulacak diye. Hani nerede, bir şey olduğu yok. Zafer Meydanındaki park öylece durur (yalnız bir taraftakini çay bahçesi olarak kiraya vermişlerdir), Brüksel'den getirilen pérabriqué pavyon da bilmem nerde çürümektedir. İnsan Alman turistinin Antalyalılara söylediği sözü hatırlıyor: «Bu çağlayanlar her zaman böyle akar mı? —Akar. — Siz de böyle bakar mısınız? —Bakarız.» Alman başka bir şey söylemeye lüzum görmez; ama biz de öyle bakarız işte. Yer var, yapı hazır bekliyor, yapının ne işe yarayacağı da biliniyor,niçin kurulup ta sergi salonu ve galeri, hattâ bir müze haline getirilmez bilinmez. Güzel bir yapı ve Ankara'nın en uygun yerinde bir arsa; sonra orası da bir çay bahçesi olur, o güzelim yapı ambalajı içinde yıllarca yatar ve çürür ve biz de çağlayanları anar dururuz.

Plâstik sanatlar müzesi ve akademi gereğine gelince; elbette ki Ankara'da plâstik sanatlar için bir müze bulunması lâzım; yüzlerce kişinin cumartesi pazar günleri Türk - Amerikan Derneğine, Halk Evine koşa koşa resim dersleri almaya gitmesiyle açıkça ortada ki Ankara'ya bir akademi gerekli. Bu, Türk Amerikan Derneği ve Halkevindeki kurslarla iyice anlaşılmıştır ki, Ankara'ya akademi açılsın sözü havada kalmıyor; ihtiyaç var buna da adı geçen kurumlardaki kurslar bol bol öğrenci buluyor. Akademinin sağlıyacağı bir yığın faydalar yanında böyle gerekmektedir.

Plâstik sanatlar müzesinin kurulması ise son derece kolay görünmektedir: Devlet her yıl Devlet Resim ve Heykel Sergisinden iyi para ödemek (5.000— 10.000 TL. arası) şartiyle bir hayli resim satın almaktadır. Bu resimler ne oluyor dersiniz? Bazı devlet dairelerine ve depolara atılırlar. Bunları toparlayıp bir yapıda Ankara plâstik sanatlar müzesinin çekirdeğini kurmak işten bile değildir. Devlet zaten resimlerin parasını ödüyor, yapılacak şey onları bir yapıda toplamaktır. Türk Sanatına bu kadarcık hizmet çok görülmemelidir. Plâstik sanatlarımızın hiç de küçümsenecek seviyede olmadığını Ankara'da açılan yabancı sergilerle tekrar tekrar anlıyoruz; bize sanatçılarımız küçümsememiz ge-

CAN YÜCEL

İLLERİ VAR BİZİM İLE BENZEMEZ

Söze sözgötürmez bir önermeyle başlıyayım: İngiltere'ye dışardan gelenlerin yabancılıktan kurtulması güç. Her yabancı, kendine göre, çıktığı ülkeye göre bu önermenin sözgötürmezliğini pekleştirecek nedenlerle, niçinlerle, nasıllarla nasılolsa donalı. İngiltere'nin yabancılara kendi yurtlarını sevmeği dolayısiyle öğrettiği bile söylenebilir. Ama bana burda geçirdiğim sekiz şu kadar yıl içinde en çok koyan şey, İngiltere'nin nemene bir yer, İngiliz milletinin ne biçim millet olduğunu merak etmekten sıyrılamayışım. Bir İngiliz atasözü var, «Kediyi öldüren meraktır» diye. Beni de yiyip bitiren bu oldu. Gerçi yolumu, izimi öğrendim, İngilizlerle oturup kalkmasını, eğilip doğrulmasını belledim. «Bunca zamanda, yahu, onuda mı sökemiyecektin! Çüş artık!» deseniz yeri. Size garip bir şey söyliyeyim mi? Günlük kolaylıkları birer birer edindikçe, yabancılığım azalacağına arttı. İnsan kendini bir yere yerleşmiş sayıyorsa, o yer üzerine bildiklerinin çoğalıp bilmediklerinin eksilmiş oluşundan. Oysa benim İngiltere üzerine bildiklerimin sayısı kabardıkça, bilmediklerim de doğurganlaştı, bu yüzden de merakım büsbütün kabardı. Dere - tepe - düz, bir arpa boyu yol gittikçe, bu merak başlangıçtaki tazeliğini, çocuksuluğunu yitirdi, maraz bir hafiyelik tutkusuna döndü. Dikiz aynasını kollamaktan önümü göremiyordum. Bakın, size bir şey anlatayım. Duymuşsunuzdur Profumo rezaletini. O ara bana bir hal oldu. Hiç âdetim değilken, em müptezel ceridelere dadandım. Açık - saçık resimlerle hikâyelerin salgısına tirit geçinme olsa muradım, bir şey değil! Ne halt ettim biliyor musunuz? Bu rezaletin maymuncuğuyla İngiliz toplumunun bir türlü içine işliyemediğim esrarını zorlayacağımı sandım. Bir çeşit camcılık, fetişizm! Başka ne? Onca zaman açıkta, ayazda bırakılmanın acısını çıkarıyordum sanki. Derken Çıkıkçı Ward canına kıydı da, aklım başıma geldi... Aslına bakarsanız, o bir alay gazete, ne benim, ne de sırf yabancıların faltaşı gözlerinin hatırı için böyle al ışıklarla donanmıştı. Bu donanmanın tadını asıl çıkaran evsahibiydi galiba. Yukarda koştuğumuz mantık sırasına göre, evsahibinin evini en iyi tanıması, en iyi tanıdığı için, evi üzerine bilmediklerinin herkesinkinden fazla olması, bu yüzden de evini en çok onun merak etmesi, merak ettikçe de evini büsbütün yabansıması gerekiyordu. Bundan da İngilizlerin kendi yurtlarında neden yabancı gibi dolaştıklarına fetva verebilirdik. Ama sade tek ayak üzerine sekmiyordu ki mesele! Neden sonra anladım, İngiliz kedilerinin, bu arada da benim gibi garip Ankara kedilerinin merakını ölümüne kırbaçlıyan İngiliz kedilerinin kendileriydi. Birbirleriyle kedi-fare oyunu oynıyan bu kedilerde merak edilme tutkusunun merak etmeği ölüm pahasına göze aldıracak kadar dal budak salmış olabileceği aklıma geldi. Ama bu oyun, bütün İngiliz oyunlarında olduğu gibi, çatışmanın sertliğini, kırankıranalığını gideren kurallarla yastıklanmıştı. Başta kavrar gibi oldum, yüreklendim. «Hah, dedim, karşı tarafa ipuçları verecek, sonra sezmez anında yumağı dürüvereceksin! Sherlock Holmes'un numarası da bu değil mi? Pelerinini savura savura gelip, herkesi karşısında epkem bırakan sırları birer birer çözceksin, derken pertavsızını cebine atıp, parmak izlerini, ayak izlerini toparlayıp ortadan savuşacaksın Ağzı bir karış açık hayranların, sonra bir de bakacak ki, Mr. Holmes'un çözdüğü cinayet, meğer, sadece bir kolpaymış, asıl Mr. Holmes denen meçhulü gizlemek üzre gözlerinin önünde sallanan şaşırtmaca bir örtüymüş!» İyi! Polisin hırsızlığı, apaçığın meçhullüğü ince olmasına ince, ustaca, bir numaraydı ama; gün erdi, kafama dank etti, bu, oyunun kozlarından sadece bir tanesiydi. Kuralların birini tam kavradım gibi gelirken, o kuralı cerheden bir ikincisi karşıma dikiliveriyordu. İngiliz yasalarının insanı çileden çıkaran çarpaşıklığı, tıkıştıkışlığı da buna göre... Diyeceğim, karşı tarafın acımazlığına aklın yatabiliyorsa, üst tarafı kolay, ama ya o Firavun, apansız Musa olabiliyorsa! «Açacaksın gözünü, o madem orostopolluk ediyor, sen de ona madik atacaksın!» demekle bitse iş, bir şey değil! Ya herif, domuzuna samimî, domuzuna insanca davranıyormuşsa sana! Ya o hokkabaz, kapkara, sopsoğuk melon şapkasının altından, bir gün, bembeyaz, sıcacık bir güvercin çıkarıverirse!.. Bu noktada iş-

---

rektiğini öğreten bu sergiler, kendi yurtlarında en iyi şekilde müzelerde, çağdaş sanat örnekleri olarak saklanmaktadır. Böyle işlem görmeye bizim sanatçılarımızın da hakkı vardır. Bunu hak olarak istemek sadece sanatçılara düşmemektedir; her yetişen insanın kendi yurdunun sanatçılarını tanımak, onların yapıtlarını dilediğinde görebilmek hakkıdır.

Ankara'ya bir Mrs. Grey gelir, ortadoğu memleketleri sanatıyla ilgilenir, onları alıp Amerikada sergilemek ister, fakat Mrs. Grey Türk sanatını toplu bir halde görecek bir galeri, bir müze bulamaz. Ressamların atölyelerini birer birer dolaşıp Türk sanatı hakkında görgü edinmek zorundadır. Bir Michel Agon gelir müze ve galerileri sorar, alıp Hitit Müzesine götürmekten başka çare bulamazsınız. M. Lassaigne geldiğinde de, Hafftmann geldiğinde de öyle olur; müze deyince aklımıza Hitit Müzesi gelir. Allahtan ki o var.

te, bir püf noktası daha çıkıyor karşımıza: Oyunun süresi uzun. İnsan münasebeti dediğin, sanki fersah fersah bir ip; tutuşturuyorlar bir ucunu eline, öbür ucunu alıp, ama hiç germeden, zorlamadan açılıyorlar senden. Sana açılmasalar da, aradaki açıklığa çimen, kır çiçekleri, bir tatlı söz, bir gülümseme, bir efendilik, belki de bir yakınlık sığışabiliyor. İngilizler, sanırım beş yüz yıl yaşıyacaklarına için için inanıyorlar. Yoksa, canım, o kriket denen sabırtaşı oyunu icad ederler miydi? Ne demeğe geldiğini bilmiyorum ama, oyunun terimleri arasında «yüzyıl» diye de bir şey var galiba... Ünlü İngiliz edebiyatçısı, Chesterton, denemelerinden birinde şöyle diyor: «Otobüste gıdip geldikçe, o sus pus oturan yurtdaşlarımı seyrettikçe, şeytan diyor ki bir gün, git, indir şöförü aşağı, geç dümenin başına, sür arabayı kırlık bir yere, «Gelin oturalım şuraya, arkadaşlar!» de! «Anlaşalım biribirimizle, görüşelim, konuşalım! Kazık kakmaya gelmedik şu dünyaya! Kaç günlük ömrümüz kaldı! Vakit varken, anlaşalım birbirimizle!» Görüyorsunuz ya, Chesterton bile, oyunun ana kurallarından birini es geçmiş! Anlaşmazlığa düşmeği anlaşmaktan önemli saydınız mı, hiç gider tanımadığınız adamla hayat muhasebesine girişir misiniz! Ya vergi memuruysa? Değil mi? Chesterton mazur ama, ne de olsa şair! Tevekkeli Heinrich Heine dememiş: «Londra'ya feylesofu yolla! Ama sakın şair yollama! Al feylesofu at pazarının oraya oturt! Beş on saat içinde, insanlar üstüne kitaplıklar dolusu bilgiden daha fazlasını edinecektir. Ama Londra'ya şair yollama! Herşeylere bulaşmış o tatsız ciddiyet, yeknesaklık, bir - teviyelik, neşeye bile sızmış kuruluk, makine tıkızlığı, hayal diye bir şey bırakmaz insanda, kırar, ezer yüreğini!» Güzel! Gelgelelim ya biri çıkar, «İngiltere'de yetişmiş bunca büyük şaire ne buyrulur?» derse?... Friedrich Engels anlatıyor: «Manchester'de bir burjuva ile yürüyorduk yolda. «Böyle şehir olur mu? dedim. Şu çirkinliğe bakın! Amelelerin yaşadığı yerlere hayvan bağlasan durmaz! Şehir değil mezbelelik!» Epiy veriştirdim. Adam beni sonuna kadar sâkin, sâkin dinledi. Ayrılacağımız köşede elimi sıktı, «Unutmayın ama, dedi, bu şehirde büyük para yapılıyor. Allahısmarladık, efendim.» Engels'in burjuvası, gerçi, para getirmediği için saymamıştır ya, o çirkinliğin içinde güzele özlemi dipdiri ayakta olan adamlar da yetişmiş, yetişiyor da halâ. Bu çelişme açmazları yabancıların İngiltere üstünde verdikleri yargılarda gülünçlüğe bile varıyor. Meselâ ihtilâl meselesini ele alalım. Trotsky diyor ki: «Bir gün Lenin ile bir Londra Klisesine gittik. İlâhili milâhili bir sosyal demokrat toplantısı yapılıyordu. Avustralya'dan gelme bir mürettip çıktı, içtimaî ihtilâlden söze başladı. Sonunda cemaat ayağa kalktı, hepbirden ilâhi okumağa başladılar. Kulaklarıma inanamadım.» Bir de Karel Capek'i dinleyin: «Londra sokakları, hayatın evlere varmak üzre içinden aktığı bir takım hendeklerdir. Millet sokaklarda yaşamıyor, konuşmuyor, durmuyor, oturmuyor; sokaklardan koşa koşa geçiliyor sade. İngiliz evinin şiiri, sokakların şiirini öldürmüş. Bu sokaklardan dünyada ihtilâlci kalabalık geçmez. Bir kere sokaklar çok uzun, sonra da öyle can sıkıcı ki! » Hele hava konusu açıldı mı, yabancıya bir konuşkanlıktır, bir kesenkesliktir geliyor. De La Rochefoucault' zamanında da İngiliz havaları gine bozuk, yabancılar da gine böyle yanık yanık konuşurlarmış, anlaşılan: «Hava hiç açmadı. Ne iklim yarabbi! İngilizlere bakarsan, Fransa'da da bu kadar yağmur yağarmış! «Güneş yüzü görmedik, dedim, haftalardır.» «Yoo, dediler, doğrusu, bu yaz havalar çok iyi gitti. Sonbahar, belli, daha da güzel olacak.» Avuntu işte. Bu arada ateşin başında titreşip duruyoruz.» Fransızın dediği kadar var; insanın canına yetiyor bir yerde. Ben de bir zaman İngiltere'nin havası üzerine özdeyişler döktürmeğe dadanmıştım. Biri şu: «İngiltere'nin güneşle bütün alışverişi şemsiyeden ibaret.» Bir de dedim ki: «İngiliz İmparatorluğunun üstünde güneş batmadığı söylenir Doğru. Doğmuyor ki batsın!» Lâfi gediğine koyayım derken, meğer kendim açık veriyormuşum. Bir şeyin yokluğu üzerinde aşırı ısrar, yerine geçen şeyin varlığını görmezlikten gelmeğe sürüklüyor insanı. Güneşin yokluğunu pelesenk edince ağza, yağmurun, sisin varlığını boşluyorsunuz. Ben hoşlanmıyorum, başka! İngiliz için yağmur sade güneşin yokluğu değil, aynı zamanda yağmurun varlığı. Yakındıklarına bakmayın! Seviyorlar yağmuru, sisi. Siz de o kadar ıslanın, sonunda yağmura ısınacaksınız!... Hem sonra düşünün, bütün gün masanın başında bunalmış, kargacık rakkamların altında ezilmişsiniz. Paydosta çıktı mı, bir de bakıyorsunuz, bir sistir basmış! Göz gözü görmüyor. Kimseciklerin sallamadığı bir memur parçası değilsiniz artık. Üstünüze sinmiş alelâdelik, ötenize berinize yapışmış yaftalar görünmez oluyor. Merak edilmeğe değer bir meçhulsünüz yeniden. Ama yolunuzu kaybedermişsiniz! O yol da sizi kaybediyor ya! Sade çocuklara mahsus değil ki saklambaç! El kadar bir adanın üstüne onca kalabalığı üşüştürünce, millet tabiy yakınlıktan gına getirecek, gözlerden ırak bir köşe arıyacak kendine, saklanacak bir kovuk tedarikliyecek Allahtan nufus yoğunlaştıkça, gizlenme imkânları da artıyor. Bina üstüne bina, eşya üstüne eşya yığılıyor. Bir arkadaş anlattıydı. Bildiği bir aile varmış, antikacı. Ev tıkış tıkış antika dolu. Bir yandan satarlar, bir yandan da o fersude eşyaların arasında yatıp kalkarlarmış. İngiltere de öylesine bir antikacı dükkânı. Gerisine gizlenecek dolap mı ararsınız, altına girecek maşa mı, tümen tümen. Sanki tek bir santraç tahtasının üstüne yüz satranç takımının taşını yığmışlar. Normal kaleleri üstünde Hint filleri. Hâyatın böyle girift, oyunun böyle çapraşık oluşu bu yüzden. İkinci Dünya Harbi sonrasına kadar kiş miş filân, aksaksız yürütmüşler oyunu. Elemtere fiş kem gözlere şiş! Göz dediysem, o zamanlar bütün dünyanın gözü İngiltere'nin üstünde. Böylece iç darlığı, dışarının genişiyle dengeleniyormuş. İngiltere'nin en keli, yabancının gözünde lepiska saçlı. Ama artık İngiltere, saç dökülmesine karşı ilâç aramaya başladı. Dünyaya söz geçirmenin alnında çevrelediği merak edilme hâlesi, bir merak çemberine döndü, ağrıtıyor başını. Merak edilen İngiltere, meraklanıyor. Belki de bu yüzden İngilizler, kendilerinin öbür insanlar sırasından olduklarını yavaş yavaş kabul zorunda kalacaklar. Bu arada işler büsbütün karışıyor. Çünkü giriftliğe hemen gerçekleştirilmesi mümkün olmıyan bir sadeleşme isteği de katılıyor. Yehudi Menuhin, niçin İngiltere'de yerleşmiş olduğu kendisinden sorulduğunda, eski gücünü yitirmiş büyük ülkelerde hayatın alabildiğine incel-diği, katmerlendiğini, ilginçleştiğini, onun için İngiltere'yi seçtiğini söylediydi. Ama her yabancı Yehudi Menuhin değil. Yüz yıl önce Rus düşünürü, Alexander Herzen şu öğüdü veriyordu: «Yalnız başına yaşamayı bilenlerin Londra'nın sıkıcılığından

YENİ YAYINLAR

DENEMELER, ELEŞTİRİLER. Orhan Burian, Can Yayınları, 184 s. 4 lira.

Orhan Burian'ın yakın arkadaşı Vedat Günyol, genç yaşta ölen bu değerli düşünce adamımıza bağlılığını, Yeni Ufuklar dergisini türlü güçlüklerle de çekişerek en iyi şekilde çıkarmaya devamla göstermekteydi. Ufuklar'ın Burian için özel sayısı, eski yazılarından alıntıları, Özerdim'in titiz bibliyografyası, en başta Hamlet, Yeni dünya gelmek üzere gerçekten güzel çevirileri sanat ve düşünce alanımızda nasıl seçkin bir yer kazanmış olduğunu belli ediyor Orhan Burian'ın.

Şimdi elimizde deneme ve eleştirmelerinden bazılarını biraraya toplayan bir kitabı da bulunmaktadır. Günyol bunları yayınlamakla bir kadirbilirlik örneği verdiği gibi sanat dünyamıza kazanç da sağlamıştır. Deneme ve eleştirme türlerinde bizim bütün edebiyatımızın şimdiye kadar ortaya koyduğu verintiler belli birkaç ad sözün dışında tutulursa birbiriyle ilgileri de pek zayıf olan kırık dökük çizgilerden ileriye geçememektedir. Bu bakımdan hiç değilse elimizde bulunanların kalburüstü kalabilecek olanlarını dikkatle gözden geçirmek zorundayız. Bu hem eleştirmeciliğimizi, hem de onların aynasında edebiyatımızı tanıyabilmemiz için gereklidir.

Yayınlanan kitapta Burian'ın ekinç, eğitim ve edebiyat konularında otuz kadar yazısı yer alıyor. Bunların eğitim sistemimiz, orta öğretim kurumlarımız, köy enstitülerimizle ilgili olanları getirdikleri önerilerle, 25 yıl önceye ait olanları da katılmak üzere, bugün dahi çözüme bağlanamamış sorunlara dokunmaktadır. Humanizma, Renaissance, değişiş... konulu yazılar düşünüşümüze kazandırmamız gereken yönlere işaretlerde bulunuyor. 1944 de yayınlanmış «Çeyrek yüzyıllık Türk şiiri», 1946 da yayınlanmış «Geçen altı yılın Türk edebiyatı» incelemeleri, «Ozanlarımız üstüne», «Kanık - Anday - Rıfat üçlüsüne son bakış» gibi yazıları eleştirmeciliğimizde en çok eksikliği duyulan birleştirimci denemelerin değer taşıyan örneklerindendir. Sinekli Bakkal, Mai ve Siyah, Üç Şehitler Destanı üzerindeki yazılar çözümcü eleştirmenin örneklerini veriyor. Bunlardan başka düşünce özgürlüğü, sınır edebiyatı, roman sanatı, sinema; sanatta yerlilik v.b. gibi konularda özlü denemeler de yer alıyor kitapta.

Son bölüm konuşmalar başlığını taşıyor. Orhan Burian ve Vedat Günyol tarafından birlikte hazırlanmış yazılar var burada. Bu yazılar soru - yanıt biçimli konuşmalardan da, karşıt düşüncelerin belli konular çevresinde tartışmalarından da değildir. Daha çok, anlayışları, dünya görüşleri birbirine iyice uyan iki yazarın birtakım sanat ve ekinç konularını, birbirlerinin yargılarını destekleyip açıklayarak, geliştirerek enine boyuna işlemeleri, zenginleştirmeleridir. Yarar sağlanarak okunan bu yazılar bir yandan da günümüzde böylesine anlaşan kalem arkadaşlarının eksikliğini düşündürüyor okuyucuya.

Ama, Denemeler kitabının okuyucusu üzerinde üzünç uyandıran bir başka yönü daha var: Burian Humanizmayı pek başarılı olarak anlattığı bir yazısında, biz humanizmayı, Avrupanın XIV yüzyıldan başlayarak benimsediği ölçekler içinde özümlemeye kalkışmamalıyız; yaşadığımız yüzyılda, büyük bir devrim geçirmiş ülkemizde sorunların pek çoğu nasıl olsa çözülmüştür; humanizmaya kendi koşullarımızın gerektirdiği biçimde varacağız, diyor. 1940 yılında bir yazar için Türk düşünce hayatı bakınız nasıl aydınlıktır ve Batı uygarlığını tam olarak sindirmemizin yolu ne kadar kısalmıştır:

«Türk devrimi, bilimsel sıfatına lâyık olan gerçeğe erişmek ödevini genç kuşaklara bırakarak, islâmlığın dogmalarını kökünden söküp atmıştır. Bugün Türkiye için özlediğimiz humanist kafanın 'Artık dogmalardan silkinelim!' diye haykırması boşuna olur; çünkü insanları herhangi bir ön-yargıya bağlayan kör inanç bu memlekette kalmamıştır. Şu ya da bu sorun üstüne şu ya da bu biçimde düşünmeye zorlayacak güç yoktur. Aynı şekilde, Türk devrimi katışıksız, bölünmez bir ulusa dayanan güçlü bir devletçiliği de herhangi bir hu-

---

korkusu olmasın! Burada hayat, havası da öyle ya, cılıza, güçsüze hiç yaramaz; dışardan ilgi, dikkat, yakınlık, destek bekliyenleri büsbütün bozar. Burda insanın ahlâk ciğerleri, sisteki kükürte dayanması gereken asıl ciğerleri kadar sağlam olmalıdır. Halkı kurtaran ekmek kavgası; ticaretle uğraşn sınıflar ise para ardından didinmelerine koşuşmalarına borçlular ayakta kalışlarını. Gelgelelim asabî, meraklı, romantik kimseler, eş-dost düşkünleri, kafa miskinleri, duygu aylakları burda can sıkıntısından patlar, ümitsizliğe düşerler... Gazeteleri okuyor, meyhanelerde acayip bir milleti seyrediyor. Thamas üzerinde köprülerden uzakları gözlüyorum. Duruyorsun, bakıyorsun; derken bir huzura varıyor herşey. Böyle böyle işte, bu korkunç karınca yuvasını sevmeğe başladım. «Herzen'in anlattığı gelişme, yabancının yabancılığını korkmadan, bozulmadan benimsemesi. Yalan kucaklar açacak yerde, bana burda yabancı olduğumu, dolayısiyle nereli olduğumu, nereye bağlı olduğumu böyle tepeden tırnağa duyurduğu için İngiltere'ye şükran borçluyum.

manistimiz için ülkü halinde kalmaktan çıkarmış ve büyük bir gerçek halinde sağlamış bulunuyor.»

Bu tabloyu, düşüncemizde, en yakın bir örnek olarak DOST'un GEÇEN AYIN İÇİNDEN sayfalarındaki notlarla birleştirirsek devrimin ilk yirmi yılda bütün kazandırdıklarını, ikinci yirmi yılda nasıl teker teker yitirdiğimizi canlı olarak görürüz.

Sağ olsun Vedat Günyol bize böyle bir kitap kazandırdığı için. Türkiyenin 25 yıl önceki ileri, devrimci, güçlü durumunu yeniden görmek kısmet olsun ona. Ve hepimize...

ÇINGAR. İlhan Engin, Remzi kitabevi, 256 s. 750 kuruş.

İlhan Engin'in romanları 1949 dan beri yayınlanıyormuş. Sayıları da 10 u bulmuş. İçlerinden Göç Yolları Tıkadı (1955), Allah Seviniz Dedi 1961) gibi birkaçının adlarını işittiğimi hatırlıyorum. Fakat sanat çevrelerinde romancıdan ne herhangi bir izle karşılaşmış ne de hakkında bir yargı yürütüldüğünü görmüştüm. Bundan dolayı yazarı Esat Mahmut romanının daha genç temsilcilerinden sanıyordum.

Çıngar'a Remzi Kitabevinin «Yeni Türk Yazarları» dizisinde yer vermesi şaşırttı beni. Gözden kaçmış bir değerle karşı karşıya bulunma kuşkusu romana karşı ilgimi çoğalttı.

Çıngar'da gezici bir tiyatro topluluğunun Trakyanın bir panayırında geçirdiği üç günün olayları, kasabanın genç erkekleriyle tiyatrocu kadınlar arasındaki cinsel ilgiler, gençlerin birbirleriyle çekişmeleri, panayırın son gecesi tiyatroda çıkan ölümcül meydan kavgası anlatılıyor.

Bu kısacık çerçeve İlhan Engin'in izlemeye özendiği gerçekçi yoldan başarılı bir ürün verilmesini sağlayabilirdi, eğer, sanatçı bizim bugünkü romanımızın geçirdiği deneyin sonucunu kendine maledebilseydi!.. Hattâ panayırın hareketli dekoru, tulûat tiyatroları filânla derli toplu bir halk romanı da yazılabilirdi. Böylece, Osman Cemal'lerin, Mahmut Yesari'lerin sanatına 30 yıl sonra bir örnek verilmiş olurdu.

Ama İlhan Engin, bunalıp duran kahramanlariyle Talip Apaydın'dan aşırılma traktör serüveniyle durup durup hatırlattığı kurt öyküsüyle romanını tatsız bir ağırlık olmaktan kurtaramamıştır.

1949 da başlayıp 1964 e kadar süren bir yazarlık hayatı bambaşka yönler kazandırmış olmalıydı İlhan Engin'e. Yazı dünyamızın nasıl da böylesine dışında yaşamış, şaşılacak şey! Bakınız, hâlâ «mütevellit, süflî, vesaitler, takallüs, insiyak, âmûdî...» deyip duruyor. «Yeni Türk romancıları» arasında İlhan Engin! Haydi canım.

TOPRAK UYANIRSA. Şevket Süreyya Aydemir. Remzi kitabevi. 448 s. 10 lira.

Şu 35.441 köyün teker teker eksikliklerinin nasıl giderileceği, sağlık, eğitim gelir artımı sorunlarının nasıl çözüme bağlanacağı bugün aydınlarımızın en çok üzerinde durdukları konulardandır. Beş yıllık plânda köy kalkınması özellikle ele alınmış, Üçüncü Koalisyon Hükümetince bir «Köy ve toplum Kalkınma Bakanlığı» kurulmuştur. Edebiyatımızda köy konusu on beş yıldır ön yüzdedir. Köy romanı köyü bir dekor olarak ele almanın çok ötesine varmış, klişeleştirmeleri ve tekrarlamalarına rağmen köy insanımızın toplumsal, ruhsal kimliğini tanımamıza yardımcı olmuştur. Köy edebiyatı yalnız betimlemeci olmakla da kalmamış, uyandırılmayı bekleyen bu yeni dünya için bize önermeler getirmiş, verimli tartışma ortamları hazırlamıştır.

Şevket Süreyya Aydemir Toprak Uyanırsa adlı kitabıyla köy kalkınması için atılabilecek adımları, aydın kişilerin köydeki yapıcı çabalarının neler olabileceğini yeniden düşünmemizi sağlıyor. Kitabın kahramanı emekliye ayrılan fakat iş başından uzaklaşmanın ruh çöküntülerinden kurtulmak için yeni bir görev arayan ve Sakarya vadisinde yoksul, geri bir köye öğretmen olarak gönderilen yaşlı bir eğitimcidir.

Öğretmen, köyde okul çalışmasından çok ekonomik gelişmeyi sağlama işleriyle uğraşır. Bataklığı kurutturur; pancar ekimine önayak olur; devlet çiftliğinden teknik yardım, şeker şirketinden krediler sağlar; örnek tarım, örnek hayvancılık yaptırmaya başlar. Polatlıdaki alay kumandanından millî eği-

kötü

Üşür eski kaldırımlarda güvercin
senin ayakların karanfil dalı
canım benim kötü kızım yanlışım
nasıl olsa gideceksin bırak şarabı
bırak kuytulara insin akşam

Arınmış gizliliğine sabahların
gülüşün ırmakda çoğalan su
ver maviye ellerini götürsün
uzun gözlü ceylanların uykusu
senin değil bırak kuytulara insin akşam

İnce hanımeli gibiydi namlu
yaşamamıza bakan
şaşırmaya bile bırakmıyorlar
bir sıcaklık bir damla kan
bırak kuytulara insin akşam

Bulunur toprağı kazanacak biri
uzamışsa yanıp sönen ışıktan
canım benim kötü kızım yanlışım
çok kısa bir nokta bir çizgi bir an
bırak kuytulara insin akşam

Kâmran YÜCE

tim müdürüne, Ankara Valisine, Bayırdırlık Bakanına kadar herkes Ekmeksizköy öğretmenine yardım için birbirleriyle yarış eder, komiteler kurarlar. Kooperatifler meydana getirirler. Profesörler, bakanlar, Amerikalı uzmanlar köye misafir olur, çalışmalarla ilgilenirler. Köy öğretmeni okulu bırakıp bırakıp kasabada, ilde bankaları, şirketleri, çiftlikleri dolaşarak köyün işlerini kovuşturur. Nitekim bir süre sonra okula daha başka öğretmenler gelir, kalkındırmacımız köyün okul dışındaki işlerine bütün bütüne gümülme fırsatı bulur.

Bu düşcül serüven Şevket Süreyyanın yer yer plân, sosyal devlet, yatılı bölge okulları, köy ailesi gibi konulardaki söylevleriyle süslenerek sayfalar boyunca uzayıp gider.

Köy gibi bir gerçeği ele alınmasına karşılık bir düşü dile getirmektedir. Toprak Uyanırsa. Ama beğeniyle okunuyor. Bizim insanımız, toplumsal gerçeklerimiz üzerinde ilginç yorumlar getiriyor.

Refik Erduran'ın bundan on yıl kadar önce yayınlanmış Yağmur Duası diye bir romanı vardı. Orada da bir gazeteci tesadüfen tanıdığı bir köyün kalkınması için bir yazı dizisi yayınlıyor, gazetesinde bir yardım kampanyası açtırıyor, krediler sağlayıp ırmağa bent kurduruyor, yol açtırıyor, örnek köy tasarımını gerçekleştiriyordu. Bütün bunları başaran, muhtarla, şeyhle çekişen kalkındırıcı bir gazeteciydi; geniş çevresi olan, köye yatırımlar çekebilen bir kişi!... Toprak Uyanırsa'nın öğretmeni de bizim bildiğimiz köy öğretmenlerinden ayrılıyor. İleri gelenlerle yakınlıkları vardır. Çalışmalarının hemen hepsi köy okulunun dışındadır. Burada bir başka köy kalkındırma serüveni de geliyor aklımıza:

İranlı Bayan Necme Necefi dilimize Kalk Borusu diye çevrilen anılarında (Amerikan bord neşriyat dairesi, ikinci baskı 1962, 304 s. 4 lira) Tahran yakınlarındaki Sarbandan köyüne yerleşip Yakın doğu tesisi ve Kırallık Sosyal Hizmet Teşkilâtı'nın yardımlarıyla sağlık, gelir arttırımı, toplumsal eğitim alanlarında başardığı işleri anlatır. Necme Necefi de öğretmen değildir; çalışması başkentten olanaklar sağlayıp bunları köy gereksinmelerine uygun yolda kullanmak şeklinde olmuştur.

Bizde köyü kalkındıracak kişinin tek başına öğretmen olabileceği düşüncesi pek yaygındır. Oysa köy en başta ekonomik yardım ve uyarmalardan yoksunluğun, sağlık hizmetlerinden uzak kalmanın acısını çekmektedir. Bunları yerine getirebilecek kişi de yetkiler taşıyacak bir köy kalkındırmacısıdır. Yağmur Duası'nın, Kalk Borusu'nun kahramanları gibi Ekmeksizköy öğretmeni de hiç kimsenin yapamayacağı şeyi, yoktan olanaklar yaratma gücünü taşımaktan çok köy dışındaki kurumları harekete geçirip bunları gereksinmelere uygun biçimde kullanma başarısını gösterirler.

Şevket Süreyya Toprak Uyanırsa kitabı ile bize yeni tip bir görev adamı tanıtıyor. Bu adam belki ilerde Köy Bakanlığının köydeki temsilcisi olacaktır. Hizmetleri koordine edecek, öğretmenin, sağlık ve tarım uzmanlarının, kooperatif memurunun, bayındırlık teknisyeninin çalışmalarına yön verecektir. Belki bu düzenleyiciler geçenlerde Köy Bakanının bir demecinde:

«Yetmiş bin memurun masa başından kalkıp köy çalışmalarına girmesi gerekir. Aydınlar köye gitsin, derken haftada bir köye uğrayıp nutuk çeksin demek istemiyoruz. Yetmiş bin memuru ve bütün aydınları köy kalkınması için yetiştireceğiz» diye müjdelediği elemanlar olacaktır.

Şevket Süreyya köy kalkınması için harekete geçirilecek konuları, uyandırılacak toprak, uyandırılacak insan gücü, uyandırılacak kaynaklar diye özetliyor. Bu dev makineyi düzenle çalıştırmak için bir örgüt gereklidir. Ekmeksizköy öğretmeninin önüne en güzel tesadüfler sıralanmıştır. Biz ise 35.441 köyü birden kalkındıracak çarkları özlüyoruz. Bunun da devletin geniş ölçülü para ve uzman yatırımına bağlı bulunduğunu biliyoruz.

Keltepe imamı «Milletin dirliği düzelmedikçe, sen istersen Keltepede okul değil Darülfünun aç, ne çıkar. Sen köyün dirliğine el at oğlum...» der.

Biz uzun zamanlar okul tek başına bütün sorunların çözümüne yeter sanmışızdır. Şevket Süreyya ikinci yüzünü gösteriyor madalyonun. Kitabının önemi bu noktaya işaretler getirmesindedir.

NURİ İYEM

Ressam Nurullah Berk'in eleştirileri üzerine

Cumhuriyet Gazetesinde N. Berk'in eleştirileri çıkıyor, gördün mü?» dedikleri gün, kendi payıma küçük de olsa, bir sevinç duymuştum. Ne bileyim, her halde pek saf yürekli bir insanım ben, sanıyordum ki, o da, hepimiz gibi, resim ve heykel açısından alabildiğine durgun olan yaşamımızda, bir deviniş yaratmanın zorunluğunu duydu da yazıyor.

Bir süre umutla izledim yazdıklarını, ne yazık ki umduğumu bulamadım. Neye umutlanmıştım anlatayım: Altmış yaşına merdiven dayamış, akademide profesör, resim heykel müzesi müdürü, Uluslararası eleştiriciler kongrelerinde Türk delegesi, yine çoğu uluslararası gösterilerde Türk bölümünün sanat komiserliği gibi, bir ressamın yaşamı boyunca zor elde edebileceği çeşitli katlara, hep Devlet tarafından atanmış insanın, sanırdım ki gönlü yüceleşir artık. Görüşü, çevresine ve başkaca ressamlara karşı tutumu, insancıl bir anlayışla kuşatıcı olur. Genç, yaşlı her akımdaki ressamın, aşamalarını anlayışla izler, değerlendirir. Ayrıca Cumhuriyet gazetesi gibi ağırbaşlı bir yayın organında, gazetenin özüne yaraşır nitelikte, bir tutumu olur. Meğer, tüm aldanmışım.

N. Berk, hâlâ Fransız ressamı Moreau'nun uçakçılarını olduğu gibi kendi tuvaline aktarıp, bir köşeciğine de Türk bayrağı koyarak, Millî resim (!) yaptığına, bir zamanlar nasıl inanıyor idi ise; bu

yollar

Ben yıllar boyu yollardayım
Hep Batıya uzayıp giden
Çoğunlukla hep Batıya
Herşeyi ardımda bırakıp geçmişim
Değer biçilen ne varsa ardımda

(Kuş tüyü tabanlı terlikler mi
İncik boncuk mu istersiniz kelepir mi az kusurlu
Sakın unutmayın ucuz dediğimi)

Joplin'de indim günlerden birgün
Kapağı bir bara attım derken
Uzun uzun aynada süzdüm kendimi
Bardağın buzunu takırdattım sallayıp
Hiç yüz vermedim yabancılara

Kimi zaman St. Louis geçerdi aklımdan
Sırtında bir uzun kulaklının yola düşmüşüm
Varıp geçmişim Washington Bulvarından
Karşımda Orta-Batı büyümüş
Karşımda toptan satışların şah damarı

Bir kalabalık anlatsam anlatamam
Taşıyıp durdukları palmiye dalları
Çığlıkları duymuşum avaz avaz

Şerefe Baylar
Baylar şerefe

Statler otelinin önünde durup
Bir bir sermişim takım taklavatı
Ve sonra alıp götürülmüşüm biryerlere
O işkembeden kılavuzdan daha önce

Çarmıha germişler beni ölüp gömülmüşüm
Ama dirilmişim sonra üç gün içinde
Eski rekorları kırmışım satışlarda

Tıkırdayan sesiyle kar fırtınaları
Bütün kaşıntılar kaybolup gitmiş
Unuttum saymayı şehirdeki zengin bayları
Zengin bayların selamları - kelamları

TENNESSEE WILLIAS'dan Coşkun ZENGİN

TENNESSEE WİLLİAMS, adını tam anlamıyla 1944 yılında yayınlanmış «5 Genç Amerikan Şairi» adındaki bir antoloji ile duyurmuştur. Daha önceleri, ünlü Amerikan dergilerinden Partisan Review'da, Panaroma'da, Semi Colon'da ve Voices'de ilk şiirlerini yayınlayan Tennessee Williams; o sıralar oyun alanına henüz geçmiş değildi. 1946 da çıkan «İn the winter o Cities» adlı kitabında toplanan bütün örneklerde, genellikle duygusal yönü ağır basan, sızılı çağrışımların, kişisel düşlerin, küçük mutlulukların şiirini veriyordu. Zaman zaman soyut dizileri içinde sunulmuş şiir gücü sağlam canlı ve soluklu şiirlerdi bunlar. Kitabına yazılan önsözde önemli bir yargı var Tennessee Williams için :

«Eğer Tennessee Williams oyun alanında tek bir satır bile yazmamış olsaydı; onun haklı ünlünü şairlik yanıyla da kabul etmek doğal bir gerçek olacaktı.»

«İç dürtüsünün, cinsel açmazların bilinç altındaki kapalı karanlığını getiren oyunlarında şiirli bölümlerin paylaştığı yer az değildir.»

Ülkemizde de çok iyi tanınan Tennessee Williams, oyun alanında eriştiği düzeyle B. Amerika'nın en seçkin ve sayılı sanatçılarından biri olmuştur. Çoğu Türkiye'de oynanmış 12 den fazla oyunu yanısıra :

«Hardy Candy»

«One Arm»
adlı iki hikâye kitabı ve

«The Roman Spring of Mrs. Stone» adlı bir romanı yayınlanmıştır.

---

gün de o katta kalmaya yargılı anlayışı sürdüren sakat ölçülerle ve eleştiri eyleminin dışında, bir anlamsız politika yapıyor.

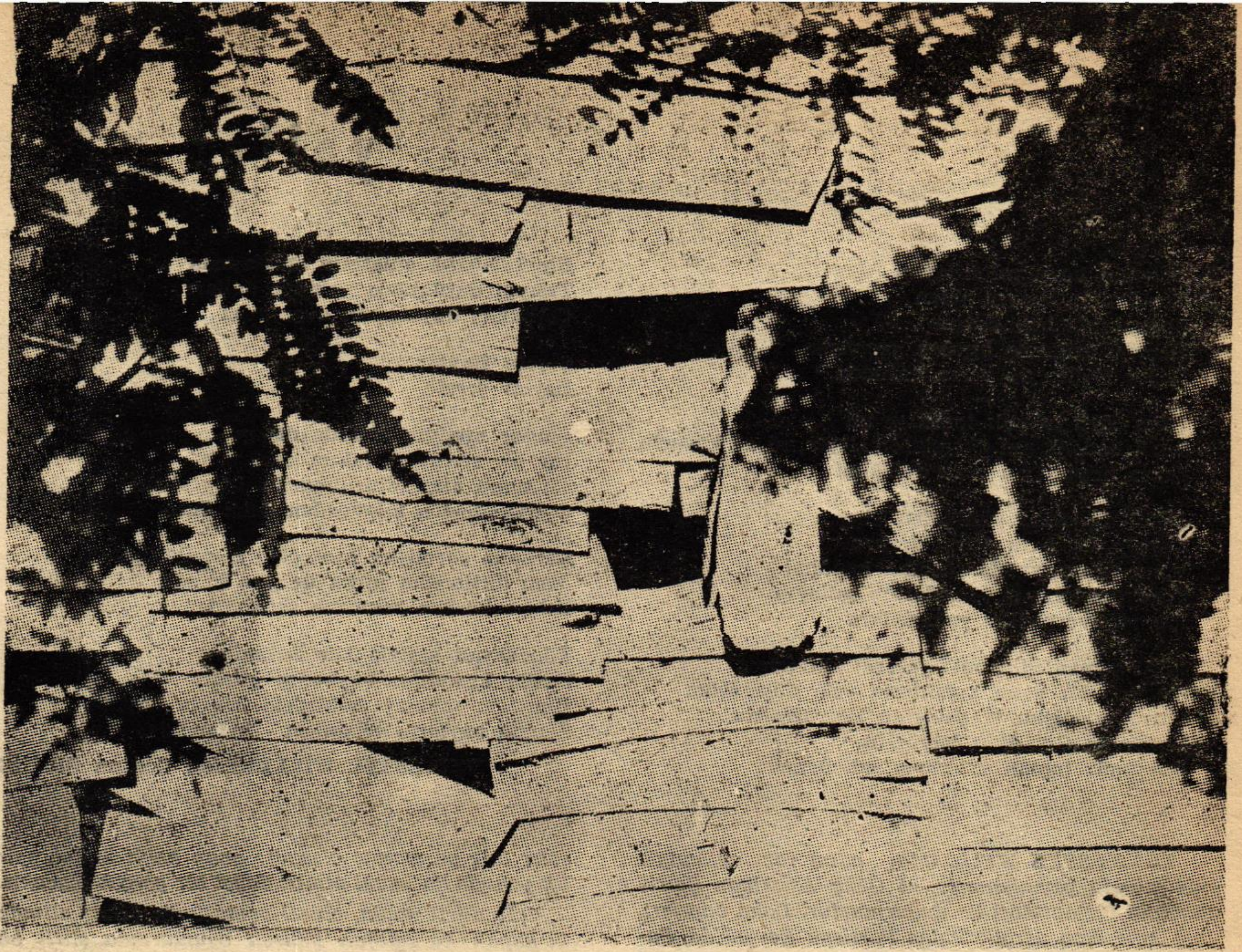
Geçmişte olduğu gibi, sakıncalı, uyursuluk içindeki tutumlarını, davranışlarını sürdürüp gidiyor. Doğrusu ya, yetti artık. Bunun neresi sanat eylemi?

N. Berk, nerde ise, eşine anca totaliter rejimlerde raslayabileceğimiz, o rejimlere asalak olmuş, akademiklerin çıkarcı politikasını güdecek. İnsan, ister istemez karşı koymak zorunluğunu duyuyor. Ne saklayayım, Türk Alman Kültür Merkezinde açılan son sergiler üzerine olan yazısını okurken, giderek tiksintiye pek benzer bir duyguya tutuldum. Neler yok ki bu yazısında, hele bir yerinde diyor ki: «Böyle sergilerin neden tertiplendiğini, ne getirdiğini, hangi duyguları, düşünleri sunduğunu» düşünüyormuş kendisi. Hani bu sergiler öylesine gereksiz, o kadarına anlamsız oluyormuş onca. Soruya bakındı: Neden tertiplenirmiş bu sergiler, ne getirirmiş, hangi duyguları, düşünleri sunarmış?

Böylesine soruları rasgele bir adam sorsa, eh güler ve geçip gidersiniz. Ama bu kez karşınızda, ünü büyük ressam kişi, o soruyor bunu. Ömer Uluç ve Fikret Andoğlu'nun resimleri karşısında, N. Berk'in kafasına bu sorunlar üşüşürse, ne demez okuyucu?

Gerçi, bu çağda ve Türkiye'de her yöresi ile devletin resmî ressamı durumuna gelmiş kişinin ağzından bunları duymak, önce o resmi adamın gerçek değerini belirtir. Bu böyle ama, şu Kültür Merkezinde açılan sergilerin, hemen hemen bir çoğunu kapsayan bu kara çalıcı yargı, (öküzün altında buzağı arayanlara) da epi sermaye olur: (Devlet sergilerinin sanat komiseri böyle söyliyor) gerekçesi ile, yapmayacakları mı kalır Onların? Eleştiriye buyurun: «Bu sergilerin neden tertiplendiğini, ne getirdiğini, hangi duyguları, düşünleri sunduğunu» işte bunları sorarak kışkırtıcılığı yakıştırıyor kendisine. Nasıl sorular bunlar? Bir sanatçının, üstelik sözüm ona geç-

(Sonu 28. sayfada)

Fotoğraf: Gültekin ÇİZGEN

John Andrew RİCE'den
Alaeddin BİLGİ

KORKU ADASI

Zamanında, Carolina kıyısı boyunca bütün balıkçılar, ördek avcıları tanırdı onu. Yok onun üstüne kılavuz, derlerdi. Tıpıtıpına bilirdi balığın yerini, zamanını. «Anlat bakalım reis nasıl oluyor bu iş?» diye sorarlar, «Ben de pek bilmiyorum. Bir de bakıyorum balığın bulunduğu yere varmışım. Hepsi bu kadar.» derdi. İnanmasa da kimse, doğruydu söylediği. Gerçekten o da bilmezdi bunun nasıl olduğunu.

Hiç değişmezdi usulü. Binildikten sonra kayığa tam bir sessizlik. Yavaş, kararlı bir git-gelle kürekler çekilir, yalnız küreklerin ucundaki damlaların sesi duyulurdu. Gözleri yarı kapalı, kendinden geçmiş gibiydi. Belli bir yön izlediği bile söylenemezdi. Bir zaman sonra —bir saat ya da sadece on dakika sonra— kürekleri yavaşça bırakır, «Buradalar,» derdi. Gerçekten de orada bulunurdu balıklar.

Ördek için de aynı. Mevsimi gelince ördeklerin nerelere indiklerini gene nasıl olduğunu bilmeden kestirir atardı. Yol aynıydı: Şafak sökmeden, alaca karanlıkta kürekleri sessiz sessiz çeker sonra yavaşça bırakır, «Buradalar.» derdi.

Daha pek yaşlı sayılmazken her yanı tutmuştu ünü. Hemşerileri övünmeyi severler, yalnız gün görmüş kişilerin inanabileceği bir sürü hikâyeler anlatırlardı onun üzerine. Anlatılanlara inanmıyan, kuşkulu yabancılar bahse girer, günün sonunda irili ufaklı bir yığın para bırakıp giderlerdi. Kendisi gençliğinde bile övünmezdi. Ne var ki, kuş olsun, balık olsun av bulmadaki tanrı vergisinin —herkes buna tanrı vergisi diyordu— sadece basit bir duygu olmadığına inanıyordu yaşlandıkça. Gene de bu inancın kimselere, hattâ kendisine bile sözle tekrarlamazdı.

Bu arada haftalar haftaları, aylar ayları kovaladı, günlerden bir

gün savaş başladı. Pearl Harbor! Hitler bin yıl sürecek yüce imparatorluğunu kurmıya girişmişti. Kılavuzluğa gayri, hoşça kal demenin zamanıydı. Zaten bu sırada hem anı, hem de komşuların dediği gibi dünyalıkça yükünü tutmuştu. Yokluk çekmiyordu yaşlılığında.

Hâlâ yakın adalar dolaylarında, bazen kışın bile, ördekleri karşılamak için kürek çekmeden hoşlanıyordu. Ereği avlanmak değildi. Ocağın üzerinde duran içi boş Alman tabancasından başka silâhı bile yoktu. Sekiz dokuz yıl önce savaştan dönen bir erden balık tavası karşılığında alırken, «Sadece göstermiş için saklıyacağım.» demişti. Er, tabanca için —neyin nesiyse— «Gözünü aç da iyi bak, elindeki tabanca Alman malı Luger'dir» demişti.

Yazın daha çok kürek çekerdi. Balık tutmaktan bu gün bile zevk alıyordu. Arada eski bilgisini yoklar, eksilmediğini gördükçe keyiflenirdi. Beyazların, çarpar korkusu ile başlarını sıkı sıkıya örttükleri yaz güneşinden de pek hoşlanırdı.

İşte yazın başlarında böyle bir günde görmüştü çocuğu. O sabah, sanki pek önemli bir işi varmış gibi bir duygu ile uyanmıştı. Bunu sonraları iyice hatırlıyordu. Yapacağı işin ne olduğunu bir türlü bilemediğinden, budalaca bir rüyayı unutmak ister gibi bir köşeye itmek istemişti bu duygusunu. Öğleye doğru tedirginliği iyice arttı, doğru rıhtıma indi. Kıyıya gelince şöyle bir duraladı. Hava onun deyişiyle «ıslak dumanlıydı». Bu, akşama kalmaz sis çöker demekti. Geleceğe güvenmemek gibi yersiz bir duyguya kapılmamayı kendisine bir daha hatırlatarak kayığa bindi. Balığın bulunduğu yere geldi. Birkaç tane yakaladı. Her derenin ağzını, akıntıyı, geçidi bilmenin verdiği hazla çekiyordu kürekleri. Bütün adalar ezberindeydi. Çoğu insan barınmasına elverişli olmıyan sık çalılarla kaplıydı.

Sis birden bastırdı. Pamuk kalınlığıyla herşeyi gözden saklıyordu. Kürekleri bıraktı. Kayık yavaş yavaş sürüklenirken baş altından takım sandığı ile sefertasını çıkarttı. İçinde bezelye yemeği ile bir parça mısır ekmeği vardı. Tası yanına koydu, kutudan küçük bir teneke şeker kamışı şurubu çıkarttı. Önce yemeği yedi ardından da ekmeğini şuruba batırdı. Bu tatlı yerine geçecekti. Kalanları yerli yerine yerleştirdi, artık tütün çiğniyebilirdi. Sandal sürükleniyordu.

Rahat rahat tütününü çiğnerken tekne biryerlere süründü ve durdu. Kıyıya çıkmak için kalktı, sandal gürültüyle deniz kabuklarıyla kaplı kayalara vurdu. Tam o anda sis içinden bir ses yükseldi: «Kim o? Ne işin var burada?» Kelimeler kabaca söylenmişti, adeta güçlükle, istemiye istemiye çıkmıştı ağızdan. Üstelik korku doluydu.

İhtiyar karşılık vereceği sırada sis, çöktüğü süratle kalkıvermişti. Yedi sekiz metre ötede bir insan şekli belirdi. Dimdik duruyordu, tavrı da sesi gibi acayipti. Başı küstahça geriye kalkık bakışları sertti. Adamın arkasında sekiz yaşlarında kadar kara kuru bir oğlan çocuğu duruyordu. Yüzü adama benzemekle beraber rengi daha koyu, saçları siyah, fırça gibiydi. Adamın kısa kesilmiş saçı aksine güneşte sap sarı parlıyordu. İkisi de yalın ayak ve gömleksizdi. Adamın kemerinde bir tabanca kılıfı asılıydı. Eli kabzanın üzerindeydi, «Ne istiyorsun?» diye sordu. Sesinde panik izleri vardı. «Buraya nasıl geldin?»

İhtiyar çocuğa doğru baktı, gülümsedi, «Ben kendim gelmedim kaptan,» dedi, «yolumu kaybetmiştim, buraya düştüm.» Ve tekrar çocuğa gülümsedi.

Adam, «Haydi git, hemen git ve kimseye beni gördüğünü söyleme.» dedi.

İhtiyar, «Başüstüne Kaptan gideyim ama,» dedi, «kimi görmediğimi söylemiyeyim?»

Adam anlamadığı bu sözler üzerine kızdı, tabancanın kabzasını iyice kavradı. Parmak mafsalları bembeyaz kesilmişti. İhtiyar kayığına binmek üzere dönerken çocuk adama birşeyler söyledi. Şimdi anlıyamamak sırası ihtiyara gelmişti. Yalnız konuşulan dili bilmiyordu. Yalnız adam kısaca «Nein» diyince bu sözün anlamını kavramakta güçlük çekmedi.

Biraz düşünerek, «Bu çocuk aç Kaptan,» dedi. Adamın ağzını açmasına kalmadan çocuk atıldı: «Ya, ben aç!»

«Görür görmez anlamıştım,» dedi ihtiyar, «sana verilebilecek bazı şeyler var yanımda. Çok değil ama yeter. Yemekten artanlar. Bezelye ile mısır ekmeği...»

«Ekmek mi?» Çocuğun sesi açlığın ta kendisiydi. «Uzun zamandır ekmek yemedik, mısır ekmeği bile...»

İhtiyar çocuğu süzdü: «Peki evlât, ne varsa getireyim de ye.» diyerek acele kayığa atladı. Kutuyu çıkardı, kapağını açtı, «Gördün mü?» dedi.

Adam sandığa biraz da küçümsiyerek bakıyordu. İçinde kahve kutusuyla cezveyi görünce kendini tutamadı, «Kahve!» diye bağırdı. Hemen ardından arzularını yendi, «İstemez, ben yokluğa alışkınım.» dedi.

İhtiyar kurnak kurnaz gülerek, «Tütün de var Kaptan.» dedi. Eski balıkçı, balığı bir defa oltaya geçirdi mi istediği gibi oynatabileceğini biliyordu. Yalnız çok inatçıları canlarını kurtarmak için son bir defa daha çırpınırlardı. Sandığı alıp çocukla birlikte yola düzülünce adamın yolunu keseceğini zaten biliyordu. «Sual sormam, ağzım da sıkıdır Kaptan.» dedi. Adam bir an duraladı, sonra kenara çekildi yol verdi.

Çocuğun peşinde, çalıların arasından tunel gibi geçerek açıklığa çıktılar. Karşılarında yere oyulmuş alçak tavanlı bir kulübe duruyordu. Bu tek odalı acayip yapı hiç yabancı gelmiyordu ama nerede benzerini gördüğünü hatırlayamadı. Kulübeye girerek sandığı sertleşmiş toprak tabana bıraktı. Adam geldi küstah bir tavırla kapıya dikildi. Sabırsızlandığı belliydi. İhtiyar, adamın halini görünce, «Ay Kaptan, unutmuşum.» diyerek cebinden bir kalıp tütün çıkardı. «Doğrusunu istersen bu çiğnenecek tütün ama içilebilir de. Şöyle bir inceltti mi oldu bitti.» Çakısını çıkartarak kalıbı kıydı, «Pipo var mı?» diye sordu. Adam cevap vermeden raftan mısır koçanından yapılma bir pipo aldı, kıyılmış tütünleri içine doldurdu. Çocuğa birşeyler söyledi. Çocuk tel bir maşa ile ocaktan bir ateş parçası getirdi. Piposunu yakınca resmi bir eda ile, «Danke schön,» dedi ve «Teşekkürler.» diye tercüme etti. Sesinde samimiyetin zerresi yoktu. Dışarı çıktı kulübenin içini görebileceği bir kütüğe oturdu. Piposunu içiyordu, başı her zamanki gibi geriye doğruydu, küstah ve kendini beğenmişti.

İşte böyle başlamıştı herşey. İhtiyar döndü, ocağın yanında duran çocuğa baktı. Çakıyı gösterdi, «Çakın var mı? diye sordu. Çocuk başını sallayınca, dikkatle çakıyı kapadı ve uzattı, «Al senin olsun.» dedi. «Haydi şimdi de yemek hazırlıyalım.»

Çocuk, «Ateşi yakmıştım,» dedi, «karanlık bastıktan sonra yok ateş yakmak.»

«Tabii, tabii.» dedi. Sanki bu

tedbiri bütün kalbiyle alkışlıyor gibiydi. «Ş'mdi ateşi canlandır da sana beyaz undan çörek yapayım.»

Çöreği pişirdikten sonra bezelye ile mısır ekmeğini de ısıttı. «Pek nefis şeyler değil ama sıcakken gider.» dedi.

«Hele yiyecek hiç birşey yoksa.» dedi çocuk.

«Hiç b'rşey mi?»

«Dündenberi. Çoğu zaman yemek yok... kayık gitti...»

İhtiyar birşey demedi. Yiyecekleri odundan yapılma masanın üzerine koydu. «Yemek hazır.» dedi. Çocuk kütüğün üzerinde oturan adamı çağırdı.

Adam içeri girdi, ikis'ne de bakmadan çocuğun hazırladığı yere oturdu. Önünde bıçak, çatal, kaşık, maşrapa ve tabak yerine de bir tahta parçası vardı. Çocuk usta bir garson gibi yemeği koyuyor, adam yemeği yerken de bir müşteriye hizmet ediyormuşçasına dikkatle bekl'yordu. Adam ekmeğine sürdüğü domuz yağının çıplak göğsüne damlamasına aldırış etmeden ağzını doldura doldura aç kurt gibi yiyordu. Yemeği bit'rince tütünü bu sefer ekmek bıçağı ile kıydı piposunu doldurdu, çocuğun verdiği ateşle yaktı ve tek kelime söylemeden dışarı çıktı.

İhtiyar başını sallıyarak keyifli keyifli mırıldandı. Çocuk, «Zenciler yemek yemez.» ded'. «O kadına daima, zencilerle aynı sofraya oturmam, derdi.»

Çocuk «o kadının» kim olduğunu söylemedi, ihtiyar da sormadı. «Şimdi,» dedi, «sofrayı hazırla, ben sana garsonluk edeyim.» Bu söze kıs kıs güldüler.

Çocuk yokken ihtiyarın gözleri belirsiz bir merakla etrafta dolaşıyordu. Daha önce buna benzer b'r barınağı nerede gördüğünü şimdi hatırlamıştı. Burası savaş sırasında Kıyı Koruma Teşkilâtınca kullanılmış sonra öylece bırakılmış bir sığınaktı.

O zamandanberi bazılarını tayfun yıkmış, bir kısmını da içerilere götürmüşlerdi. Şu anda içinde oturduğu da kıyıdan sökülmüş ve denizden görünmiyecek şekilde alçak tavanlı olarak yeniden kurulmuştu. Bir köşede basit bir ocak vardı. Yemeğ' burada pişiriyorlardı Kıyı koruyucularının bıraktığı üç şilte, denizin getirdiği odunlardan yapılma bir masa ile sandalye işini gören birkaç sandık. İçindeki bütün eşya buydu. Duvarda, adanın piposunu aldığı rafta mukavva mermi kutuları vardı.

Çocuk iht'yarın kutulara baktığını görünce, «Boş.» dedi. «Bitirdi içindeki..» kelimeyi arıyarak duraladı, bulamayınca silâh doldurur gibi bir hareket yaptı.

«Mermi.» dedi ihtiyar.

«Ya mermi. En son mermiyi de attı, ama hâlâ silâhı taşıyor. Gördün ya.» İhtiyar birşey demeyince «O kadın hep, öldürmeyi sevdiğini söylerdi.» dedi. Kelimeler, sanki güneş doğmayı, yağmur yağmayı sever der gibi söylenivermişti.

İhtiyar huzursuz ilgili konular dışında beyazlara ne birşey sorardı, ne de onlarla ilgilenirdi. Sevmediğinden değil, hem kendileri hem de yaşayışları yabancı olduğundan ilgilenmezdi. Şu dışarıda kütüğün üzer'nde oturup piposunu içen, dinlenirken bile burnu yukarıdaki adama gelince o büsbütün yabancıydı. Böylece de, kim olduğu, ne yaptığı, niye sağlandığı ilgi alanının tamamen dışındaydı.

Çocuğa gelince, o başkaydı. İhtiyarın kendi cinsindendi, aynı dili konuşuyordu. Adamla aralarında yabancı bir dille konuştukları zaman b'le ihtiyara kendi dili gibi geliyor, biraz çaba gösterse söylenilenleri anlıyacağını sanıyordu.

Gene de çocukla ilgili merakını açığa vurmuyordu. Ayrılır ayrılmaz adamın çocuğa neler konuştuklarını soracağını biliyordu. Soru sormazsa, sorma isteğini belli etmezse çocuğun anlattıklarına adam belki de inanırdı. Bu düşünceyle, «Artık gitmeliyim.» dedi. Sandığını alıp kapıya doğrulunca çocuk da gelmek için kalktı. «Yok oğul, gelme.» dedi, dışarı çıktı. Kütüğün üzerindeki adam ne başını çevirdi ne de tek kelime söyledi.

Adadan uzanan hafif bir burun vardı. Etrafını dolaşırken gizlenme yerinin ne kadar kurnazca seçildiğini anladı. Den'zden ne yanaşma yeri ne de çalıların arasındaki tunel görünüyordu. Yolu bilen birisi bile burayı kolayca bulamazdı. Kayığın sisde buraya rasgele sürüklendiğine inanmıyordu.

Tekrar gitmek için beş gün bekledi. Bıraktığı tütünle kahvenin bu kadar zaman yetm'yeceğini biliyordu. Üstelik aç bir çocuk vardı yolunu gözliyen. Fakat kuşkulandırmak istemiyordu adamı. Bu günden ötesini düşünmemiye kendisini alıştırmıştı. Yaşlılığın verdiği olgunlukla, geleceği tahmin etmiye çalışmanın ne kadar budalaca birşey olduğunu biliyordu. Gelecekle, geld'kten sonra bol bol uğraşmıya zaman vardı. Geçmiş olduktan sonra da istediğin kadar düşünebilirdin üzerinde.

Sandalı kıyıya yanaştırdı iyice bağladı. Daha tunelin yarısındayken farkedilmişti geldiği. Sert bir ses duyuldu: «Dur!»

Durdu. Sandığı yere bıraktı. «Benim Kaptan.» dedi ser'nkanlılıkla. Yaprakların arasından görünen namluya doğru gülümsedi. «Yiyecek birşeyler, kahve, tütün getiriyorum.» Çalıların arasındaki adam kulübeye doğru işaret etti.

Çocuk eğilmiş ocaktaki ateşi dolduruyordu. «Geleceğini bilmiştim,» dedi.

İhtiyar, «Canım vurulmak istedi de ondan geldim.» dedi. Güldüler.

Sandığı açarken adam geldi, kapıda dikildi. Masanın üzeri dolarken hem küçümser, hem de istekli bakıyordu. En sonunda ihtiyar bir kutu pipo tütünü ile bir paket s'gara çıkarttı. «Zigaretten!» Tek bir hareketle pa'reti kaptı, kapağını yırttı. Bir tane aldı ağzına yerleşt'rdi. Çocuk hemen ateş getirdi. Sigarayı hırsla emdi. Dumanı derin derin çekerek öylece durdu. Yanındakilerin varlığından habersiz, sadece açlığını gidermek istiyordu. Sonra uyurgezermiş g'bi kulübeden çıktı gitti.

İhtiyar, «Biz yemeği daha çok severiz, değil mi?» dedi ve bir paket açtı.

«Et!» diye bağırdı çocuk. İhtiyar güldü.

«Evet sayın bayım!»

Tencereyi almak için ocağa git-t', orada bir şey gösterdi: «Ne bu?» diye sordu. «Kaya balığı mı? Bu yenmez ki, bilmiyor musun?»

«Başka birşey bulamadım ki...»

«Balık insanı şişmanlatmaz,» dedi ihtiyar. «Deynek gibisin. Gürbüz olmalısın bu yaşta. Sekizinde belki de dokuzunda varsın.» Bunları geliş'güzel söylemişti. Bir yandan da göz ucuyla çocuğu süzüyordu.

«Kaç yaş, ben hiç bilmiyorum. O kadın bana hiç söylemedi.»

Kapıda birden adam beliriverdi. Çocuğa birşeyler söyledi. Cevap alır almaz hışımla döndü, kütüğün üzerindeki yerine oturdu. «Ne konuştuğumuzu sordu. Yemek pişirmek dedim. Korkuyor, hep korkuyor...» Ardından sorulması gerekli bir soruyu cevaplandırır

gibi, «Şeriften, dedi. «Kadın gidip haber vereceğim derdi, o da onu döverdi. Ama o gene de söyliyeceğim derdi.»

Adam tekrar kapıya geldi çocuğa çıkıştı. «Çok konuştuk diyor, ama yalan, karnı aç. Hep aç. Kayığı varken iyi yerdik: Tavşan, kuş, hele bir defasında...» sözün burasında duraladı, parmaklarını açarak başının arkasında tuttu.

«Geyik.» dedi ihtiyar.

»Ya, geyik!»

Adam bağırdı, ihtiyar, «Aman lord hazretleri acıktılar.» dedi.

Önceki gibi ötekilere hiç bakmadan içeri girdi, yerine oturdu, yemeği getirmelerini bekledi. Ağzında sigara vardı, paketi çoktan yarılamıştı. İhtiyar gülümsedi. Sigaraları önceden hiçbir şey düşünmeden getirmişti. Geleceği kestirmiye çalışmamakla ne kadar akıllılık ettiğini bir defa daha anlıyordu. Bekle! Bekle ki, gelecek, yaşadığımız an olsun, gerisine allah kerimdi. Adam lokmalarla beraber dumanları da yutarken gene güldü. Yarım paket sigara, bir ayyaş için yarım şişe içki gibiydi.

Adam küçücük kalmış bir izmaritten bir sigara daha yakarak çıkıp gidince ihtiyar, çocuğa baktı ve onun da adamı zayıf yerinden yakaladıklarını farkettiğini gördü. Gelişinin, gönülsüz de olsa artık iyi karşılanacağını bildiği halde bu başarısı üzerinde pek durmadı. Masayı topladı, kapları yıkamıya başladı. Gözüne bıçağın üzerindeki U.S.A. damgası ilişti. Çocuk, ihtiyarın bıçağa baktığını görünce, «Kamptan kaçarken getirmiş.» dedi. «Daha pek çok şey getirdiğini söyler.»

İhtiyar merakını açığa vurmadı, «Haydi yemeğimizi yiyelim, oğul.» dedi.

Yemek yerken çocuk anlatıyor, o da dinliyordu. Şaşkınlığını ya da ilgisini belli etmeden, soru sormadan, konuşmayı belli bir yöne sürüklemeden sadece dinliyordu. Sırası gelince istediği, ya da bilmesi gereken her şeyi öğrenecekti nasıl olsa. İlgisinin, tek ilgisinin kendisiyle olduğunu çocuğa hissettirmişti. Böylece adam müthiş bir kuşkuyla kapıda belirince gördüğü sahne, bir çocuğun kaygusuz ve ilgisiz bir ihtiyarla konuşması oldu. Döndü, yürüdü gitti. Bu sefer kütüğe oturmadı, kıyıya doğru gözden kayboldu.

Çocuk, «Sen gelmeden önce her zaman oturduğu yere gidiyor.» dedi. «Her gün orada oturur, kendisini almıya gelmelerini bekler.»

Bir dahaki gelişine ihtiyar bir sandık yiyecek, bir paket sigara getirdi. Adam sigarayla oyalanırken çocuk bol bol yiyebilirdi. İlk nefesi yutkunarak tek kelime söylemeden kapıya doğruldu. Çocuk, adamın uzaklaşmasını bekledi ve, «Senin niyetini bilmek istiyor.» dedi.

İhtiyar erzak yığınını gösterdi, «İstediğim seni biraz şişmanlatmak evlât.» dedi.

«Ben de öyle söyledim.» Biraz durdu, sonra ilâve etti, «Kaçık diyor senin için.»

«Belki de. Çünkü delilerin çoğu, deli olduklarını bilmezler.»

Çocuk birşeyler hatırlıyormuş gibi güldü, «Sanırım öyle. O kadın da hep, «sen delisin» derdi. «Furor'un» gelip seni kurtaracağını sanıyorsun». Der Fuhrer diyemezdi Furor derdi. «O senin koca Hitler'in çoktan geberdi. Geberdi de cehennemi öteki şeytanların yanını boyladı.» Böyle dedi diye bu da onu döverdi.»

İhtiyar birşey demeyince çocuk sordu, «Şeytan kim acaba?» İhtiyar gülümsiyerek, «Bilmem ki» dedi. «herkes başka şey söylüyor.»

«Hiç görmedin mi?»

Bu sefer ihtiyar kahkahayla güldü, «Şimdiyedek kimse kendinin şeytan olduğunu söylemedi.»

Sonra ayağa kalktı, «Kayığa kadar gidiyorum.» dedi. «Hemen gelirim, sana bir sürprizim var.» Çocuk sorunca, «Görünce anlarsın.» dedi.

Dikkatle iki yanına bakınarak elinde birşeylerle geri geldi. Adam görünürlerde değildi.

Çocuk, «O ne ki?» diye sordu.

«Portakal,» dedi ihtiyar, «ye-

nir.» Çocuk dişlemiye başlayınca. «Yok öyle olmaz oğul,» dedi. Çakını ver bana bakayım.»

Artık çocuk sürprizi merakla bekler olmuştu, fakat beklediğini hiç belli etmiyordu. Çünkü ihtiyar, insan beklerse sürprizin kıymeti kalmaz demişti. İhtiyarın birçok sözleri gibi bu da çocuk için bir bilmeceydi. Gene de, ihtiyarın sanki o anda aklına gelmiş gibi, «İnşallah gene unutmamamışımdır.» diyerek ayağa kalkmasına kadar kendisini tutuyor bir şey sormuyordu. İhtiyar günün sürprizini getirmek için, hareketlerinin gözetlenip gözetlenmediğini kollıyarak kayığa gidiyordu. Herhalde gözetlenmiyordu, çünkü kayığa giderken adam hiç görünürlerde yoktu. Dikkati elden bırakmıyordu. Bir gün çocuk da gelmek isteyince, «Olmaz oğul, sen kal.» dedi.

Bir kalemle bir defter getirene kadar sürpriz daima yiyecek bir şeydi. Ressamlığı pek berbattı ama bir katırın ya da ineğin ne olduğunu çocuğa başka nasıl anlatabilirdi? Hele, ömründe tekerlek görmemiş bir insana gelin de arabanın ne olduğunu anlatın. Gene de kalem bazı kelimeleri açıklamada bir işe yaramıyordu. Örneğin, kadın. «Şerife söylerim.» diye tehdit etmiş. Diyelim ki, Şerif kanundur. Peki kanun nedir?

«Ev,» basit bir kelime ama açıkladıkça, «içinde oturduğumuz yuva»dan çok daha önemli anlamlar kazanıyor. «Ev», ihtiyarın tavuklarıydı. «Tavuk» uçamıyan kuş. «Katır», evet geyik gibiydi ama aralarında epek fark vardı. «Köpek», uzun kulaklıydı, hızlı koşardı ama, hayır, tavşana pek de benzemezdi. Yavrulu domuz, evet bir bakıma dişi tavşana benzerdi. «Kedi», evet bir nevi tilki. Ev, mahsüldü: Mısır, patates, bezelye, fasülye, pamuk. Ev, parmaklıktı, yol parmaklığın önünde uzanan şey. Ayrıca «komşular» vardı. Komşularla yüz-göz olmamak gerektiğini de öğrenmişti. «Geçimsizlik», diyordu ihtiyar. En iyisi insan kendi kendine yeter olmalı.

Çocuk, «Evet şimdi anlıyorum.» dedi. Kapı, pencere, tavukların kuluçkaya yatırılması üzerine daha çok şey bilmek istedi. Ereği, lâfı evirip çevirip ihtiyarın «evine» getirmekti galiba. Şimdi o da evi ihtiyar kadar iyi biliyor ve seviyordu.

Bir gün çocuk evin kıyısını bucağını zevkle bir daha saydıktan sonra, kulübeye baktı ve «Ama burası ev değil ki.» dedi. İhtiyarın başını sallaması üzerine de, «Öyleyse bir gün beni eve götürürsün!» diyiverdi.

«Sus evlât,» dedi ihtiyar telâşla, «ağzına alma böyle şeyleri!»

Çocuğun bilgisinde hiç umulmıyan boşluklar vardı. Bazen insanı şaşırtıyordu. Örneğin, ihtiyar bir gün çocukluğunu anlatırken birden soruverdi: «Peki anne ne?» Bu kelimeyi hiç duymamıştı. Tavşan —tavşanı doğururken görmüştü— ve dişi domuzu da örnek getirerek yapılan bir açıklamadan sonra bir kahkaha atarak, «Öyleyse benim de bir annem var,» dedi ve ilâve etti. «hiç değilse vardı, hay allah bana hiç söylemedi bunu.» Sonra sordu: «Acaba ötekiler nerede dersin?» Ötekiler dediği, birlikte doğduğu yavrulardı. İhtiyar, «Kadınlar çoğu zaman tek bir çocuk doğurur; ya kız ya oğlan.» diye açıkladı.

İhtiyar gelene kadar çocuk kendi başına yaşamış gibiydi. Öbürlerinin yaşantısı ile ya pek az ilgilenmiş ya da hiç ilgilenmemişti. Yalnız söylediklerini, yaptıklarını tamamen hatırlıyor, hareket ve mimikleriyle aynen tekrarlıyabiliyordu. Kadın, vahşi çaresiz ve kızgın; adam, küstah, küçümser ve korkaktı. Anlatırken çocuk daima olayların dışında bir gözlemci gibiydi. Bazen şaşkın, bazen keyifli fakat daima olup bitenlere ilgisizdi. Öyle ki, kavgaları kendi hayatını tehlikeye koyar duruma geldiği zaman bile bunu pek tabiiymiş gibi anlatıyordu. Adam kaç defa, «Kaçarsan çocuğu öldürürüm.» demişti. «Niye öldürmedi bilmem.» diyordu. Bunu sanki ölecek o değilmiş gibi söylüyordu. Önce İhtiyar şaşırmıştı ama şimdi anlıyordu. Kendisi gelene kadar çocuk yalnız kadınla adamı görmüştü. İnsanlar da tabiat gibi; rüzgâr, yıldırım, sağnak, bora gibi vahşiydi.

Adam hiç kuşkusuz vahşiydi. Üstelik insafsız ve çılgın. Yoksa oturup saatlerce denizi gözlemesi başka nasıl açıklanabilirdi. Bir gün, tavşan tuzağı kurduktan sonra çocuk, ihtiyara peşimden gel diye işaret etti. Adamın görülebileceği bir çalılığa yavaş yavaş yaklaştılar. Yüzünün bütün çizgileri gerilmiş, çılgın gözleri büyük bir bekleyiş içindeydi. Kımıldamadan, taş gibi öyle oturuyordu. Belki sadece bekliyordu. Belki de Hitler'in kendisini kurtaracağına gerçekten inanmıyordu. Ne var ki, savaşın bittiğine inanmıyordu. Almanya yenilmiş! Hitler ölmüş! İşte bu olamazdı. Kadın damarına bastıkça, «Amerikan uydurması!» diye bağırıyordu.

Bunun üzerine kadın, «Sen daha çok beklersin,» demişti. «Hani o her vakit söylediğin bin seneyi burada beklemekle geçirirsin.» Kadının kemiklerini kırana kadar dövmüştü bu söz üzerine. Vahşilikte o da adamdan geri kalır gibi değildi. Sopanın altından bir aralık başını kaldırmış ve «Peki öyleyse neden o allahın belâsı Hitler'ini Kampta beklemedin de, solucan gibi buralarda saklanıyorsun?» demişti.

«Sen kara derilisin,» diye haykırmıştı adam, «anlıyamazsın. Hitler böyle ister.»

İhtiyar Kampı hatırlıyordu. Tutsakların nasıl üstünkörü korunduklarını biliyordu. Kereste biçmedikleri zamanlar etrafta dolaşırlardı. Kocaman kütükleri, aklı başında bir Güneylinin yarı zamanında nasıl da yorulmadan ikiye biçtiklerini gözleriyle görmüştü. Bazılarının aynı istekle her fırsattan faydalanarak ingilizce öğrendiklerini duymuştu. Böyle kamptan kaçmak kolaydı. Adam uzun uzun biriktirerek lûzumlu eşyayı depo etmişti: Yiyecek, giyecek, kap-kacak, yatak-yorgan, hattâ traş makniası, balta, yüzlerce mermi. Son gece, savaşın bitmesinden hemen önce bir tabanca ile bir de sandal ele geçirmişti. Geceleri ada ada dolaşmış sonunda şimdi saklandığı yere gelmişti. Burası hem uzaktı hem de kıtayla arasındaki büyük bir ada onu gözden saklıyordu. Üstelik okyanusa da açıktı. Bu adayla büyüğü arasındaki boğazın balıkçılar için pek çekici olmadığını ihtiyar biliyordu. İnsanların buraya gelmesi için başka hiçbir sebep de yoktu. Kıyı Koruyucuları artık kıyıda ve boğazda nöbet de tutmuyorlardı. Savaşın bittiğine bundan iyi kanıt mı olurdu? Sığınakları tabiata ve insanlara bırakmışlardı.

Savaşın bitmesinden bir kaç ay sonra adam, kadını tutsak etmişti. Balık tutuyormuş —balık tutmayı pek severdi, diyor çocuk— sandalını kıyıya çekmiş, şöyle bir kestireyim demiş. Bir de uyanmış ki eli tabancalı birisi başında dikiliyor. Sandalını da dalgalar sürüklemiş. Bağırıp çağırması fayda vermemiş. «Savaş bitmiş.» «Bu Amerikan uydurmasıymış.» «Yakında görürmüş...» «İşte bana kadının anlattıkları bunlar.» diyordu çocuk.

Son tayfuna kadar yiyecek sıkıntısı pek çekmemişler. Zaman içinde tek aydınlık nokta bu tayfunlardı çocuk için. Gün, hafta, ay nedir bımiyordu. Yıllar tayfun mevsimleri ile ölçülüyordu. Bir zamanlar ihtiyarın getirdiği gıbi şeyler yerlermiş. Yiyecekleri azaldı mı adam karanlık basınca yola çıkar, gün ışımadan kayığı yüklü dönerdi. «Bu salak Amerikalılar kapılarını kilitlemiyorlar.» dermiş. Bunun da sonu gelmiş.

Bir sabah her vakitki vaktinde geri gelmemiş. Çocuk kıyıda gözetlerken, tek kolla bir o küreği bir bu küreği çekerek, zik-zaklı geldiğini görmüş. Kolundan vurulmuş. İşte o gündenberi adada ne bulabilirlerse onu, bir de balık yiyorlarmış. Mermi olduğu sürece pek sıkıntı çekmemişler. Tek bir mermi kaldığı günü çocuk çok iyi hatırlıyor. Kadın ağaçtaki sincabı göstermiş, «Haydi vur.» diye seslenmiş. Adam kımıldamayınca, «Niçin vurmadın aptal bak kaçtı.« gibilerden çıkışmış.

Adam, «Tek mermi kaldı.» diye cevap vermiş.

Kadın gülmüş, «Niye saklıyorsun? Kendini vursana.» demiş. «Hiç olmazsa hepimiz kurtuluruz.»

İhtiyar, yıllardanberi kadını müthiş bir öfkenin yiyip bitirdiğini şimdi daha iyi anlıyor, çocuğun ondan bahsederken niçin tek bir şefkat ânını hatırlamadığına hiç şaşmıyordu. Çocuğa bakılırsa, kadın ara sıra adamı kandırmıya çalışıyor, kendisini bırakırsa kimseye birşey söylemiyeceğine söz veriyordu. Ama bütün bunlar boşa gidiyor, adam bağırıp çağırıyor, göz dağı veriyordu: «Unutma kadın, bir kurşun daha var!»

Bu sözler çocuğun her anlattığı hikâyede hemen hemen tekrarlanıyordu .İhtiyar bu son merminin nasıl kullanıldığı konusundaki merakını hiç belli etmiyor, aksine lâfı değiştiriyordu. Bu çok kolaydı, çocuk ne zamandır, kendi bildiği herşeyi ihtiyarın da bildiğini sanıyordu.

Sonbaharla birlikte tayfun mevsimi de başladı. Rüzgârın şiddetlendiği bir gün çocuk ilk defa korktuğunu belli etti: «Korkuyorum. Fırtına çıkınca deli gibi olur. Kadını da öyle bir günde vurmuştu.»

İhtiyar farkında olmadan, «Amal Allahım.» diye söylendi. Demek ki korktuğu gibi olmuştu.

Çocuk, «Sana anlatmamış mıydım?» diye sordu ve cevap beklemeden devam etti. Geçen yıl sonbaharda kadın kaçmıya kalkışmış. Fırtına iyice azıp da adam bir köşeye büzülünce yavaşça dışarıya sıvışmış. Kayığı çözmüş, adam kıyıya geldiği zaman neredeyse uzaklaşmak üzereymiş. Çocuk peşinden gitmiş, silâh sesini duymuş ve kadın suya yuvarlanmış. Adam suya girmiş cesedi kıyıya sürüklemiş.

İşte o sırada kayığı kaybetmişler. Dalgalar alıp götürmüş, adam hırsından çatlayacak gibi ardından bakakalmış. Kayık gözden kaybolunca kadının cansız vücuduna bir tekme atmış. Kulübeden küreği getirmiş, kükreyen fırtına altında bir çukur açarak henüz soğumamış cesedi içine atmış. Islak toprağın üzerine bir ağaç gövdesi sürüklemiş, «İşte hep o kütüğün üzerinde oturur. Fırtına başlayınca deliye döner.»

İhtiyar sesindeki titremeyi gizlemeye çalıştı, «Bu tayfun başlangıcı değil, oğul.» dedi. «Çabuk geçer. Bu bir öngörüden çok bir dileyişti. İstese de istemese de birşeyler yapması gerekiyordu. Tayfun her an başlıyabilirdi ama bakalım o sırada kendisi burada mı olacaktı?

Sakin bir sesle, «Dediğim gibi rüzgâr hafifliyor. Ama galiba biz birşeyler unuttuk.» dedi.

Çocuk, «Ne unuttuk ki?» diye sordu.

«Sürprizi.» dedi ihtiyar ve gülümsedi. Sonra birdenbire, sanki c

anda aklına gelmiş gibi çocuğa işaret etti, «Haydi gel, bu sefer de sürprize ikimiz bir sürpriz yapalım.» Çocuk bu çağırmaya pek şaştı, acelesinden sandalyes'ni devirdi. «Sus.» dedi ihtiyar. «Yavaş ol da şu bizim sürpriz gelişmizi duymasın.» Ağır ağır yürüyerek öne geçti.

Kayığa gelince çocuğa fısıldadı: «Gel içeri oğul, arka sedirin altına bak.»

Çocuk merakla tek ayağını kayığa atmıştı ki, sert bir ses «Dur!» diye bağırdı. Adam elinde tabancayla çalıların arasından çıktı, çocuğa birşeyler söyledi.

Çocuk kayıktan çıkarak karşılık verdi. Bir yığın yabancı kelime arasında «sürpriz» kelimesi ihtiyarın kulağına geliyordu. «Kaptan sana birşey almak için gelmiştik.» dedi ve kayığa girerek sandıktan bir pantolon çıkarttı. «Bilmem size uyacak mı?»

Adam pantolonu hemen almadı, önce çocuğa sert bir emir verdi. Çocuk kulübeye doğru uzaklaştı. Pantolonu aldı boyunu ölçtü, «Ya, galiba olacak.» dedi, kolunun altına aldı uzaklaştı.

Hareketinin yanlış olduğunu şimdi iyice anlıyordu. Bilinmiyeni zorlamak her zaman fena sonuçlanırdı. Sabırsızlık etmişti. Adam daha akıllıydı, sabırla beklemişti. Bir ay, altı hafta... Aradan ne kadar vakit geçmişti? Belli etmeden onları gözetlemişti. Gene de ihtiyarın içi rahattı. Adam fazla kuşkulanmamıştı. Eskisi gibi gidip gelmiye devam edebilirdi, ne de olsa karınlarını doyuruyordu.

Ertesi gün tayfun bastırdı. Birden gelmişti, herzamanki gibi vahşiydi. Bu sırada ihtiyarla çocuk tavşan tuzağı hazırlıyorlardı. Hemen kulübeye koştular. Adam daha önce gelmiş, korkulu ve öfkeli bakışlarla şiltenin üzerinde oturuyordu. İhtiyar kapıda bir an duraladı, sonra fırtınanın içine daldı. Kayığı karaya çekmeli, iyice bağlamalıydı. Döndüğünde adam hâlâ sessiz oturuyordu. Çocuk elindeki sopayı yontuyor, gök gürledikçe o tarafa doğru bakıyordu.

Akşam olunca ihtiyar bir kutu sardalya ile peks'met çıkarttı, «Bu günkü yemek soğuk.» dedi. Adam oturduğu yerde yiyordu. Yemeğe bile bakmıyor, yağlar üzerine damlıyordu.

İhtiyar o günedek bir sürü tayfun atlattığından, fırtınanın gün ağarana kadar kendilerini yokedebilmek için elinden geleni yapacağını biliyordu. Yatmadı, şiltenin kenarına ilişti sabırla bekledi. Yalnız çocuk uyuyordu. Çakan şimşekler adamın korkudan kaskatı kesilmiş yüzünü aydınlatıyordu. Tayfunun karşısındakini öldürmiye kararlı bir savaşçı gibi bir aralık bütün gücüyle yükleneceğini biliyordu. Bu ânın yaklaştığını adeta içi ferahlıyarak hissetti. Kulübenin damını muazzam bir çatırtıyla alıp götürdü. İçerisi bir anda suyla doldu, herşey sırsıklamdı.

Adam hemen eski bir yağmurluğa sarınırken, ihtiyar da yataktan çektiği battaniye ile çocuğu sardı. «Soğuktan öleceksin, oğul.» diyordu.

Sabah, güneşli, suçsuz ve pırıl pırıldı. İhtiyarla çocuk çalıların üzerine katlanmış duran damı getirdiler, kulübenin üzerine yerleştirdiler. Ocağı tamir ettiler, ıslak battaniyeleri güneşe astılar. İhtiyar, «Hasta falan değilsin ya?» diye sordu. Çocuğun iyi olduğunu söylemesi üzerine, «Eh öyleyse,» dedi ihtiyar, «eve gidip bakayım oralar ne alemde.»

Ertesi gün yiyecek ve yeni bir battaniyeyle geldi. Çocuk görürgörmez, «Ev nasıl?» diye merakla sordu. Kısa bir karşılıkla yetinmedi herşeyi bir bir anlattırdı.

Sonunda ihtiyar, «Ey şimdi sana gelelim bakalım, iyi misin?» dedi. «Bana biraz solgun gibi görünüyorsun.» Gerçekten de gözleri donuk hareketleri yavaştı. Yeni battaniyeyi yere serdi, «Haydi biraz uzan bakayım.» dedi. Çocuk hiç itiraz etmeden yattı. Daha garibi hiç sesi çıkmıyordu, yemeği ihtiyar bir başına hazırladı.

Adam geldi, ihtiyar tıpkı çocuğun yaptığı gibi hizmet etti. Yemeğini bitirip ayağa kalkınca çocuk birşeyler söyledi, adam kısaca, «Nein!» dedi çıktı gitti.

Adam uzaklaşınca çocuk, «Bu gece de kalabilir misin diye sordum, olmaz dedi.»

İhtiyar, «Olmaz oğul,» dedi «böylesi daha iyi. Yarın gelirim, hem sana çorba getiririm. Kayığa giderken, kadının mezarı üzerindeki ağaç gövdesinde oturan adamı gördü. Herşeyi gözetlediği belliydi.

Çocuk çorbayı içemiyordu. Boğazını gösteriyor, «Acıyor.» diyordu. İhtiyar elini çocuğun başına koydu, «Ateşin var oğul.» dedi.

«Ya, bazen soğuk, bazen sıcak.»

«Titreme ve ateş.» dedi ihtiyar. «Hemen gidip sana ilâç getireyim.» Fazla meraklanmıyordu. Üşüme ve ateş herkeste olabilirdi. İlâcı getirip çocuğa verince, «Yarına birşeyciğin kalmaz demir gibi olursun.» diye inanca verdi. «Şafakla gene gelirim.»

Şafaktan çok önce gelmişti. Hiç bu kadar erken gelmemişti. Adam henüz kalkmamıştı, kuşkulu kuşkulu baktı. İhtiyar hiç istifini bozmadan çocuğun yattığı yere gitti uyuduğunu görünce oturdu bekledi.

Çocuk uyanmıyordu, ihtiyar yavaşça omzuna dokundu. anlaşılmaz birkaç kelime mırıldandı ve inledi. Adam esniyerek battaniyeyi attı ayağa kalktı.

İhtiyar, «Hasta Kaptan, çocuk hasta.» dedi.

Adam, «Belki.» diye kısaca karşılık verdi.

«Ama çok hasta.» diye ihtiyar dikeldi. Adam birşey demedi, omuz silkdi, tekrar esnedi. İhtiyar sanki aklı başında birisine uslu bir teklif yapıyormuş gibi, «Doktor getirsek iyi olur Kaptan.» dedi.

«Doktor mu?» Kızkın ve alaylı bağırmıştı. «Doktor - moktor gelemez buraya!»

İhtiyar hâlâ sakin, «Öyleyse ben götüreyim doktora.» diye öne sürdü.

«Olmaz!»

«Getirmezsek çocuk ölür.» Sesinde korku vardı şimdi.

Adam anlaşılmaz diliyle aşağılık birşeyden söz açar gibi birşeyler söyledi ve kapıya yürüdü. Bir an durdu sesi ve gözleri tehdit doluydu: «Buraya kimseyi getirme, eğer getirirsen...» Sözün sonunu getirmedi, döndü yürüdü.

«Dur hele Kaptan.» dedi ihtiyar. Şimdi yalvarıyordu. «Gitsem de biraz daha ilâç getirsem. Ha ne dersin, olur değil mi?»

Adam omuz silkdi. «Fakat kimseyi getirme!»

«Olur Kaptan! Olur Kaptan!»

Küreklerin suya telâşla girip çıktığını, kollarındaki adelelerin gerildiğini görünce kürekleri bırakıtı kayığı kendi haline koyuverdi. Bütün hayatı boyunca edindiği deneylere bir anda yüz çevirmek bilmediği şeyleri zorla kestirmiye çalışmak... İşte bu delilikti. İçindeki gerginlik iyice gevşiyene kadar oturmıya zorladı kendisini. İyiden iyi yatıştığına inanç getirince kürekleri yeniden çekmiye başladı. Şimdi yavaş ve kararlı, o eski ritmle çekiyor, adeta kayıt gideceği yere kendiliğinden götürü-

yordu onu. Artık, ne öfkeden deliye dönmüş adamın küstah hayali, ne de ateşler içinde yanan çocuğun sayıklamaları rahatını kaçırıyordu. Gözleri yarı kapalı kürek çekiyordu.

Sandal iskeleye dokundu, her her vakitki gibi kayığı bağladı eve doğru yürüdü. Kapıyı açtı, bir an duraladı, sonra doğru şömineye gitti içi boş Luger tabancasını aldı.

Bu kadar çabuk döneceğini ummamış olacak ki, adaya gelince adamı kulübenin kapısında buldu. Arkası dönüktü. İhtiyar tabancayı doğrulttu, yüksek sesle, «Eller Yukarı.» dedi.

Adam geri döndü, elini tabancasının kabzasına götürdü ve o anda şiddetli irkilerek birden ellerini havaya kaldırdı: «Ein Luger!» İhtiyarın elindeki silâha dikilen gözleri dehşetle açılmıştı.

İhtiyar yaklaşarak, «Kımıldama,« dedi, «arkanı dön!» Adam bu emri aynen yerine getirdi. Korkudan taş kesilmiş gibiydi.

İhtiyar uzandı, adamın belindeki kılıfdan tabancayı çıkardı, kuşağının arasına soktu: «İçeri gir, duvara dön!»

Tabancanın namlusunu çevirmeden baygın yatan çocuğu kaldırdı, sol omzuna aldı. «Yürü,» dedi. «kapıdan çık ellerini indirme.» Kıyıya gelince, «Şu ağaca git, hayır ona değil ötekine.» diye emretti. Kayığa girdi, «Şimdi hiç kımıldama, o ndakika. Say bakalım.»

Hiçbir şey düşünmeden, ardında yatan çocuğu bile aklına getirmeden ahengi olan o eski ritimle kürekleri çekiyordu.

İğneyi çocuğun kolundan çekerken doktor, «Bu yeter herhalde.» dedi. «Birkaç saate kadar terlerse ne âlâ, yoksa bana haber verirsiniz.»

İhtiyar, çocuğun başucunda oturdu, düşüncelere daldı: Çılgın, çılgın ve budala adamı; tutsağın tutsağı, vahşi ve tutkulu kadını; ve tekrar çılgın ve korkak adamı çocuğu ilk defa gördüğü sisli günü düşündü. Sonra kafasında çengellenmiş bir sorgu işaretiyle şaşkın durdu. Nasıl olmuştu o kelimeleri, hayatında hiç kullanmadığı o kelimeleri, yerli yerinde sıralayıvermişti? 'Eller yukarı ...Kımıldama,' ve ötekiler. Bunları nerede duymuştu? Sonra gülümsiyerek sokakta oynıyan çocukları hatırladı. Bir oğlan ağaçların arkasından fırlıyor ötekine, «Davranma!» diye bağırıyor o da ellerini havaya kaldırıyordu. Bir şey daha hatırladı ve güldü: Çocukların oyuncak tabancaları da, kendinin ve adamın ki gibi boştu. Rafa bir göz attı iki tabanca yanyanaydı. Onları oraya koyduğunu hiç hatırlamıyordu. Rafa doğru yürüdü.

'Ein Luğer' aldı. Adam nasılda bağırarak ellerini kaldırmıştı. İhtiyar silâhı okşadı, yerine bıraktı. Sonra, muhafızdan çalınan Amerikan tabancasını aldı. Bir an evirip çevirdikten sonra ne yaptığını bilmeden sürgüsünü açtı. Bir mermi, kullanılmamış bir mermi avucuna yuvarlandı.

«Aman Allahım!» diye haykırdı. Adamın mermisi, çocuğun dediği gibi henüz bitmemiş. Kadını vurduktan sonra hâlâ bir kurşun varmış. Niçin saklamış acaba? İhtiyar şaştı. Niçin kendisine karşı kullanmamıştı bunu?

Bu sorunun karşılığını, akla uygun tek karşılığını buldu ve dünyada neler de olabiliyor diye başını salladı. Diğer silâhlardan onca çok daha korkunç, mutlak bir ölüm demek olan Alman malı Luger'in görünüşü onu bu davranışa zorlamıştı. Adam sadece bu isme teslim olmuştu. Yalnız bir nokta daha varki: Kadından ve çocuktan gizli bu son mermiyi niçin saklamıştı? Kendini savunmak, gelebilecekleri defetmek için mi? Yoksa çocuk için mi?

Belki öyle belki değil. Gerçekle yüzyüze geleceği o müthiş anda kullanmak üzere belki de kendisi için saklamıştı. «Kaçık,» dedi ihtiyar, «zavallı kaçık. Ama iyiki benim haberim yoktu.»

Tabancayla mermiyi rafa kaldırdı. Yatağın yanındaki koltuğuna oturdu. Çocuk, sakin çabasız uyuyordu. Alnında bir ter tanesi belirdi, ardından bir tane daha. Şimdi büyün yüzü sırılsıklamdı. Kımıldadı, yavaşça gözlerini araladı. Başını çevirdi, ihtiyarla göz göze geldiler, «Neredeyim?» diye sordu.

«Evdesin oğlum, evindesin.»

dost

İdare yeri: **Mithatpaşa Cad. 21/A**
YENİŞEHİR — ANKARA
Tel: 11 98 29

Abonesi :
Yıllık 12 TL. — 6 Aylık 6 TL.
Dış ülkeler için bir mislidir.

İlân şartları: Santimi 12 lira
Arka kapak 2 renkli 1.500 TL.
Arka kapak 1 renkli 1.250 TL.
İç kapak 1 renkli 1.000 TL.
Sürekli olarak 6 sayı verenlere %20 indirim yapılır.

Basıldığı yer :
Kardeş Matbaası - Ankara

CELÂL ÇUMRALI

ŞİİRİN GELECEĞİ

ÜZÜNTÜ

Şiir sevenler ya da şiirden anladıklarını sananlar üzüntü içinde. Üzüntülerinin özeti: Şiir anlaşılmaz bir dille yazılmaktadır. Şiir anlamsız, karanlık bir alana itilmektedir. Şiir gerçeklerden toplumdan uzaklaştırılmıştır. Şiir bir soyut salgınına yakalanmış, neidiğü belirsiz, konusuz, hiçbir şey söylemeyen bir «**Ucube**» olup çıkmıştır.

NEDENLERİ

Nedenleri üzüntülerin içinde belirmektedir. Bir neden öbürüyle ilgili aralarında kesin ayrıntılar yok. Düşünme ve tartışma düzeni bakımından ayrı ayrı incelenmesi yararlı olur.

a — Şiir Dili. Dil'in şiirdeki önemi üstüne çok söylenmiştir, söylenecektir de; çünkü şiiri şiir yapan ögelerin başında dil gelmektedir. Şiire yaşama gücü kazandıran dil'dir. Dil ile şiir arasında o kadar sıkı ve içten bir bağ vardır ki **şiir dili** diye bir kavramın varlığını kabullenmek zorunluluğu doğmuştur.

Şiiri düzyazı'dan ayıran, şairin sanatçı kişiliğini ortaya koyan dil elbette düzyazı dilinden, günlük konuşma dilinden ayrı nitelikte olacaktır. Paul Valéry; şairin, **«dil içinde dil yaratmak»** için yaşadığını söylerken değinmek istediği gerçek herhalde bu olsa gerektir. Şeyh Galip de aynı gerçeği daha güzel deyimlemiştir :

«Tarz-ı selefe takaddüm ettim
Bir başka lügat tekellüm ettim»

«Dil içinde dil yaratmak», «Bir başka lügat tekellüm etmek» nasıl olacaktır? Bu soruyu her şair önümüze sürdüğü şiirle yanıtlayabilir. Bunun içindir ki bir eleştirmenin ilk önemli işi eleştirdiği şiirin **şiir dili**'ni belirtmesidir. Dil için dil yaratılmış mıdır, bir başka lügat tekellüm edilebilmiş midir? ilk aradığı bu soruların karşılığıdır. Öyle ki şiirin güzel olup olmadığı, şairin kişilik kazanıp kazanmadığı bu sorulara verilecek notlarla belli olacaktır. Ne var ki, şiirin az okunduğundan, hiç okunmaz duruma düştüğünden yakınanların ileri sürdükleri «anlaşılmaz dil»den anladıkları nedir, neyi amaçlamak istiyorlar? Pek anlaşılmıyor. Her şiirin kendine özgü bir dili olduğunu, olması gerektiğini kabullenmiyorlar mı? Yoksa bütün kızgınlıkları, tutuldukları yeni sözcüklerin kullanılması mıdır? Karşı koyanlar önceleyin bu soruları kendilerine sormalıdırlar.

Bence önemli olan soru şudur: Yeni sözcüklerle kurulan her şiirin salt anlamda dil içinde dil yaratılmıştır, bir başka lügat tekellüm edilmiştir diye alkışyılamayız. Bir şiirde sadece yeni sözcüklerin kullanılmasıyle şiir dili yaratılmış olmaz. İşin inceliğini, en püf noktasını yeterince belirttiğimi sanıyorum.

b — Anlamsız şiir. Anlamsızlık yoktur. Salt anlamsızlık olamaz. Her sözcüğün bir anlamı vardır diye değil, her sözcüğün bir **çağrışım gücü** olmasından ötürü bir anlamı vardır. Bu güç anlam yükler sözcüklere. En saçma, en anlamsız gibi görünen sözcükler tek tek ya da yan yana gelince çağrışım gücüyle anlam kazanırlar. Ama bunun estetik değeri olur mu olmaz mı o ayrı sorun. Sözcükleri şiir yeteneği içinde oluşturmak o ayrı bir iş.

Öyleyse sorun anlamsızlık değil, açıklık - kapalılık olarak öne sürülebilir. Açıklık - kapalılık Ahmet Haşim'den İlhan Berk'e dek çizgide ileri - geri tartışılan bu konuya bir başka açıdan da bakılabilir:

Şiir beğenisi gelişmeyenler için her şiir kapalıdır bir bakıma. Kaldı ki, yeni sözcüklerin şiirsel yeteneklerinin kavranılmaması da en açık bir şiire kapalı damgasını vurabilir. Nitekim Ahmet Haşim'in şiirlerine kapalı - anlaşılmaz denmesine sebep olarak kullandığı arapça Farsça sözcüklerin yoğun oluşu gösterilmiştir.

Şiirin kapalı - Açık durumu kendi yapısından doğabileceği gibi onu okuyucunun kültür derecesiyle bağlantılı görmek de yanlış sayılmaz sanırım. Şu da var: Şiirin okunduğu an.. Okuyucunun bu an'daki duyu-düşün yaşamı da önemlidir. Şairlere sorulan bir soruyu değiştirerek okuyucuya da sorabiliriz: Bu şiiri nasıl bir «ruh hâli» içinde okudunuz? Ayni şiiri değişik an'larda okuyan bir okuyucunun vereceği yanıtlar herhalde ayrı olmıyacaktır.

Özet olarak açık - kapalı konusunda bir görecelik **«izafîlik»** açıkca göze çarpmaktadır.

c — Soyut şiir. Duygusal şiirden usanç duyanların sevmesi gerekmez mi soyut şiiri? Us dışı olduğu için yerilen şiirimizi kurtaran soyutlama niçin hor görülüyor? Duyuların coşkusunu düşüncenin şiirsel kaos'u içine almak sevindirici bir son sayılmalıdır. Yarının ölümsüz şiirine bugün soyut şiirden geçerek varacağımıza inanıyorum. Her çağda geçerli olabilen şiir bu kalıcılığını dengesinin sağlamlığından almamış mıdır? Şiirin yapısında dengenin önemini küçümsemediğimize göre soyutlamak niçin korkutuyor bizi? korkmakla çelişik duruma düşmüyor muyuz?

Us içi bir çabaya dayanan soyutlamanın şiirin yapısına getirdiği düzeni -çoğu kez geleneksel düzeni yıkarak kurulan düzen- görmemezlikten gelenlerin saldırıları üç yönden yapılmaktadır. 1 — Soyut şiir insan'a karşıdır, insansızdır. 2 — Soyut şiir gerçeklere karşıdır. gerçeksizdir. 3 — Soyut şiir topluma karşıdır, toplumsuzdur.

1 — Soyut şiirin insan'a karşı olduğunu ileri sürmek gülünçtür. İnsan usunun en üstün ürünü olan matematik düzen bir soyutlama işlevidir. Evreni kapsıyan bu düzen anlayışı içinde elbette **insan** vardır. Soyutlama yöntemi olmadan **Evren**'in algılanamıyacağı ap açıktır. İnsansız bir evren kavramı ise tasarlanamaz. Soyut düzen us'un ilkel saflığını, du-

ruluğunu, arılığını taşıdığı için de insansız değildir. İnsanı derinlemesine işlemek gücü de bu kaynaktan beslemektedir.

2 — Soyut şiirin **gerçek** düşüncesiyle bağdaşamıyacağı savı da sakat bir görüştür. Gerçek nedir? İlk çağdan bu yana insan usunun ardına düştüğü, yakalamaya çalıştığı gerçek nedir? Bütün düşünürlerin, açıklamaya uğraştıkları Gerçek'in **tek yönlü** olmaması üzerinde, ya da çok yönlü görünen Gerçek'in özünde bir **tek**'lik bulunabileceğinde anlaşmaya varabilmişler midir? Gerçek'in **Doğada, İnsanda, Toplumda** ki anlamları bir midir? Kesin açık - seçik yanıtlar verilememesi gerçek kavramının yapısında bulunan soyut düşünceyi belirler. Demek istediğimiz gerçekci görüşün soyut'a karşı olduğunu kabullenemiyeceğimizdir. Çünkü bizi gerçek kavramına ileten yol soyutlama yoludur. Tekten çoğula geçmek yoluyla Gerçek düşüncesine varabiliyoruz. Us, tümevarım yoluyla soyut düşünceye ulaştığına göre **gerçek kavramının** kökeninde soyut bir biçim bulunduğu açıkca görünür. Bundan şu sonuç çıkar: Gerçekler giderek soyut birer nitelik kazanırlar. Gerçek düşüncesinin soyut olan niteliğini yatsıyanların anlamak istemez göründükleri önemli nokta şudur: Şiirin kendine özgü bir **Şiir Gerçeği** vardır. Hangi gerçek şiirin özünde yer almıştır, bireysel gerçekler mi, toplumsal gerçekler mi, evrensel gerçekler mi yer almıştır; sorusu yerine bu gerçekler şiirde bir **şiir gerçeği** durumuna getirilebilmiş midir sorusunu sormak gerekir. Eleştirmenin önemli işi bir şiirde şiir gerçeğinin var olup olmadığını belirtmektir.

3 — Soyut şiirin Toplum'a karşı olduğunu sanmak ta yanlıştır. Bu yanlışa saplanmak sanat yapıtının yaratılış nedenini yadsımak sonucunu doğurur. Sanat yapıtı, yaratıcısı yönünden **bireysel** nitelikte bir çaba gibi görünmesine karşın gerçekte **Toplumsal** gücün bir ürünü olduğunda birleşilmiştir. Bireyin yaşamına sıkı sıkıya bağlı bir şiirde bile toplumsal etkilerin payı ağır basar. Ama bu etki sonucunu bazan olumlu bazan da olumsuz alanda belli eder. Toplum dışı, topluma karşı, toplumdan uzak duran-kaçan bir şiirde toplumun akıp giden o görkemli gürültüsünün etkenliği sezilir. Sanat yapıtının en ince çizgisinde toplumla ilişkisini, toplumun baskısının izlerini görmemezlikten gelemeyiz.

Toplumculuk yönünden de değişiklik yoktur. Toplumcu konular soyut biçimlerle de verilebilir. Toplumcu görüş, bir yaratma yöntemi saydığımız soyutlama yoluyla da uygulanabilir. Bu alanda sağlam örnekler verilememesini görüşün yanlışlığında değil, yaratma gücünün sığlığında aramalıdır.

d — KONU. Şiirde konu konu diye çırpınanlar şiir denizine hiç dalmamışa benzer. Konusuz şiir olmaz diyenlerin ağızlarında çürüttükleri bir sakız var: Şiir bir şey söylemelidir. Bir şey söylemesi için de konusu olmalıdır. «Bir şey söylemek» deyimiyle amaçladıkları da belli: Düzyazının yaptığını, onun ödevini şiirden beklemek. Peki ama konu nedir? Onlara göre konu bir **olay**'dır, bir **öykü**'dür, bir **olgu**'dur. Bugün Roman ve Hikâyede bile konu'ya bu gözle bakılmamaktadır.

Şiirde konu isteyenlere hoş görünmek için konu sözcüğünü kullanarak karşılık verelim: Şiirin konusu **Şiir'dir.**. Ve bu şiir **insan**'la haşir neşirdir, **toplum**'la içli dışlıdır, daha doğrusu **insan-toplum bileşimi** ile yuğrulmuştur. Bu sorunu biraz deşelim:

büyültülmüş bir eski

Yüreklendirilmiş doğurganlığına ormanın sabahla
büker kırgınlığını ekşimiş içkilerin
yanar eski korkular, dağınık
yosunların sümüklüböcekleri taşıdığı evde.

Eksik bir liman şimdi güz delisi
sarkaçlardan dökülmüş, kedi gözlü
bir çalgıcı yontusu ufaktan.
Büyüdükçe korkunç balık pullarından başka.

Ağaçları sessizlik büyütür durur.
Tohumdan bataklıklara ihtiyar
aranır kapısında tütüşü:
ocaklar, yollar, duvarlar ve yürük bir yürekle
savaşçı.

Güven TURAN

1 — Şiirin konusu şiir'dir demekle «Sanat sanat içindir» görüşünü savunuyoruz sanılmasın. Cümlenin yarısını kabullenir öbür yarısını atarsanız Bektaşi gibi davranmış olursunuz. Şiirin konusu şiir'dir kavramı iki anlam taşır. Yüklendiği anlamlardan biri şiirin estetik yapısıdır. Şiirin baş kaygısı şiir olmak zorunluğudur. Yüklendiği ikinci anlam da şiirde aradığımız **Bütün**'ün gerçekleşmesinin sağlanmasıdır. **Şiir** sözcüğü ile mısracı görüşten ayrıldığımızı, **öz ve biçim** kaynaşmasıyla beliren **bütün**'ü amaçlıyoruz.

2 — Cümlenin ikinci yarısında insan-toplum bileşimine dokunduk. Çağımızın sanat yapıtlarında derinlemesine **insan yaşamı**'na iniliyor, insan - toplum bileşiminden doğan bir yaşama.

Şiirlerimiz bu yaşamın iç-dış gerçekleriyle dolup taşıyor. Bu dolup taşma tanımlaması bizi konu'dan ayırdığı gibi **Tem** anlayışından daha ileri bir görüşe iletir. Şöyleki; bir şiirin teması nedir demekle konusu nedir demek ayrı yoldan aynı kapıya çıkar. Neden? Örneğin **ölüm** bir tem'dir. Ölümü içine alan bir **olay**'da konudur. Bu yüzden biz konu ile tem'i bir yana bırakıp şiirde önemli olan **İtici güç**'e geçeceğiz.

SONUÇ

İtici güç şiir yaratılmadan önceki bir önyargı, bir öntasarı değildir. İtici güç şairin **Görüşü**'dür. Şairin Doğa görüşü, İnsan görüşü, Toplum görüşü'dür, Felsefesidir. Konuya yüz vermeyişimizin bir nedeni de şu: Konu belli bir **Zaman** ve belirli bir **Mekân** kavramıyla bağlantılıdır. Konunun varoluşu böyle bir bileşimi zorunlu kılar. Bu zorunluluk konuyu sınırlar. Oysa şiirin güzelliği özünün sınırsız oluşundadır. Biçim'in önemi de işte bu sınırsız öz'e yaşama gücü kazandırabilmesindedir. Şair **Sınırsız öz**'e ön düşünceyle ulaşır. Kişiliği de burada belli eder kendisini. Biçimlemekle belli eder. Ön düşünceyle yakaladığı sınırsız öz'ü biçimlemekle. Şiirde öz'le biçim'in ayrılamaz bir **bütün** oluşunun temel nedeni de böylece çıkar ortaya. (31. Sayfada)

GEÇEN AYIN İÇİNDEN

NUR'UN ZULMETİ İÇİNDE — Bereket versin ki gazetelerimiz işi ilgililerden daha önemli tutuyor. Milliyet'te Dr. Çetin Özek'in incelemesi, Cumhuriyet ve Akşam'da Yılmaz Çetiner ile İlhami Sosyal'ın röportajları, Türkiye'de Nurculuk çalışmalarının nasıl ahtapot gibi kol budak saldığını anlattı. Hele röportajcılarınki «fedakârlık» doğrusu.. Tehlikeleri göze alarak o kapkara Nur yuvalarına değin sokulabilmişler. Ama ilgililer? Onların parmaklarını kımıldatmalarını bekliyoruz hâlâ.. Bu memleket bedava mı kazanıldı ki, gericilere kaptıralım?

Cumhuriyet gazetesi bir de Medrese keşfetti. Keşif demeli mi, dememeli mi? İstanbul'da bu medrese; hem de levhasında «Medrese» sözcüğü kullanılmış. Müdürü (!) de «memlekete hizmet» (!) savında.. Said Kürdî, anlaşılan Türkiye'nin üzerine ölü toprağı serpmiş...

KİLİSELER BİRLİĞİ NE DİYOR? — Ne diyecek? Türkiye'de tutunabilmiş olan ehlisalip kalıntısı bir patrikhaneden, Bizansçılık yapan iki papaz kovuldu diye protesto ediyormuş. Ta Cenevre'den... Din adamları, bari Tanrının çizdiği sınırlar içinde kalsalar; ama, burunlarını dünya politikasına sokuyorlar işte... Biz patrikhaneye bir tekme indiririz, gider; Kiliseler Birliği'ne gelince; bir de onun kaygısını çekecek değiliz elbette!

TÜRKİYE'DE AMERİKAN IRKÇILIĞI — Bu kadarını bilmezdik. Öğretmenin biri erkek öğrencilerine demiş ki: «Sokaklarda kızlara lâf atan çocukları ayıplıyorum!» (Elbette, herkes ayıplar!) «ama» diye devam etmiş bayan öğretmen «Bir zenci kızına istediğinizi yapabilirsiniz. Türk kızlarına ise olmaz!»

Bayan öğretmenin bu sözlerini ayıplıyacak kimse yok mu bu ülkede? Millî Eğitim Bakanlığının ilgilileri nerede? Kapısını örümcek kapatmış, mağarasında uyuyor.

MİLLİYETÇİ ÖĞRETMEN — Sayın Cumhurbaşkanına bir telgraf gelmiş. «Milliyetçi Öğretmenler» adına!. Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu, Nisan ayı içinde, otuzdan fazla dernekle bir toplantı yaparak gericilik olayları karşısında davranışını belirtti; birtakım gerici komandoları, toplantının yapıldığı Kızılay salonunu bastı; yaygaralar koptu, sonunda polis işe karışıp bu saygısızları dışarı attı ya... İşte, devrimci öğretmenlere «komünist» diye saldıranlar adına, adamın biri Cumhurbaşkanına telgraf çekiyor. Altındaki imzaya bakıyorsunuz: Ankara'nın tanınmış kırtasiye tüccarlarından biri! Hiç olmazsa: «Milliyetçi Kırtasiyeciler adına» diye atsaydı imzasını, o zaman kimse bir şey demezdi.

MİLLÎ POLİTİKA NEDİR? — Kıbrıs Rumları Birleşmiş Milletler birliklerine ateş açtılar. Sonra, özür dilediler: «Biz sizi Türk sanmıştık!» diye... Özürü kabahatinden büyük diye buna derler. Demek, Türkleri öldürmek hak... İşte, insanlığı böyle anlıyan Rumların cinayetleri önünde susan, ama inadına susan Amerika'ya İnönü sesini yükseltti: «Aldanmışım!» diye...

Hani «Millî Politika! Millî politika!» diye bağıranlar var ya; işte onlara söylüyoruz: Millî politika budur?

VUR PATLASIN.. — Ankara Radyosu'nda gün aşırı sabahları oyun havaları çalınır. Saat 7.45'te başlıyan bu coşkun oyun müziği saat 8.00'de son bulur. Bu on beş dakika içinde hepimiz, Kıbrıs'tan ne haber çıkacak diye heyecan içinde bekleşirken Ankara Radyosu'nun bu keyfinden bir şey anlamayız. Sazlar kimi zaman öylesine coşar ki, şu hikâyedeki çingene paşa olsa, kalkıp şıkır şıkır oynayacak!

SOYAN SOYANA! — Zavallı hacı adayları gittikleri yerde yetesiye kırpılıyorlar. Bu yetişmiyormuş gibi, Türkiye sınırından çıkmadan hacıları soyan soyana!

Anlaşılan bu da bir çeşit din ticareti!

ÖĞRETMENLİK SANATI — Öğrenci velileri okula çağırıldı. Öğretmenler, yıl sonuna doğru, belki de iş işten geçtikten sonra, öğrenciler üzerinde düşündüklerini bildirecekler.

Bir anne, öğretmenin birinden şu muştuyu aldı: «Çocuğunuz sınıfta kalacaktır!» Büyük bir üzüntü ile öteki öğretmenin yanına gitti. Bu öğretmen büyük bir incelikle ve şefkatle, üzüntülü anneyi yatıştırdı: «Çocuğunuzu çok beğeniyorum; iyi bir çevrede yetiştiği ne kadar belli! Üzülmeyin, ileride açılacak, başarıya ulaşacaktır. Benim dersimden durumu ortadır; ama, halini davranışını çok beğeniyorum!»

Anne ağlıyarak eve geldi. Üzüntüden mi, sevinçten mi, bilinmez!

ŞEKER DE VAR, UN DA! — Ulus gazetesinde Beyoğlu Müftüsünün güzel bir yazısı çıktı: «Gerici, gerçek müslüman değildir!» diyor Müftü. Uzun uzun anlatıyor nedenlerini.

Hani insan hemen Nasrettin Hoca'nın öyküsünü anıyor: Şeker de var, un da, yağ da.. Neden oturup helva yapmazsın?

Türkiye'de Beyoğlu Müftüsü gibi, gerçekleri gören, din ticaretinden nefret eden nice din adamı var? Neden bunlardan birini, örneğin bu Beyoğlu Müftüsünü Diyanet İşleri'nin başına getirmezler? Hem sarığı var, hem de iyi kullandığı bir aklı!

YİNE NURCULUK BEYANINDA.. — Milliyet'in 21.4.1964 günlü sayısında bir üniversite öğrencisinin Millî Eğitim Bakanına mektubu yayınlandı. Bir yıl önce bitirdiği lisedeki Nurculuk çalışmalarını anlatıyor, devrimci öğrencilere ceza verildiğini, gerici ve

Nurcuların korunduğunu sayıp döküyor. Bu bir tek okulun hali... Türkiye'deki orta dereceli bütün okullarda çok sıkı bir teftiş kampanyası açılsa, meydana gelecek raporlar büyük bir kitap dolduracaktır. Millî Eğitim Bakanı'nın bu tek tek olayları küçümsememesi gerekiyor. Ancak, kendisi, Millî Kütüphane'nin ek binası açılırken yine bol bol Atatürkçülükten söz etmiştir. Atatürkçülüğe sempati söylevleriyle işler çözümlenemez. Hattâ, sayın Bakan, çevresine şöyle bir bakınsaydı, Atatürk'ten söz ederken yere eğilmiş başlar görebilecekti.

Atı alan Üsküdar'ı çoktan geçmiş. Okullarda gerici müdürler, gerici öğretmenler ve Nur öğrencileri elele verip Atatürkçülerin canına okuyorlar! Uyan ey Millî Eğitim Bakanlığı denilen yara bere içindeki aslan!

RESSAM NURULLAH BERK'İN ELEŞTİRİLERİ ÜZERİNE

miş evre'nin, modern resim anlayışını savunmuş olanın, sorabileceği sorular mı bunlar?

Geçtim eleştiriciliğinden, ressamlığından, bu kadarına gülünç soruları, bugünkü Türkiyemizde, dürüst bir lise öğrenicisi bile sormaz.

Ne sanıyor N. Berk eleştiri yapmayı? Gevezelik ve ortalığı bulandırmak mı? Yaraşıyor mu, o ciddi mi ciddi görevlerine ve ödevlerine, böylesine davranmak?

Ayıptır doğrusu; ne zoru var N. Berk'in, Ömer Uluç'la, Fikret Andoğlu ile?

1946 danberi, gerçek bir sorumlulukla ve var gücüyle Türk resmindeki devinişe katılmış bulunan Ömer Uluç'un, Türk resminde -N. Berk istesin ya da istemesin- artık bir varlık olduğunu ve üstüne üstelik, N. Berk gibi, ardında kitaplara geçmiş aktarıcılığı da bulunmadığını, biz söyliyeceğiz. Hiç bir zaman hakkı yok böylesine hor görmeye başkalarının çabalarını. Özellikle N. Berk'in hakkı yok, bunu bilmeli artık.

Nitekim; işte Halil Dikmen, işte Asım Mutlu ve işte örnek sanatçımız Hadi Bara, Fikret Andoğlu'ndan, Ömer Uluc'tan birer resim alarak, N. Berk gibi bir düşüne, bu resimler karşısında varmadıklarını ıspatladılar.

İnsan kişi, önce kendi sanat geçmişini ve bugünkü dünya karşısında, kendi tutumunu, bir gözönüne getirmeli de ondan sonra, dermanı kalırsa, oturup başkalarının işini değerlendirmeli. Hiç mi, hiç, yaraşmıyor N. Berk'e sürekli olarak Ömer Uluç'a böylesine hınç bağlaması. Yıllardır, her türlü uluslararası gösteriden, gençlik sergilerinden, onu yoksun bırakıp duruyor. Ömer Uluç'un elinde, kala kala, yılda bir Türk Alman Kültür Merkezinde, büyük bir alçak gönüllülükle, sergi salonunun en ardında, sergi açmak kalmıştı. Anlaşılan N. Berk bunu da, bu minnacık olanağı da, Uluç'a çok görüyor. Yoksa, Ömer Uluç ve benzeri gençlerden, bağımsız ressamlardan, bu kadarına korkuyor mu N. Berk?

Kendisini yaralayıcı, küçük düşürücü kötü yazıları niçin yazıyor? İşte bir başka örnek daha: Türkiye'de fransızca olarak yayınlanan gazetede, geçen sonbahar, Türk Alman Kültür Merkezinin sergilerini açılışlarına dek ulu orta söz konusu edinmişti. Oradaki sergilerde içkiler içiliyormuş ve dumanlı ka-

(15. sayfadan)

falarla sanat üzerine ileri geri yargılar süren birtakım insanlar toplanıyormuş gibi, yakışık almaz bir sürü lakırdı ile yermiş durmuştu Merkezi ve çalışmalarını.

Merkez ayni merkez, sergiler aynı sergiler ve ayni açılış kokteylleri sürüp gidiyor. Ne var ki, bu kez de şunları söylüyor yazısında «... Bizim Şehir galerisinin aksine ...her halde kadronun temizliği, düzeni, bir kelime ile uygarlığı yüzünden...». Hoppala, önce kötülediğini, şimdi övüyor. UYGAR diye övüyor ya, yine de birtürlü anlamamış, bu uygar yönetme, neden bu gibi sergiler düzenler? Ve daha birçoklarını. Çelişik görüyor, uygarlıkla, o sergileri.

Artık, bu soy davranışlarını bırakmalıdır. N. Berk. Türkiye'de gerçekten resim eleştiricisi yoktur. Oysa en başta gereksinli olduğumuz eylem de bu. Ne var ki, bu eksikliği karşılar diye, N. Berk kendisine verilmiş olan fırsatları, eleştiri dışı tutkularına harcarsa, gözden düşecek olan, başta kendisi olmak üzere yine ressamlar olacaktır. Ne olursa olsun önemi N. Berk'in, bu sürekli tatsız, tutarsız sözleri karşısında, diğer ressamların da kafası armut devşirecek değildir. Eleştiri derken, kopacak gürültülü tartışmalar, kafa şişirici olmaktan da kurtulamıyacaktır.

Eleştirici yapacaksa, dosdoğrusuna ve eleştiri adına yaraşır olarak yapalım. Şehir Galerisi, Türk Alman Kültür Merkezi, Halkla resmin karşılaşabildiği bu küçücük iki yer, ressamlar için bulunmaz iki olanaktır. Gücümüz, anlayışımış yetiyorsa, halka hizmet olsun diye açık bulundurulan bu yerlerdeki gösterileri anlatmaya, çalışalım. Baltalamaya değil.

Bize Gelen Kitaplar

★ AŞKIN METAFİZİĞİ. Schopenhauer'den çeviren: Salâhattin Hilâv. İstanbul 1964. Oluş Yayınevi. 67 s. 2 lira.

★ BEŞ AKŞAM. Erol Türegün'ün şiirleri. İstanbul 1964. Yeditepe Yayınları. 59. s. 2 lira.

★ BİLİMLER ÜSTÜNE 7 DENEME. Yazan: Erdoğan Acarlar. İzmir 1964 Karınca Matbaası. 107 s. 3 lira.

★ BÜYÜK EĞİTİM MİTİNGİ. Ankara 1964. Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu. 260 s. Büyük boy. Resimli. 10 lira.

★ ÇARMIHTA YENİ MEHMET. Yılmaz Gruda'nın şiirleri. İstanbul 1964. İzlem Yayınevi. 49 s. 250 kuruş.

★ DİL ÜZERİNE. DÜŞÜNCELER-DÜZELTMELER. Yazan: Ömer Asım Aksoy. 2. basım. Ankara 1964. Türk Dil Kurumu. 263 s. 5 lira.

★ DİL ve KÜLTÜR. Yazan: Suat Yakup Baydur. 2. basım. Ankara 1964. Türk Dil Kurumu. 149 s. 3 lira.

★ DOSTYEVSKİ'DEN SARTRE'A VAROLUŞÇULUK. Walter Kaufmann'dan çeviren: Akşit Göktürk. İstanbul 1964. (de) Yayın nevi. 80 s. 3 lira

★ EXİSTENTİALİSME'N TARİHİ. Jean Wahl'dan çeviren: Bertan Onaran. İstanbul 1964. Elif Kitabevi. 64 s. 350 kuruş.

★ FARELİ KÖYÜN KAVALCISI. Çocuk Piyesi. Mavridis'ten çeviren: Necdet Mahfi Ayral. İstanbul 1963. Çeltür Basımevi. 62 s. Büyük boy.

★ GECEKONDU. Sennur Sezer'in şiirleri. İstanbul 1964. Ersa Matbaası. 45 s. 2 lira.

★ GÜNEŞTAŞI. Octavio Paz'ın şiirleri. Çeviren: Said Maden. İstanbul 1964. Oluş Yayınevi. 61 s. 3 lira.

★ GÜNEYLİ GÖZLER. Yavuz Donat'ın şiirleri. Ankara 1964. Altınok Matbaası. 32 s. 2 lira.

★ GÜZ YAŞANTISI. Ünal Turan'ın şiirleri. Bursa 1964. Aysan Matbaası. 52 s. 2 lira.

★ HİZMETÇİLER. Jean Genet'in oyunu. Çeviren: Salâh Birsel. Ankara 1964. Millî Eğitim Bakanlığı. 64 s. 150 kuruş..

★ İNGİLİZ EDEBİYATINDAN DENEMELER. Çeviren: Melih Cevdet Anday. İstanbul 1964. Oluş Yayınları. 79 s. 3 lira.

★ MUHTEŞEM GATSBY. F. Scott Fitzgerald'dan çeviren: Can Yücel. İstanbul 1964. Ağaoğlu Yayınevi. 201 s. ciltli, 10 lira.

★ ONUNCU TÜRK DİL KURULTAYI. 1963. Ankara 1964. Türk Dil Kurumu. IV+136 s.

★ OTELCİ KADIN. Carlo Goldoni'nin oyunu. Çeviren: Coşkun Tunçtan. İstanbul 1964. İzlem Yayınevi. 101 s. resimli. 250 kuruş.

★ ÖMER SEYFETTİN. Yazan: Hikmet Dizdaroğlu. Ankara 1964. Türk Dil Kurumu. 63 s. 2 lira.

★ SEZUAN'IN İYİ İNSANI. Bertolt Brecht'in oyunu. Çeviren: Adalet Cimcoz. Şiirler. Teo. İstanbul 1964. İzlem Yayınevi. 177 s. resimli. 5 lira.

★ ŞAFAK ÇOCUKLARI. Galip Mükerrem Ataç'ın şiirleri. İstanbul. 1964. Aydınlar Yayınevi. 48 s. 250 kuruş.

★ Türkiye İşçi Partisi Radyo Konuşmaları. YURT SORUNLARI VE ÇÖZÜM YOLU. Ankara 1964. T. İ. P. Ankara İli Araştırma ve Yayın Bürosu. 95 s. 250 kuruş.

★ UTOPİA. Thomas More'dan çevirenler: Sabahattin Eyüboğlu - Mina Urgan - Vedat Günyol. Resimliyen: İvy Stangali. İstanbul 1964. Çan Yayınevi. 175 s. resimli. 5 lira.

★ ÜÇ ANADOLU. Ercümend Behzad'ın destanı. İstanbul 1964. Yeditepe Yayınevi. 77 7s. 3 lira.

★ WİLLİAM SHAKESPERAE'-DEN SONELER. Çeviren ve hazırlıyan: Talât Sait Halman. İstanbul 1964. Yeditepe Yayınevi. 111 s. 5 lira.

★ YALINAYAK ÇOCUKLAR VE ÇİZMELİ KÖPEK. Yazan: Osman Korkut Akol. Ankara 1964. Hareket Matbaası. 64 s. Karikatürler Yavuz Tarakçıoğlu. 250 kuruş.

ADRESİMİZ DEĞİŞMİŞTİR.
YENİSİ ŞÖYLEDİR:

Mithatpaşa Cad. 21/A
YENİŞEHİR — ANKARA

Sanat-Sanatçılar

Nisan ayı da, gerek başkentte, gerekse öteki illerimizde önemli sanat hareketleriyle dolu olarak geçti. Bu sanat ve düşün hareketlerinin belli başlıları şunlardır.

SERGİLER

★ Yılın en değişik ve en önemli sergilerinden biri Nisan ayının 15. günü İstanbul Şehir Galerisi'nde açıldı. Bu serginin sanatçısı Belkıs Balpınar'dır. Balpınar, Güzel Sanatlar Akademisi'ni Sümerbank hesabına okuyan ve halen Sümerbank Yünlü Sanayii Müesesesinde çalışmakta olan genç bir sanatçıdır. Halı desenleri üzerinde çalışan Balpınar, çok değişik ve bir o kadar da güç bir çalışmaya girişmiş. Türk halı motiflerini esas alarak, bunlara yeni biçimler, yeni düzenler vermiş, böylece temeli Türk halı motifleri olan ama renk, biçim ve kompozisyon bakımından kendine özgü bir anlatıma ulaşan yeni düzenler kurmuş. Bununla da yetinmemiş, bunları halı olarak da dokutmuş. Belli motiflerin, istenilen renk ve biçimde kâğıt üzerine çizilmesi ayrı bir iş ama bunların halı olarak ortaya çıkarılması çok daha ayrı güç, yorucu bir çalışma konusudur. Balpınar, kendi dar olanaklarını sonuna dek zorlıyarak başarmış bu işi ve sergisini açmış. Sergi bu bakımlardan büyük bir özelik taşıyor.

Bu genç ve yetenekli sanatçıyı şimdi Sümerbank'ın ne yapacağı merak konusudur. Okuttuğu ve yetiştirdiği bu genç sanatçıyı, bir masa başına bağlayıp aylıklı memur gibi çalıştıracak mı, yoksa halı sanatına getirmek istediği yenilikler konusunda kendisine yardımcı ve destek olacak mı? Pek umulmaz ama ikinci yolu seçerse banka, Balpınar'dan elbette daha çok yararlanır.

★ Ünlü ressamlarımızdan Orhan Peker Madrit'in en tanınmış galerilerinden Ubris'te son çalışmalarını sergiledi. Ajans haberlerinden serginin büyük bir ilgiyle karşılandığını sevinerek öğreniyoruz. Yedi aydan beri Madrit'te bulunan Peker, çağdaş resim sanatı alanında ve müzelerde incelemeler yapmaktadır ve İspanya'da daha 4 ay kalacaktır.

★ Uzun yıllardır Ankara'da sergi açmayan ressam Hulusi Mercan, son çalışmalarını 28 Nisan günü Türk - Amerikan Derneği Galerisinde sergiledi. Mercan'ın sergisi yakın ilgi topladı.

KONFERANSLAR

★ Türk Dil Kurumu'nun kendi salonunda düzenlediği konferans dizisi devam ediyor.

28 Mart 1964 günü saat 17 de Metin And'ın «Türk Köylüsünün Seyirlik Oyunları ve Eskilikleri» adlı konferansı vardı.

8 Nisan'da Hikmet Dizdaroğlu «Eleştirici ve Ötesi» konusu üzerinde konuştu.

15 Nisan'da Turgut Uyar «Şiirin İlişkileri» üzerinde bir konferans verdi.

Nisan ayının son konferansı 29 Nisan'da Prof. Nusret Hızır'ın «Dil ve Mantık» adlı konuşmasıydı.

TİYATRO

★ Ankara Sanat Topluluğu, seçkin oyunları sahneye çıkarmaya aralıksız devam ediyor. Bu genç ve gerçekten tiyatronun onurunu koruma savaşında olan topluluk 7 Nisan gecesi Jean-Paul Sartre'ın «Mezarsız Ölüler» oyununa başladı. Adalet Ağaoğlu'nun çevirdiği eser, Ankara Tiyatrosunda başarıyla oynamaktadır.

★ Bu yıl İstanbul'da büyük olaylara sebep olan, İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun oynadığı Bertold Brecht'in «Sezuanın İyi İnsanı» adlı oyununu Ankara'lılar da görebilecektir. İstanbul Şehir Tiyatrosu 15 Mayıs'tan başlamak üzere Ankara Tiyatrosu'nda bu eserin temsiline başlıyacak. Eseri Adalet Cimcoz ile Teo türkçeleştirmiştir. Tadına doyulmaz bir Türkçenin seçkin örneklerinden biridir.

Umarız ki. «Sezuanın İyi İnsanı», başkentlilerden lâyık olduğu iyi kabulü görür. İstanbul'daki çirkin davranışı Ankara'da da sürdürmek isteyecekler olabilir. Herhalde ilgililer bu konuda gereken dikkati göstereceklerdir.

HALKEVLERİNİN ÇALIŞMALARI

★ Halkevlerinin çalışmalarını son aylarda belirli bir gelişme görülmektedir. Bu önemli kültür yuvalarının politik düşünceler dışında, asıl kuruluş amacına uygun Atatürkçü, ileri ve devrimci tutuma bağlı çalışmalarını, olanaklarımız ölçüsünde duyurmak, bizim için gerçekten zevkli bir görev olacaktır.

Son aylar içinde Halkevleri Genel Merkez Temsil Kolu, başarılı oyunlar vermeğe başlamıştır. Halkevi oyuncuları, Mahir Canova ile Haldun Marlalı'nın yönetiminde hazırladıkları «Evin İçi» ile «Bir Evlenme» adlı oyunları 75 kez başarıyla oynamışlardır.

«Dünya Tiyatro Günü»ne rastlayan 27 Mart'tan itibaren de SuttonVane'in «Öteye Doğru» oyunu sahneye konulmuştur. Bu oyunu Suat Taşer çevirmiş, daha önce Küçük Tiyatroda oynamış ve yayınlarımız arasında kitap olarak da çıkmıştı. Bu kez de, oyunu gene Suat Tağer sahneye koymuştur. «Öteye Doğru» haftanın üç günü Çarşamba, Cumartesi, Pazar günleri saat 20,30 da Genel Merkez salonunda oynamaktadır.

★ Bakırköy Halkevi 28 Mart günü Bakırköy Kız Enstitüsü salonunda bir «Karacaoğlan Günü» düzenlenmiştir. Halkevi Folklor Topluluğunun düzenlediği bu günün sunuculuğunu Sadi Süder yapmış, Behçet Kemal Çağlar, Bülent Dalyancı, Tuncel Dizdar, Eflâtun Cem Güney konuşmuş, Gürsel Akay, Necmâ Atam, Asuman Gayır, Sevil Tuğsavul, Gülsen Tuncer de şiirler okumuşlardır.

★ Diyarbakır Halkevi 28 Mart günü Mehmetçik İlkokulu salonunun orta ve lise dereceli okullar arasında armağanlı bir şiir yarışması düzenlemiştir.

★ Diyarbakır Halkevi Plâstik Sanat Kolu Başkanı Kaya Özsezgin, 29 Mart günü Öğretmen Okulu salonunda «Modern Sanat» ko-

nulu bir konferans vermiştir. Konferans ilgiyle izlenmiştir.

MÜZİK

★ Başkent'in geçen ay içindeki en önemli müzik olaylarından biri Hikmet Şimşek Yönetiminde Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının verdiği konserdi. Bu konsere solist olarak Ayla Etduran ile Guy Fallot'nun da katılması, konserin özeliği oldu. Program da Johannes Brahms, Roberts Schumann vardı. Başarılı bir konser oldu.

SÜMERBANK'ın açtığı yazı yarışmasında Türkiye Köy İlkokulları birinciliğini kazanan yazı geniş ilgi uyandırdı. Özgül Selçuk'u Ankara'ya gelişinde tanıyanlar ve konuşanlar da, karşılarında pırıl pırıl bir zekâ buldular.

Yarışmada kazanan yazıyı okurlarımıza sunuyoruz.

BÜYÜK BAYRAM

Yazan : ÖZGÜL SELÇUK

Konya İli Doğanhisar Bucağı KARAĞA İLKOKULU 5 inci sınıf öğrencilerinden.

Bugünü ben pek sverim. Düşünün bir kere, o gün köyümün ortasındaki meydana bir masa konur. Bunun üzerine çıkan çocuklar Atatürk'e selâm verir. Sonra Atatürk'ün adamlarına. Sonra da ezberini okur. Bitirince bu Atatürk'ün adamları onları alkışlarlar.

Geçen bayramda en çok ben sevindim. Öğretmenim beni 23 Nisan Kızı yapmıştı. Ne güzel olduydum. Şalvarımı göstermeden ipekten şeyi omuzumdan, belimden doladık. Kartonun üstüne 23 Nisan yazdık, onu bağrıma iliştirdik. Başıma da saçlarımın arasına üzerine ayyıldız olan bir taç taktık. Aynı Okuldaki kitaplarda olan resimler gibi. Ellerimi de zincirle bağladık, uzunca zincirle.

İşte o yüksek yere ben de çıktım. Ali kolumdaki zinciri kopardı. Aliyi ben çok severim. O gün yeni elbiselerini de giydiydi. (Eskiden ben onu hep Ali Veli 49 - 50 diye kızdırırdım.) Sonra:

Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım,
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner aşarım.
Yırtarım, dağları enginlere sığmam taşarım.

diye bağıra bağıra ezberimi okumuştum.

Eğer bu gün olmasaydı, yani B.M.M. kurulmasaydı bunların hiç birisi olmayacaktı. Köylümüz meydana toplanıp Cumhuriyeti, 27 Mayıs'ı da kutlamayacaktı. Bir kere ben olmayacaktım. Olsam bile Alilerle, Mehmetlerle, Hasanlarla aynı sınıfta okuyamayacaktım. Hem Ali Veli diye onu kızdırabilir miydim?

ŞİİRİN GELECEĞİ

(25. Sayfadan)

Şu halde önemli olan şairin ön düşüncesidir. Bir şiiri değerlendirirken anlamlı mı, soyut mu, somut mu, konusuz mu, kapalı mı açık mı diye yapmacık ayrımlar üstüne eğilmek gerekmiyecektir. Şairin ön düşüncesini sezebilmek eleştirmenin ilk tasarılarından olacaktır. Niçin mi? Açıklıyalım:

Bu sorunun karşılığını verebilirsek şiire bakışımız, şiiri ele alışımız değişecektir. Eleştirmenimiz - okuyucumuz - bu ön düşünceyi sezebilmek, itici gücü kavrayabilmek için özellikle şu soruların içinde bulacak kendini: Şair halktan uzaklaşmış mı - toplumdan kaçmış mı? Bir kaçma - uzaklaşma varsa niçin? Halkın - toplumun şiirin tadına varamaması şairin uzaklaştığının kaçtığının kesin kanıtı mıdır? Şair çağımızı nasıl değerlendiriyor, betimliyor? Nasıl bir Evren kurmak istiyor? Bireylerin ve toplumların kaynaşması karşısında şairin tutumu nasıldır? Bir bunaltı, bir yenilge, bir çırpınma var mı? Bireylerdeki tiksinmenin direnmenin kökenine şair nice uzanabilmiş? Şair toplumlardaki kavgaların, gerilimlerin, savaşların bilincine varabilmiş mi? Toplumların geçirmekte olduğu devrimlerin, oluşumların, evrimlerin ötesini şair görebilmekte midir? Bireyle olan ilişkisine verdiği anlamın niteliği nicedir? Umutlarıyla eylemleri arasında bir köprü kurabilmiş midir? Bireysel mutlulukla toplumsal sorunluluğun çatışmasındaki davranışı olumlu mudur olumsuz mudur? Erdem anlayışı, mutluluk anlayışı hangi kattadır? Kısaca şair kurmak istediği şiire nasıl bir felsefe ile itilmektedir? Yalnız eleştirmen ya da okuyucu mu soracak bu soruları kendine? Elbette hayır... Şair de ön düşünceye-itici güce bu sorularla gidecektir. Salt kültürle değil yaşamıyla da.

Sonucun özetleri :

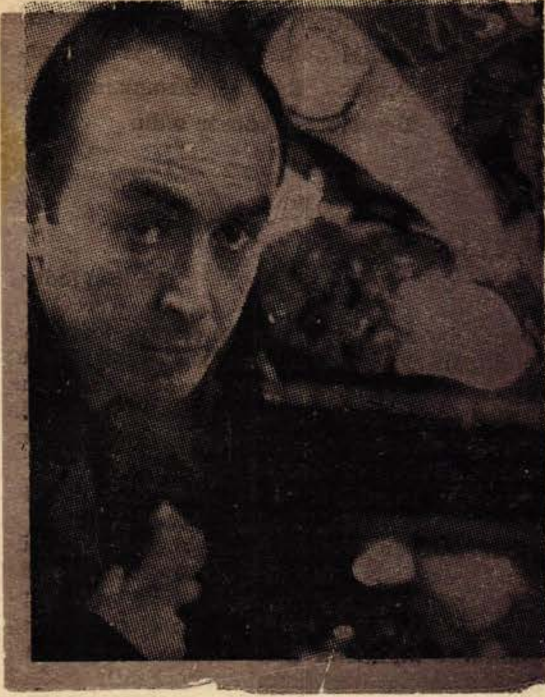
I — Okuyucu yönünden (eleştirmen). Toplumsal bir görüşle nedenlerini kavramadan günümüz şiirine eğilen bir okuyucu, şairde ki itici gücü-ön düşünce'yi sezemiyeçeği için şiiri bir oyun sayaçak, şairin yeni sözcüklerin kalkanında boş bomboş söz öğüttüğüne inanacak, şiirin tadına varamıyacaktır. İyi örneklerle kötü örnekleri ayırt edemiyeceğinden şiiri toptan suçlamakta sakınca görmiyecektir.

II — Şair yönünden. Şiirde görüşün önemini benimsemeyen ya da görüşü cılız olan şairler aydınlık şiirin zor, kapalı şirin kolay - gerçekte ikisi de zordur - olduğu kanısını verebilirler; bu yüzden okuyucunun şiirimizi suçlamasına ön olabilirler, ne var ki iyiniyetlerinden kuşkulanmak hakkını vermez bize bu durumları.. giderek sağlam görüşlere ulaşabilirler, son sözlerini beklememiz gerekir.

Sevinerek söyliyelim ki şiirimizin geleceğinden umutluyuz. Çünkü belirttiğimiz anlamda görüşleri güçlü soy şairlerimiz çoğunluktadır.

Özetlerin ortak sonu: Üzüntü yersizdir.

Dünden - Bugünden

phoenix

Ben orda, akşamına orospular dadanan
Camlarında pis sinekler gezinen, ben orda
Eskimiş bir tutuşla şarabını içiyor
Kadınlarda oluyor kadınsız bakışlarla
Başıyla öne düşmüş yüreğiyle beraber
Ya tanrıya inanır ya da isyana

Kimseye vermiyor ki acılardan artarsa
Kuytular çıkarıyor sevişmeler onlardan
Bu nasıl bir bakış ki dünyaya intiharla
Ya da hep kar yağıyor da düşünmesi siyahtan
Öyle ya kim sevişirdi acıları olmasa
Kim bakardı uzağa köpekleri saymazsam.

Orası bir ölümdür şarabımı doyuran
Ölünen yüzler gibi bir bütündür adamlar
Vaftizi gün ışığında bir garip protestan
Tanrısıyla sevişir; herkes bilir sevişmeyi o kadar
Kim ne derse desin ben bu günü yakıyorum
Yeniden doğmak için çıkardığım yangından.

ben bu kadar değillm

Ben bu kadar değilim
Kışlada ölü bir zaman
Bir güzel at durdukça gider
Gittikçe döner bir güzel at durdukça
Askerim, benim ağzım kuşlardan

Güneşi sormuyorum lekelenmiş dallardan
Dalları sormuyorum dallardan daha iyi
Yüzümü istiyorum bir süvari alayından
Ne yapsam istiyorum, ama istiyorum
Bir kişi bile değilim yalnızlıktan

Bir kişi bile değilim yalnızlıktan
Gözlerim ormanlara asılı
Ağaçlar, kırlar ve şehirler geçiyor kaputumdan
O kadar geçiyorlar ki sadece duyuyorum
Bir gün bir yerde ölümü tanımazlığımdan

Ben bu kadar değilim
Kışlada ölü bir zaman

kar yığını

Neden bu kadar kar, bu kadar yıl, bu kadar yağış
Bukadar uzaklardan nedir bu kadar gelen
Bir uzun çan kulesi bembeyaz Samatya'da
Bir oğlan bir martıyla upuzun seviştiğinden
Yaslı bir kadın gibi gözleri kendine bakan
Kendine baktıkça da çocukları olan hüzünden

Belki bir söz yığını, yıllar var konuşulmamış
Çıkarlar kar yangını her biri duyduğu yerden
Yüzleri, saçlarıyla, bir de göz bebekleri
Asılırlar boşluğa çocuksu seslerinden
Birtakım dünyalarla önce ve güzel
Kış güneşi, sarmaşık, kim ne anlıyor sanki ölümden

O yanık ikindiler sonrasız loş gecelerden
Üstlerinde bir sürü çocuk gözleri
Tutuşurlar ne zaman karların ateşinden
Bir ölüm kadar şaştığımız onlar ve kendileri
Yani bu dünyanın en yılgın havarileri
Orada çan kulesi bembeyaz öldüğünden

Edip CANSEVER